

Har svenskan i Karleby en framtid?

En utredning om svenskans nuläge och möjligheter i staden

HAR SVENSKAN I KARLEBY EN FRAMTID?

En utredning om svenskans nuläge
och möjligheter i staden

Om författaren

Jens Berg är en samhällsvetare specialiserad på medier, kommunikation och språk. Han jobbade i drygt 20 år i finlandssvenska mediehus, bland annat som chefredaktör för Hufvudstadsbladet och innehållschef på Svenska Yle. I dag driver han det egna företaget Montem, som har ett särskilt fokus på framtidsfrågor i Svenskfinland.

HAR SVENSKAN I KARLEBY EN FRAMTID?

En utredning om svenskans nuläge
och möjligheter i staden

Jens Berg

Utredningen har beställts och finansierats av Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne sr. Stiftelsen grundades 1919 utgående från Karl Herman Renlunds testamente. Karl Herman Renlund var Brita Maria Renlunds son, född och uppvuxen i Karleby.

magma

**Har svenskan i Karleby en framtid?
En utredning om svenskans nuläge och möjligheter i staden**

Utgivare: Tankesmedjan Magma
www.magma.fi

Magma 2023

Pärbild: Elina Warsta

Layout och tryck: Oy Nord Print Ab

ISBN: 978-952-7328-39-2 (print)

ISBN: 978-952-7328-40-8 (online)

Magma:

ISSN-L: 1798-4629

ISSN: 1798-4629 (print)

ISSN: 1798-4610 (online)

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
2. Karleby	9
Utveckling och nuläge	9
De svenska rummen	14
Språkbarometern om Karleby	22
Språkkampanjer i Karleby	25
3. Språkanvändningen bland eleverna i de svenskspråkiga skolorna	28
Bildningsväsendet på svenska i Karleby	28
Skolnätverket och elevunderlaget på svenska i Karleby	30
Skolorna och respondenterna i enkäten	34
Språkanvändningen	39
Språklig tillhörighet	49
Språk och framtid	52
En jämförelse med andra studier	55
Sammanfattande reflektioner	64
4. Svenskan i Karleby - hur mår den?	67
Har språkanvändningen bland ungdomarna förändrats?	67
Hur tvåspråkig är staden Karleby?	72

Finns det fungerande svenska rum i Karleby?	82
Pratas det svenska ute på stan i Karleby?	89
Så här vill Karlebyborna stärka svenskan i staden	98
5. Analys och åtgärdsförslag	103
Svagheter	104
Styrkor	106
Hot	109
Möjligheter och åtgärdsförslag	112
Yhteenveto	119
Källor	123

1. Inledning

Signalerna från Karleby har under de senaste åren varit oro-väckande. Det svenska språket är utsatt.

Antalet svenskspråkiga ledamöter i stadens fullmäktige är rekordlåg, den senaste Språkbarometern visar på ett försämrat språkklimat och oroade lärare vittnar om att finskan har tagit över bland eleverna i de svenska skolorna. Å andra sidan finns det många personer och institutioner som jobbar hårt med att upprätthålla svenskan i staden.

Vad är sant och vad är falskt? Och vilka är faktorerna som påverkar de språkliga förhållandena i staden?

Den här utredningen försöker besvara några centrala frågor. Finns det en svenskspråkig gemenskap i Karleby och hur ser den i sådant fall ut? Hur ser språkanvändning ut bland eleverna i de svenskspråkiga skolorna? Hur fungerar svenskan konkret i dagens Karleby och vad kunde man göra för att stärka svenskan i staden?

För att besvara de här frågorna har tre olika metoder använts.

En kvantitativ enkät gjordes i de svenskspråkiga skolorna för att kartlägga hur eleverna använder språk i olika sammanhang.

För att förstå bakgrunden, nuläget och utmaningarna gjordes kvalitativa djupintervjuer med nyckelpersoner i staden. I den här

utredningen hör vi bland annat politiker, tjänstemän, lärare och föreningsaktiva i olika åldrar.

Invånarna i Karleby får även sin röst hörd. Genom en idéuppsamling har Karlebyborna fått komma med sina konkreta förslag på hur svenskan kunde stärkas i staden.

Totalt har cirka 150 personer i åldern 12–80+, av vilka de allra flesta infödda Karlebybor, bidragit till den här utredningen.

Perspektivet i den här utredningen är mestadels språkminoritetens. De flesta som har bidragit har en direkt koppling till de svenska rummen i Karleby och är svensk- eller tvåspråkiga. I delen om idéuppsamlingen hörs dock även flera finskspråkiga röster.

2. Karleby

Det här kapitlet ger en komprimerad bild av de språkliga styrkeförhållandena i Karleby. I kapitlet beskrivs också några av de mest centrala svenska rummen i staden. Beskrivningen av de svenska rummen är inte heltäckande, utan fokuserar på några av de mest synliga.

I kapitlet uppmärksammas även resultaten från Karleby i enkätundersökningen Språkbarometern, som har gjorts med fyra års mellanrum sedan år 2004.

I kapitlet kommer bland annat politiker, tjänstemän, föreningsaktiva, mediechefer och forskare till tals.

Utveckling och nuläge

Staden Gamlakarleby grundades år 1620 av Gustav II Adolf. Namnet Gamlakarleby var det officiella svenskspråkiga namnet på staden fram till 1977 när Gamlakarleby stad och Karleby landskommun slogs ihop. Stadens svenskspråkiga namn blev då Karleby.

Även andra kommunsammanslagningar ligger som grund för stadens nuvarande utformning. År 1969 blev skärgårdskommunen

Öja en del av Karleby landskommun och år 2007 gick kommunerna Lochteå, Kelviå och Ullava samman med Karleby.

Karleby stad är officiellt tvåspråkig och staden leds sedan 2016 av stadsdirektör **Stina Mattila**.

– Redan i början av stadens strategi säger vi att vi är en tvåspråkig stad: *Karleby är en blomstrande och vidsynt, tvåspråkig havsnära stad som till sitt sinne är större än sitt invånarantal*. För oss i stadsledningen är tvåspråkigheten självklar och vi försöker också efterleva det som står i strategin. Vi försöker alltid ge ut all information på bägge språken, men ibland kan det på grund av tidsbrist dröja en tid innan vi får ut allt också på svenska. Men det handlar i sådant fall inte om illvilja, det handlar om att det ibland är mycket bråttom att få ut information, säger Stina Mattila.

Stadens invånarantal har stigit kraftigt sedan mitten av 1900-talet. Under de senaste 80 åren har antalet Karlebybor ökat från cirka 19 000 till dagens cirka 48 000. En starkt bidragande orsak till ökningen är att några större industrier expanderade stort på 1960-talet och rekryterade då flitigt framför allt från de finska grannkommunerna i norr och öster. En annan orsak till befolkningsökningen är naturligtvis också kommunsammanslagningarna.

När man synar **antalet svenskspråkiga** Karlebybor är trenden den motsatta (se bild 1). Från att ha varit cirka 8 000 svenskspråkiga invånare på 1960-talet är antalet svenskspråkiga i staden i dag knappt 6 000.

Förändringen blir mer dramatisk när man ser på **andelen svenskspråkiga** (se bild 2). På 1950-talet var andelen svenskspråkiga i Gamlakarleby och Karleby landskommun drygt 40 procent, medan den i dag ligger på cirka 12 procent. Den branta nedgången i andelen svenskspråkiga hänger även ihop med de kommunsam-

manslagningar som har gjorts. När de finskspråkiga kommunerna Lochteå, Kelviå och Ullava blev en del av Karleby påverkade det även den procentuella andelen av svenskspråkiga i staden.

Antalet svenskspråkiga i Karleby 1950-2022

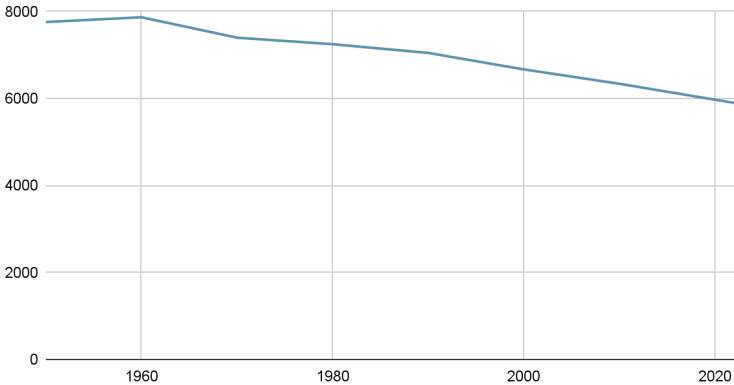

Bild 1: Antalet svenskspråkiga i Karleby 1950–2022. Källor: Statistikcentralen, Finlandssvenskarna 2021 (Folktinget/Jan Saarela, 2021) och Karleby-projektet (Kjell Herberts, 1990).

Andelen svenskspråkiga i Karleby 1950-2022

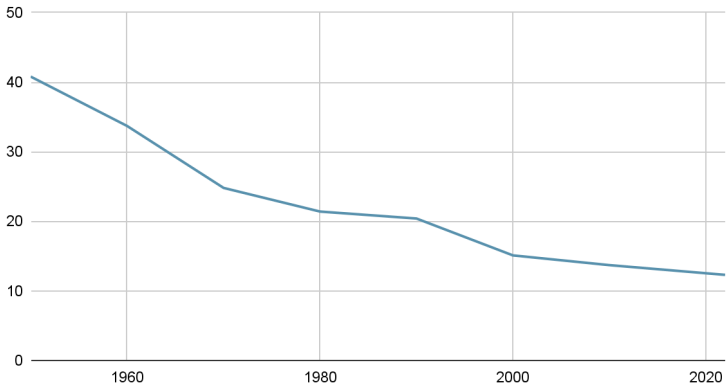

Bild 2: Den procentuella andelen svenskspråkiga i Karleby 1950–2022. Källor: Statistikcentralen, Finlandssvenskarna 2021 (Folktinget/Jan Saarela, 2021) och Karleby-projektet (Kjell Herberts, 1990).

Andelen som har registrerat andra modersmål än finska och svenska ligger på cirka tre procent. I Karleby är integrationspråket för flyktingar finska. Enligt nuvarande linje tar Karleby emot 30 kvotflyktingar årligen, därtill kommer asylsökande och övriga nyanlända. Enligt uppgifter från avdelningen *Integrationstjänster* sker nästan 100 procent av integrationen på finska. Karleby stad ordnar inte språkkurser på svenska för de nyanlända. De nyanlända får information om möjligheten att integreras på svenska, men språkkurserna på svenska ordnas sedan antingen i Kronoby eller Jakobstad.

Karleby **stadsfullmäktige** består sedan 2017 av 43 ledamöter, innan det var antalet ledamöter 51. De största partierna i nuvarande fullmäktige är Centern (10 ledamöter), Socialdemokraterna (8), Sannfinländarna (7), Samlingspartiet (6), Kristdemokraterna (4) och Svenska folkpartiet (4).

Bland de 43 ledamöterna är det endast de fyra invalda från SFP som har svenska som modersmål. En av dem är **Margita Lukkarinen**.

– Både administrativt och rent förvaltningsmässigt är våra fullmäktigemöten helt tvåspråkiga. Vi får till exempel alltid föredragningslistan samtidigt på båda språken och ordförande säger också de formella sakerna på svenska. Men annars är det bara vår grupp som använder svenska i salen. Jag kommer inte på att någon från något annat parti skulle ha sagt något på svenska under den här perioden. Vi inom SFP gör alla våra inlägg först på svenska och sedan på finska, i och med att det finns många ledamöter som annars inte förstår vad vi menar. Ibland kan någon bli lite irriterad när våra inlägg drar ut på tiden, men vi vill markera det svenska på det här sättet. Det är en viktig signal i och med att alla våra möten också streamas, säger Margita Lukkarinen.

När man synar den politiska utvecklingen i Karleby under de senaste 50 åren är det framför allt två stora förändringar som kan nämnas (se bild 3). Sannfinländarna trädde in på den politiska kartan efter valet 2008 och är nu det tredje största partiet i fullmäktige. SFP var ännu i slutet av 1970-talet det största partiet i staden och i dag är partiet det femte största. Under den här tiden har SFP gått från 13 mandat till dagens fyra.

– Jag är fruktansvärt oroad. SFP i Karleby mår jättedåligt och vi har en stor kris på gång. Det går sämre och sämre i varje val och nästa kommunalval blir ett riktigt ödesval. Flera av de långvariga trojännarna har meddelat att de inte ställer upp och det finns ingen återväxt. Av oss invalda i stadsfullmäktige är den yngsta 68 år, säger Margita Lukkarinen.

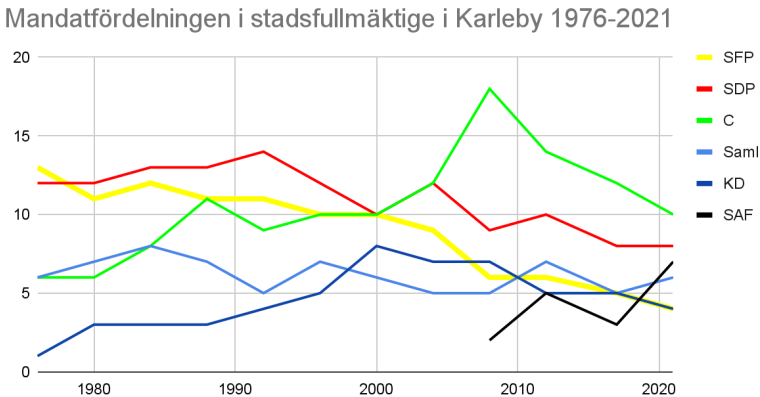

Bild 3: Mandatfördelningen i stadsfullmäktige i Karleby efter valen 1976–2021. Mellan 1976 och 2017 var antalet ledamöter 51 och efter 2017 är antalet ledamöter 43. Källa: Statistikcentralen.

Karleby är centralorten i **Mellersta Österbottens välfärdsområde**, som har varumärkesnamnet Soite. Välfärdsområdet bildas av åtta kommuner: Halso, Kannus, Kaustby, Karleby, Lestijärvi, Perho, Toholampi och Vetil. Det sammanlagda befolkningsunderlaget i välfärdsområdet är cirka 68 000. Andelen svenskspråkiga i välfärdsområdet är cirka nio procent.

I välfärdsområdets fullmäktige sitter 59 ledamöter. Centern är överlägset största parti med 23 ledamöter, följt av Socialdemokraterna (9) och Sannfinländarna (7). Svenska folkpartiet har fem platser. Liksom på många andra orter sitter flera av ledamöterna också i sina respektive städers och kommuners fullmäktige. En av dem är Margita Lukkarinen.

– Våra möten fungerar ungefär på samma sätt som i stadsfullmäktige. Agendorna kommer också på svenska och förutom våra tvåspråkiga inlägg från SFP går allt annat på finska. Men det har överlag varit underbart att jobba i Soite. I vårt strategiarbete kom vi snabbt fram till att det svenska är helt avgörande för att ekonomin ska gå ihop. Det finns en bred politisk acceptans och insikt om att vi är beroende av att de svenskspråkiga från grannkommunerna också måste använda vårt centralsjukhus i Karleby för att det ska gå runt. Det har varit härligt att märka enigheten om att service på svenska är viktig, säger Margita Lukkarinen.

De svenska rummen

Karleby hade tidigare två svenska församlingar. År 2004 slogs Gamlakarleby svenska församling och Karleby svenska församling ihop och bildade **Karleby svenska församling**. Sedan 2014 leds församlingen av kyrkoherde **Per Stenberg**.

– Gamlakarleby svenska församling var verksam i stadskärnan och Karleby svenska församling hade området runtomkring. Men det var ganska råddigt, många visste inte till vilken församling de hörde. Sammanslagningen gjordes främst av praktiska orsaker, säger Per Stenberg.

Karleby svenska församling har i dag cirka 5 500 medlemmar, varav cirka 850 har finska som modersmål

– En förklaring till det stora antalet finskspråkiga medlemmar är par som är gifta över språkgränsen och vill höra till samma församling. En annan förklaring är att vissa finskspråkiga har sökt sig till oss tack vare vår traditionellt mer konservativa profil som församling, säger Per Stenberg.

Rent statistiskt är det färre som träder ut ur den svenska församlingen än i de finska församlingarna i staden. Men trots det är minskningen av svenskspråkiga medlemmar i församlingen stor.

– Man behöver bara se på siffrorna för att inse att svenskan är trängd. Under åren 2004–2017 gick vi ner med 700 medlemmar. Under 2017–2022 gick vi ner med ytterligare 500 medlemmar. Takten har med andra ord ökat och vi har totalt tappat cirka 1 300 medlemmar sedan 2004. Under samma tid har stadens invånare ökat med flera tusen. Tidigare hade vi en bra balans mellan dop och begravningar, men nu har vi dubbelt fler begravningar än dop. Skillnaden är enorm. Min fingertoppskänsla säger att den största boven är utflytningen. När det inte finns studiemöjligheter på svenska i Karleby flyttar många till exempelvis Helsingfors, Åbo och Vasa. Endast en liten del av dem kommer tillbaka, säger Per Stenberg.

Karleby stads **huvudbibliotek** ligger i centrum av staden. I samma byggnad finns även det finlandssvenska informations- och kulturcentret Luckan. Tillsammans bildar de ett av de mest syn-

liga svenska rummen i centrum. Sedan 2006 fungerar **Susann Forsberg** som biblioteksdirektör. Biblioteket försöker upprätthålla all information och betjäning på både finska och svenska.

– Utlåningen är cirka 82 procent på finska, knappt 15 procent på svenska och resten på andra språk. För många familjer spelar bokens språk ingen roll. Så här har det i stora drag sett ut de senaste tio åren. Men om jag tänker på hur det var när jag började jobba här i slutet på 1980-talet var det betydligt mera svensk utlåning, säger Susann Forsberg.

Förutom vid huvudbiblioteket erbjuder Karleby biblioteksservice vid närbiblioteken i

Björkhagen, Kelviå, Lochteå, Ullava och Rahkonen. Staden har även en bokbuss.

– Regeln hos oss är att 30 procent av inköpsbudgeten används till svenska böcker, tidningar och tidskrifter. Det mesta av det vi köper kommer från Sverige. Regeln om 30 procent på svenska har funnits så länge jag kan minnas. Orsaken är att inköpspriset är mycket högre för svenska böcker än finska, säger Susann Forsberg.

Den svenskspråkiga tidningen på orten är Österbottens Tidning (ÖT). Tidningen grundades år 2008 när Karlebytidningen Österbottningen (ÖB) slogs ihop med Jakobstads Tidning. När tidningarna slogs ihop jobbade **Ann-Sofi Berger** som reporter vid Jakobstads Tidning. Sedan år 2019 är Berger ansvarig utgivare för ÖT.

– Jag minns att vi på verkstadsgolvet inte fick veta något om sammanslagningen på förhand. Det var ganska dramatiska tider, vi var två konkurrenter som mitt i allt skulle börja jobba tillsammans. Det ledde till en del gnissel när två olika kulturer och två

olika arbetssätt slogs ihop över en natt. Inledningsvis skulle allt fortsätta som förut. Det gamla "ÖB-gänget" var kvar, vi hade till och med två olika chefredaktörer och tidningen hade olika sidor för Karlebyregionen och Jakobstadsregionen. Men efter en tid flyttades allt mer av de centrala funktionerna till Jakobstad. Många i Karleby kände sig överkörda och missnöjet spred sig också bland läsarna. Upplevelsen var att ÖT hade förvandlats till en Jakobstadstidning. Snabbt glömde man bort att det var de krassa ekonomiska realiteterna som hade dikterat sammanslagningen. En del av det här gamla missnöjet finns nog kvar ännu i dag, säger Ann-Sofi Berger.

Ett resultat av missnöjet var att en ny svenskspråkig lokaltidning grundades i Karleby år 2015. En av initiativtagarna till tidningen Nya ÖB var **Mia Holmbäck**.

– Karlebyborna blev upprörda över att bevakningen av Karleby minskade. Redaktionen i Karleby blev allt mindre och journalisterna allt färre. Diskussionerna gick heta på sociala medier och en grupp människor samlades för att fundera över om det lönar sig att grunda en egen tidning. Vi funderade inte länge utan grundade Nya ÖB. I början var det många engagerade som ställde upp och skrev gratis för oss och vi hade som bäst över tusen prenumeranter. Men det var svårt att få det att gå runt i längden. Kostnaderna för tryck och distribution steg hela tiden och det var inte hållbart för alla oss att jobba gratis. Nya ÖB fyllde nog sin funktion när det begav sig. Åtminstone vi som jobbade med tidningen tyckte att resultatet blev att ÖT skärpte sin bevakning av Karleby efter vårt projekt, säger Mia Holmbäck.

– Jag minns att vi som jobbade på ÖT inte upplevde att Nya ÖB var något hot. Tvärtom, vi såg den som ett komplement. De skrev framför allt om superlokala saker som vi som regiontidning har svårt att bevaka, oberoende av ort. Sedan tyckte vi också att det

var bra att någon annan testade om man kunde få lönsamhet i en svenskspråkig tidning i Karleby. Vi märkte ju fortfarande av missnöjet med oss och därför kändes det bra när någon annan också prövade, säger Ann-Sofi Berger.

Nya ÖB lades ned av ekonomiska orsaker år 2017.

ÖT:s främsta lokala konkurrenter på mediemarknaden i Karleby är i dagsläget den finskspråkiga dagstidningen Keskipohjanmaa, gratistidningen Kokkola-lehti, Yle och Svenska Yle.

ÖT gjorde ännu för några år sedan olika versioner av tidningen. Karlebyversionen hade en egen förstasida med de största nyheterna från regionen.

– Det här var mycket resurskrävande, speciellt när vi i dag lägger det mesta av krutet på den digitala utvecklingen. Numera gör vi därför enbart en version av tidningen, men digitalt kan man ju välja om man vill läsa nyheter från exempelvis Karleby eller Jakobstad. Vi har i nuläget lika många “kommunreportrar” i Jakobstad och Karleby. Skillnaden är att våra “specialreportrar” är stationerade i Jakobstad. Men till exempel våra kultur- och ekonomijournalister bevakar också saker som sker i Karleby, säger Ann-Sofi Berger.

Den digitala utvecklingen har skapat nya verktyg som gör att redaktionen i realtid kan analysera vilka artiklar som läses, och av vilka åldersgrupper.

– Vi märker att andelen som läser artiklar om Karleby är lägre än artiklar som handlar om exempelvis Jakobstad eller Nykarleby. Vi jobbar ständigt med att försöka analysera vad som intresserar och engagerar läsarna i Karleby. Vi vill ju fånga upp dem, och framför allt de Karlebybor som är “mitt i livet”, säger Ann-Sofi Berger.

Inom det svenskspråkiga föreningslivet i staden är **Karleby Ungdomsförening** en central aktör. Verksamheten består bland annat av teaterkurser, dans, körverksamhet och konserter. Höjdpunkterna är den årliga barnteaterpjäsen och den traditionella revyn som ordnas i föreningslokalen Jungsborg. Sedan år 2022 är **Didrik Kinnari** ordförande i föreningen.

– I styrelsen har vi medlemmar av nästan alla åldrar. Jag är yngst med mina 23 år och så har vi en som snart fyller 76. Överlag kan man säga att medelåldern i vår förening börjar bli hög och vår utmaning är att få med nya medlemmar. Många tänker att man måste vilja stå på scenen för att komma med i vår verksamhet, men så är det ju inte. Det finns en massa andra saker man också kan bidra med, till exempel att hjälpa till med scenbygge eller andra saker. Jag skulle säga att 97 procent av vår verksamhet går på svenska. Visst har vi också helfinska Karlebybor med i verksamheten, men till exempel går våra styrelsemöten alltid enbart på svenska, säger Didrik Kinnari.

Den mest svenskspråkiga idrottsföreningen i Karleby är **Nordan**. Föreningen erbjuder bland annat lek, dans, redskapsgymnastik och muskelpass för alla åldersgrupper, med betoning på barn och unga. **Lotta Åström** har fungerat som ordförande för Nordan sedan 2017.

– Vi är väl som förening ganska unik i Karleby i och med att nästan allt går på svenska. Jag har på känn att det är Karleby UF och vi som är mest konsekventa med att all verksamhet ska gå på svenska. Visst har vi också en del finskspråkiga deltagare, men de får förutom motion också en språkdusch på köpet. Våra ledare instruerar alltid på svenska och endast om det är någon som inte alls förstår så upprepar vi på finska. En tyngdpunkt i vår verksamhet är att värna om det svenska, säger Lotta Åström.

Föreningen Nordan grundades år 1923 och firade sitt 100-årsjubileum under våren 2023. Föreningen har i dag cirka 300 aktiva medlemmar, bestående av allt från småbarn till pensionärer.

– Vi har drygt 20 ledare i föreningen och det är delvis ganska enkelt att få med nya ledare bland de ungdomar som själva har vuxit upp med föreningen. Det blir sedan klurigare när vi till vissa grupper behöver mer erfarna och lite äldre ledare. Då kan det vara svårt att hitta sådana som också kan svenska. Det är ganska många som åker iväg från Karleby för att studera och sedan inte kommer tillbaka, säger Lotta Åström.

En annan central aktör på det svenskspråkiga föreningsfältet är **Pohjola-Norden** i Karleby. **Brit Stenman** har fungerat som ordförande för föreningen sedan 1994.

– Inte är det enkelt på grund av det som har hänt centralt i Pohjola-Norden, men vi fortsätter att jobba för det nordiska på ett lokalt plan. Medlemsantalet i föreningen, cirka 100, har varit stabilt, men nog märker man att det är svårare att locka människor att aktivera sig i föreningar. En stor del av våra medlemmar är ålderstigna och alla är inte så aktiva. Vi har mestadels svenskspråkiga medlemmar, men visst har vi också många finskspråkiga som är aktiva. I styrelsen pratar vi båda språken parallellt, säger Brit Stenman.

Pohjola-Norden i Karleby har ett tätt samarbete med motsvarande föreningar i Jakobstad, Korsholm och Vasa.

– Här i Karleby brukar vi fira 17.5, som ju är Norges nationaldag. Nästa år när vi fyller 80 år ska vi göra en större regional satsning på firandet. Vi försöker också stimulera svenskan genom att dela ut bokstipendier till barn som går i språkbud. Vi ordnar även, tillsammans med Luckan, ett språkcafé för invandrare. Nästan alla invandrare integreras på finska här och det är spännande att se

hur ivriga de är att lära sig svenska. De ser nyttan av att kunna svenska tack vare den större arbetsmarknaden som öppnar sig för dem, säger Brit Stenman.

Det senaste tillskottet bland tvåspråkiga föreningar i Karleby är **Kulturgaraget**. Föreningen grundades år 2019 av paret **Robban** och **Tina Hagnäs**. Kulturgaraget grundades “för att liva upp kulturlivet i Karlebynejden”. Kulturgaraget ordnar bland annat livekonserter, stand-up, seminarier och artistmöten.

– Det här var egentligen en tanke vi hade haft länge med Tina. Vi ville skapa en knutpunkt och bli en brobyggare över alla gränser. Alla jobbar på något sätt i sin egen bubbla. Vi använder det språk som kunderna vill och när vi ordnar evenemang presenterar vi alltid allting på både finska och svenska. Vi får ofta respons på att besökarna tycker om det här. Jag har inte märkt att det skulle finnas någon form av fientlighet mellan språkgrupperna, säger Robban Hagnäs.

– För oss var det helt självklart att skapa det här på två språk. Det var ingenting vi ens diskuterade. Vi har båda hela tiden jobbat flerspråkigt och under en vanlig arbetsdag använder jag finska, svenska och engelska. Vi vill vara en samlingsplats för en levande tvåspråkighet, lite på samma sätt som det var i mitt barndomshem där språken blandades friskt. Här ska det inte spela någon som helst roll vilket språk man talar. Vi vill inte bara förena språk utan också olika kulturer, men för att lyckas med det krävs det tid, säger Tina Hagnäs.

En viktig del av Kulturgaragets verksamhet är att skapa nya nätverk genom olika samarbeten med exempelvis skolor och andra kulturaktörer.

– Kulturgaraget är på många sätt unikt. Karleby UF är svenskt och så finns det förstås många helfinska föreningar. Vi har ordnat

konserter med till exempel svenska Mikael Rickfors, Harpo och Boppers. Jag är osäker på om det skulle ha lyckats på något annat ställe i Karleby. Vi tänker inte att det här ska vara ett forum för det svenska i Karleby, vi bara gör saker som känns naturliga för oss. Vi vill att alla ska känna sig välkomna, oberoende av språk, säger Robban Hagnäs.

Språkbarometern om Karleby

Språkbarometern är en stor enkätundersökning som riktar sig till invånarna i samtliga tvåspråkiga kommuner i Finland. Den första undersökningen gjordes 2004, och sedan dess har den gjorts vart fjärde år. I Språkbarometern får respondenterna ta ställning till bland annat till den språkliga servicen och till språkklimatet i den egna hemkommunen. Språkbarometern görs av Justitieministeriet i samarbete med Institutet för samhällsforskning vid Åbo Akademi och Finlands kommunförbund.

Slumpmässigt utvalda Karlebybor har besvarat enkäten sedan 2004. I den senaste undersökningen (2020) skickades enkäten ut till 400 Karlebybor. Cirka 38 procent, eller 151 personer, besvarade enkäten. Svarsprocenten i Karleby låg på ungefär samma nivå som i andra kommuner.

Att jämföra svaren om den språkliga servicen under åren 2004–2020 är vanskligt. Indexen är inte helt jämförbara och utformningen av frågorna har delvis varierat. En jämförelse mellan åren ska därför ses som riktgivande.

Ett område som har undersökts i Språkbarometern sedan 2004 är **den språkliga servicen inom den kommunala hälsovården**. Respondenterna har med skolvitsord (4–10) fått markera hur

nöjda de är med den språkliga servicen utifrån egna erfarenheter. I Karleby har vitsordet legat mellan 6,7 och 7,6 under åren 2004–2020 (se bild 4).

Karlebybor ger vitsord för den språkliga servicen inom den kommunala hälsovården 2004–2020

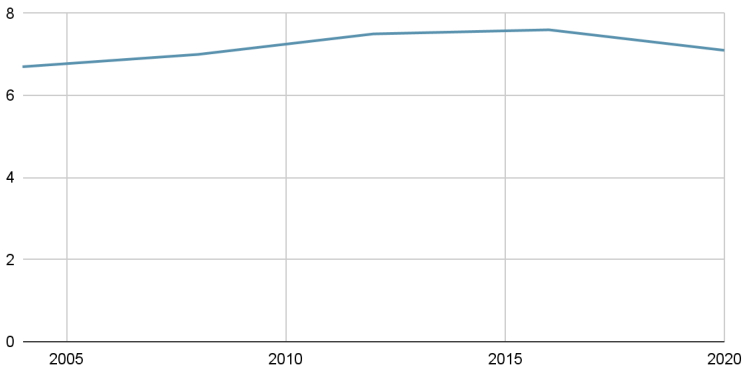

Bild 4: Karlebybor bedömer den språkliga service de har fått inom den kommunala hälsovården 2004–2020 med skolvitsord (4–10). Källor: Språkbarometern 2004–2020.

När man jämför resultaten från de två senaste undersökningarna (2016 och 2020) för kommuner med en svenskspråkig minoritet är Karleby, parallellt med Mörskom, den kommun vars vitsord har sjunkit mest. År 2016 gav respondenterna i Karleby vitsordet 7,6 för den språkliga servicen inom den kommunala hälsovården medan vitsordet år 2020 var 7,1. Under de här åren har indexeringen varit densamma och frågan ställdes på samma sätt.

Marina Lindell är akademiforskare vid Institutet för samhällsforskning vid Åbo Akademi. Hon har sammanställt och författat Språkbarometern sedan 2016.

– Rent generellt är det lite besvärligt att dra några långtgående slutsatser om enskilda kommuner baserade på Språkbarometern, eftersom antalet svarande per kommun är så få. Men känslan är att andelen tvåspråkiga i Karleby är stor, man tenderar inte att i så stor utsträckning begära service på eget språk eller i vart fall byter man till finska ganska lätt. Det här beror säkerligen dels på att man har bra kunskaper i finska och dels på att man inte alltid får service på svenska. Vi vet också att det är utmanande att få personal till hälsovården idag, vilket säkert också syns i den språkliga servicen, säger Marina Lindell.

Sedan 2004 har respondenterna även fått bedöma **relationerna mellan språkgrupperna** i hemkommunen. Respondenterna har fått välja mellan alternativen: mycket goda, ganska goda, varierande, ganska dåliga och mycket dåliga. För Karlebys del har de positiva svaren (alternativen mycket goda och ganska goda tillsammans) varierat mellan 59 och 39 procent (se bild 5).

Andelen Karlebybor som karakteriserar relationerna mellan språkgrupperna som goda 2004–2020

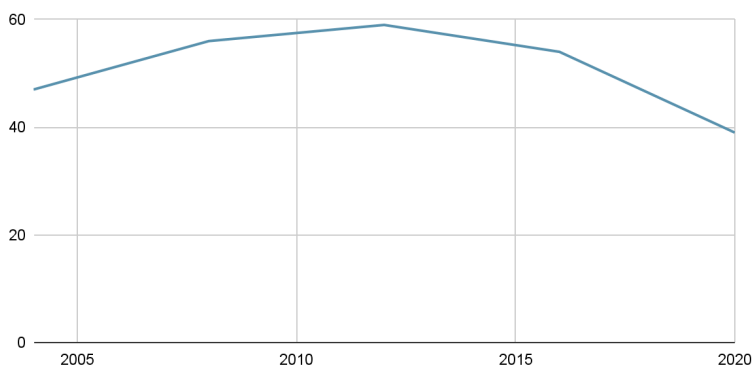

Bild 5: Andelen Karlebybor som karakteriserar relationerna mellan språkgrupperna som mycket goda eller ganska goda 2004–2020. Källor: Språkbarometern 2004–2020.

När man jämför svaren från Karleby med andra tvåspråkiga kommuner med en svenskspråkig minoritet, är förändringen i Karleby den näst största mellan de två senaste undersökningarna (2016 och 2020). I Kaskö var förändringen störst, eller minus 20 procentenheter. I Karleby låg siffran på minus 15 procentenheter. År 2016 karakteriserade 54 procent av respondenterna i Karleby att relationerna mellan språkgrupperna är goda, medan motsvarande andel år 2020 var 39 procent.

– Igen vill jag inte dra för stora slutsatser då urvalet är så litet. Språkbarometern 2020 visar att språkklimatet i Österbotten verkade vara mera ansträngt än i andra regioner. Jag vet inte vad det här beror på men bidragande orsaker kan hittas i en ny studie jag bidragit till (*The role of ethnolinguistic identity, vitality and trust in perceived language climate change: the case of Swedish speakers in Finland, 2023*). En stark samhörighet med svenskspråkiga indikerar att man identifierar sig starkt med den egna språkgruppen, men kanske inte så starkt med finskspråkiga. Man upplever att det är svårt att få service på svenska, och om de svenskspråkigas andel är liten i kommunen upplever man att språkklimatet har blivit sämre. Men om man känner en stark samhörighet med finskspråkiga, kan det indikera att man har mycket kontakter över språkgränsen, ett högt socialt och politiskt förtroende och om man identifierar sig som tvåspråkig, har man också en positivare upplevelse av språkklimatet, säger Marina Lindell.

Språkkampanjer i Karleby

Under åren 2005–2012 ordnades kampanjerna “Byri på svensk” och “Fortseti på svensk”. Det huvudsakliga målet med kampanjerna var att påminna de svenskspråkiga i Karleby om att inleda samtal på svenska, och inte automatiskt på finska.

Mia Holmbäck jobbade under några år som projektledare för kampanjen “Byri på svensk”.

– Det var en rolig kampanj att jobba med, vi fick stor synlighet också i finska medier. Vi delade bland annat ut språkflaggor, vi ordnade en tvåspråkig dag när alla uppmuntrades att tala sitt modersmål och vi började utse årets tvåspråkiga Karlebybo. Folk fick sedan rösta fram den här “brobyggaren” bland massor av förslag som kom in, säger Mia Holmbäck.

I samband med Språkbarometern 2012 fick respondenterna i Karleby svara på några tilläggsfrågor om kampanjerna. 89 procent av respondenterna hade hört talas om kampanjerna och 63 procent svarade att kampanjerna hade fått dem att tänka på sin användning av svenska. 78 procent ansåg att kampanjer, som uppmuntrar svenskspråkiga att använda svenska, behövs.

Nästan hälften av respondenterna uppgav att de även konkret hade börjat använda svenska oftare som följd av kampanjerna (se bild 6).

Andelen Karlebybor och användningen av svenska som en följd av kampanjerna år 2012

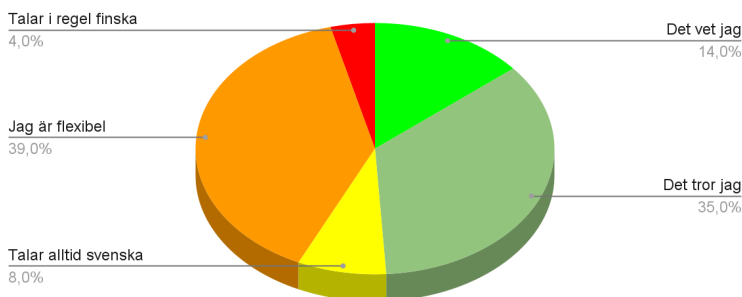

Bild 6: Karlebybor svarar på frågan: Har du börjat använda svenska oftare som följd av kampanjerna “Byri på svensk” och “Fortseti på svensk”? Källa: Tilläggsmaterial till Språkbarometern 2013/Kjell Herberts.

Sociolog **Kjell Herberts**, vid Åbo Akademi, ansvarade för Språkbarometern 2004–2012. Herberts analyserade svaren från Karleby 2012 och konstaterade i sin rapport att *“kampanjerna har lett till att många har börjat reflektera över sin språkanvändning”* och att *“de positiva resultaten i Språkbarometern 2012 direkt kan kopplas till att man arbetar med språkfrågorna i Karleby, vilket till stor del är kampanjernas förtjänst”*. Vidare konstaterar Herberts att *“många tvåspråkiga i Karleby anser dock att man bör vara flexibel och som minoritet anpassa sig”*.

Kampanjerna “Byri på svensk” och “Fortseti på svensk” dog ut när finansieringen för projektledaren upphörde. Den huvudsakliga finansören av kampanjerna var Svenska kulturfonden.

– Under de här åren med projekten var resultaten från Språkbarometern också goda i Karleby. Vi vände oss dels till oss själva för att få fler att inleda på svenska, dels vände vi oss till de finskspråkiga med exempelvis utnämningen av årets brobyggare. När vi valde en finskspråkig till årets brobyggare fick vi också stor synlighet i de finska medierna. Men man kan inte enbart jobba med frivilliga krafter, det behövs en anställd som på riktigt kan driva projekt framåt. När vi inte fick finansiering gick luften ur oss engagerade och det rann ut i sanden, säger Margita Lukkarinen som var en aktiv bakgrundskraft i kampanjerna.

3. Språkanvändningen bland eleverna i de svenskspråkiga skolorna

Det största och mest centrala svenska rummet i Karleby utgörs av de svenskspråkiga skolorna. Det här kapitlet beskriver inledningsvis strukturen på det svenskspråkiga skolnätverket i Karleby.

I det här kapitlet redovisas också resultaten från den enkätundersökning som gjordes i fyra svenskspråkiga skolor i Karleby i maj 2023. Resultaten från enkäten jämförs avslutningsvis med några andra motsvarande studier.

Bildningsväsendet på svenska i Karleby

Bildningsväsendet i Karleby producerar tjänster för småbarnspedagogiken, undervisningen, kulturen, biblioteken, museerna, ungdoms- och fritidsverksamheten. Bildningsväsendet ansvarar bland annat för stadens grundläggande utbildning och för gymnasieverksamheten.

Det centrala organet för beslut om skolfrågor är nämnden för utbildning och fostran. Nämndens verksamhetsområde omfattar allt från småbarnspedagogik till utbildning på andra stadiet.

Nämnden för utbildning och fostran behandlar frågor som berör såväl det finska som det svenska skolväsendet.

Nämnden för utbildning och fostran är uppdelad i en finsk och en svensk sektion. De här sektionerna ansvarar för produktion av tjänster för respektive språkgrupp. Den finska och den svenska sektionen rapporterar till nämnden för utbildning och fostran.

Till den svenska sektionens särskilda uppgifter hör bland annat: att lägga fram förslag på resursbehov och läroplaner för de svenska utbildningstjänsterna, att göra förslag på budget och verksamhetsplan för de svenska utbildningstjänsterna, att godkänna dispositionsplanerna för de svenskspråkiga grundskolorna och gymnasiet (enligt grunder som fastställts av nämnden för utbildning och fostran) och att fatta beslut om elevupptagningsområden.

Den högsta tjänstemannen inom bildningsväsendet i Karleby är bildningsdirektören. Bildningsdirektören i Karleby har en dubbelroll. Direktören leder hela bildningsväsendet och ansvarar samtidigt för de finska undervisningstjänsterna.

Ansvar för de svenska skolfrågorna ligger i första hand på chefen för svenska undervisningstjänster, som enligt organisationsmodellen i Karleby alltså rapporterar till sin finskspråkiga kollega. **Ronnie Djupsund** fungerar i dag som chef för de svenskspråkiga undervisningstjänsterna.

– Vår organisation fungerar som regel bra. Trots att min kollega på finska sidan samtidigt är min förman blir det sällan problem. Vi har en skild sektion för svenska skolärenden, men det är nämnden som fattar beslut om exempelvis läroplanen. Det har lett till att läroplanerna på svenska och finska brukar vara identiska. Vi har som bäst på gång en förändring där sektionerna får ett större inflytande över läroplanen. För det svenska

är det här goda nyheter. Inte har det varit förbjudet tidigare heller att beakta svenska särdrag, men processerna är komplexa och i praktiken har läroplanerna därför blivit identiska på båda språken. Skrivningarna har ofta stannat på ett allmänt plan och de vassaste kanterna har nöts bort i processen, säger Ronnie Djupsund.

En konsekvens av de identiska läroplanerna är att de kulturella och språkliga särdragen faller i skymundan.

Skolnätverket och elevunderlaget på svenska i Karleby

Det svenska skolnätverket för den grundläggande utbildningen består i dagsläget av fyra skolor för årskurserna 1–6 (Chydenius, Villa, Såka och Öja) samt en skola för årskurserna 7–9 (Donnerska).

Under de senaste fem åren har det svenska skolnätverket (för årskurserna 1–6) genomgått stora förändringar. Grunden till de stora förändringarna lades år 2017 när Karleby stadsfullmäktige godkände rapporten *Tjänster för småbarnspedagogik och utbildning i Karleby, Vision för servicenätverken på 2020-talet*. Enligt beslutet skulle staden bland annat *“sammanslå enheter för bättre utformning av tjänster och förbättra den ekonomiska effektiviteten genom nedskärning av kostnader för personal, fastigheter och stödtjänster på lång sikt.”*

I praktiken betydde det här beslutet att minimigränsen för antalet elever i en skola höjdes från 32 till 48. Om antalet elever inte var 48 eller högre skulle skolan läggas ner och sammanslås med närmaste grannskola. För det svenska skolnätverket innebar det

här beslutet stora förändringar. När beslutet fattades fanns det sju svenska skolor för årskurserna 1–6, och hela tre av dem uppnådde inte den nya minimigränsen för antalet elever.

Det första synliga resultatet kom år 2020 när Rödsö och Vittsar skola slogs ihop med Chydenius skola. Det här skedde i samband med att den nya skolbyggnaden för Chydenius skola togs i bruk.

Följande resultat sågs två år senare när Villa skola och Kyrkbackens skola slogs ihop. Det här skedde i samband med att utvidgningen av Villa skola blev klar. Orsaken till sammanslagningen av Villa skola och Kyrkbackens skola var inte elevantalet utan behovet av nya och fungerande utrymmen för Kyrkbackens skola.

Förutom Rödsö och Vittsar skola var Öja skola den som inte uppnådde det nya minimiantalet elever. Men efter en ny utredning beslutade stadsfullmäktige (år 2022) att Öja skola får fortsätta med sin verksamhet, men att man följer med utvecklingen av antalet elever.

En stor utmaning inom Karleby stad är att göra elevprognoser för de svenskspråkiga skolorna. Om man jämför den prognos som fanns när beslutet om det nya skolnätverket fattades (prognos gjord 2016) med det faktiska utfallet (läsåret 2022–2023) är skillnaderna stora (se bild 7).

Den största orsaken till utmaningarna med elevprognoserna är det språk på vilket tvåspråkiga familjer registrerar sina barn. I de tvåspråkiga familjerna i Karleby är det många som registrerar det nyfödda barnet som finskspråkigt, men som sedan väljer en svenskspråkig skola. Det här fenomenet är på inget sätt unikt i Svenskfinland. Det unika i Karleby är den stora andelen. **Enligt uppgifter från Utbildningsstyrelsen (år 2021) är andelen elever som börjar i svenskspråkiga skolor som regel cirka 10 pro-**

cent högre än de som har registrerat sina barn som svenskspråkiga. I Karleby är motsvarande andel drygt 20 procent.

Skola	Prognosen 2016 för läsåret 2022–2023	Det verkliga utfallet läsåret 2022–2023	Skillnad i procent
Chydenius (inklusive Rödsö och Vittsar)	213	245	+15%
Villa (inklusive Kyrkbackens skola)	168	206	+23%
Såka skola	48	56	+17%
Öja skola	23	39	+70%
Totalt	452	551	+22%

Bild 7: Prognosen (från år 2016) för antalet elever i de svenskspråkiga skolorna och det verkliga utfallet läsåret 2022–2023. Källa: Karleby stad.

– Ett stort bekymmer är språkregistreringen av barn i staden. Många familjer märker först när de exempelvis får brev från församlingen att de är registrerade på ett visst språk. För oss som ska planera och resursera skolorna är det här en stor utmaning, eftersom vi inte får pålitlig statistik om hur många barn som kommer till de svenskspråkiga skolorna. För en del tvåspråkiga familjer väljer man mellan svensk- och finskspråkig skola, och skolspråket är inte det enda som styr valet. Skolans läge, skolbyggnadens skick och överlag skolans image får allt större betydelse. De senaste åren har det här märkts tydligt i Chydenius skola som ligger i centrum och är ny. Läget och de fräscha skolbyggnaderna har gjort Chydenius till ett attraktivt alternativ även för finskspråkiga familjer, säger Ronnie Djupsund.

En annan orsak till den vanskliga prognostiseringen är den sjunkande nativiteten. Nativiteten i Karleby följer samma mönster som i hela landet. **Under de senaste 13 åren har storleken på**

årskullarna trendmässigt minskat i Karleby. Sedan år 2009 har antalet nyfödda i Karleby minskat med 22,3 procent. För de svenskspråkigas del (enligt registrerat språk) har minskningen varit lägre, 13,7 procent.

I utredningen *Situationen för skolnätet för den svenska grundläggande utbildningen och förutredning gällande Såka skola* gjord av Karleby stad (år 2022) framgår utmaningarna med elevprognoserna för det svenska skolnätverket. När staden förutspår utvecklingen av antalet elever i de svenskspråkiga skolorna under 2020-talet måste man multiplicera antalet registrerade svenskspråkiga barn med en koefficient som motsvarar andelen finskregistrerade som, utifrån historiska data, väljer en svenskspråkig skola i Karleby. I det svårlagda pusslet ingår även den sjunkande nativiteten och en ny trend som visar att också enspråkigt finska familjer väljer svenskspråkiga skolor.

Enligt de här prognoserna kommer vi, beroende på den sjunkande nativiteten totalt sett, att se en viss minskning i antalet elever i de svenskspråkiga skolorna i Karleby fram till läsåret 2027–2028. Minskningen varierar mellan 3 och 14 procent beroende på skola. I antalet elever handlar minskningen totalt sett om 30–40 barn.

Elevantalet, och prognoserna, för Donnerska skolan (årskurserna 7–9) följer siffrorna för skolorna med årskurserna 1–6. Som regel fortsätter så gott som samtliga sjätteklassister i de svenskspråkiga skolorna sin skolgång i Donnerska skolan, som är den enda svenskspråkiga skolan i Karleby för årskurserna 7–9. Under vårterminen år 2023 uppgick antalet elever vid Donnerska skolan till cirka 270.

För det svenskspråkiga gymnasiet i Karleby, Karleby svenska gymnasium, är det svårare att uppskatta det framtida antalet studerande. **Bland de elever som gick ut 9:an vid Donnerska våren 2023**

var det cirka 49 procent som valde Karleby svenska gymnasium som sitt första alternativ för studier på det andra stadiet. Karleby svenska gymnasium får årligen också studerande från grannkommunerna. Under de senaste åren har det totala antalet studerande vid Karleby svenska gymnasium legat på 140–150 (cirka 40–50 studerande per årsklass).

Skolorna och respondenterna i enkäten

I mitten av maj 2023 utfördes enkätundersökningar i fyra av de svenskspråkiga skolorna i Karleby. Urvalet av de deltagande skolorna gjordes tillsammans med chefen för svenskspråkiga undervisningstjänster och rektorerna för de svenskspråkiga skolorna. Målet var att skapa ett så språkligt representativt underlag som möjligt.

En annan utgångspunkt för underlaget var att välja årskurser vars resultat går att jämföra med andra undersökningar som har gjorts bland svensk- och tvåspråkiga elever och studerande. Därför föll valet på årskurserna 6 och 9 samt på de som studerar andra året vid gymnasiet.

Bland de fyra svenskspråkiga skolorna för årskurserna 1–6 föll valet på sjuåringarna vid Chydenius skola och vid Öja skola. Enligt en bedömning bland rektorerna och chefen för de svenskspråkiga undervisningstjänsterna representerar de här skolorna de bägge ytterligheterna på en språkskala. I Chydenius skola finns den största andelen elever från tvåspråkiga hem och i Öja skola den lägsta andelen. I klartext betyder det här att finskan är mest närvarande i Chydenius skola och minst närvarande i Öja skola. Villa skola och Såka skola befinner sig någonstans mittemellan Chydenius och Öja på den här skalan.

Chydenius skola är belägen i centrum av Karleby. Den nya skolbyggnaden invigdes i början av år 2020, och samtidigt slogs småskolorna Vittsar och Rödsö ihop med Chydenius skola. I dag ligger det totala elevantalet på cirka 240–250 elever och prognosen för de kommande fem åren vittnar om ett stabilt elevunderlag. Chydenius skola har två parallellklasser per årskurs samt en så kallad resursklass. Chydenius skola är den största svenskspråkiga skolan för årskurserna 1–6 i Karleby.

Så här beskriver rektor **Charlotta Uusitalo** den språkliga verkligheten i Chydenius skola:

– Det som bekymrar mig mest är den negativa inställningen till svenska som finns bland eleverna. Visst talade vi mycket finska också när jag gick i skolan här för drygt 20 år sedan, men det har skett något med attityderna. Det är inte så coolt att vara finlandssvensk i Karleby. De flesta elever föredrar att tala finska och det här syns redan på dagisarna, som jobbar med samma utmaningar som vi. När man kommer hit som utomstående och lyssnar på eleverna på skolgården kan det idag vara svårt att förstå att man har kommit till en svenskspråkig skola. Ett nytt fenomen vi märker är att vissa elever har en starkare engelska än svenska. När vissa elever inte hittar de rätta begreppen på svenska tar de till engelska. Vi har till och med märkt att vissa kompisgäng har börjat använda engelska i sitt umgänge på rasterna.

– Vi jobbar mer med uppmuntran än med hot. När elever väljer svenska i olika sammanhang, till exempel i matsalen, berömmar vi och sänder uppmuntrande meddelanden i Wilma. Vi har ibland också olika kampanjer där eleverna kan samla klistermärken för att de talar svenska i situationer när de i vanliga fall talar finska. På lektionerna kräver vi svenska, men inte på rasterna. På rasterna uppmuntrar vi till att använda svenska, säger rektor Charlotta Uusitalo.

I den här undersökningen deltog bägge parallellklasserna i årskurs 6 (6A och 6B) vid Chydenius skola. Den dag enkäten fylldes i var 32 sätteklassister närvarande.

Öja skola ligger cirka 20 kilometer sydväst om Karleby centrum. Öja ligger i Karleby skärgård och gränsar i söder till det mycket svenskspråkiga Larsmo. Öja skola är en trelärarskola och har i dagsläget 40 elever. Det betyder i praktiken att varje årskurs har 6–7 elever. Under de senaste åren har elevantalet legat stadigt mellan 37 och 40 elever. Öja skola är den minsta av de svenskspråkiga skolorna för årskurs 1–6 i Karleby.

Så här beskriver rektor **Jussi Roiko** den språkliga verkligheten i Öja skola:

– Här hör man svenska hela tiden. Cirka 70 procent kommer från enspråkigt svenska hem, cirka 25 procent kommer från tvåspråkiga hem och så har vi några elever med en helfinsk bakgrund. Det är intressant att notera vad som händer när helt finskspråkiga elever kommer till vår skola: Då talar de svenska eleverna engelska med de nya eleverna! Vissa av våra elever har också en stark “kokkoladialekt”, vi får jobba en hel del för att de på lektionstid också ska använda standardsvenska.

– Vi har egentligen inga problem med att eleverna skulle tala för mycket finska. Det är snarare så att vi får uppmuntra eleverna till att exempelvis följa med finskspråkiga medier. Nu följer de mera med rikssvenska medier än finska. Våra sätteklassister fortsätter sedan alla på årskurs 7 i Donnerska skolan och det är något de ser fram emot mycket. De känner ingen oro för att flytta över till en skola där finskan är mera närvarande. Det är väl kanske typiskt för elever från en liten byskola att de ser fram emot att få börja i en ny och större skola med fler klasskamrater, säger rektor Jussi Roiko.

I den här undersökningen deltog fem sjätteklassister från Öja skola. Tillsammans med de 32 sjätteklassisterna från Chydenius skola utgör de totalt 37 elever, vilket är cirka halva årskullen som gick i de fyra svenskspråkiga skolorna i Karleby under våren 2023.

Donnerska skolan finns i centrum av Karleby och är den enda svenskspråkiga skolan för årskurserna 7–9 i staden. Till skolan kommer som regel samtliga elever från de fyra svenskspråkiga skolorna för årskurs 1–6 i Karleby. I Donnerska skolan går 260–270 elever fördelade på 13 regelrätta klasser (4–5 klasser per årskurs) samt en så kallad flexklass. Under de senaste 15 åren har elevantalet varierat mellan 250 och 320 elever. Trenden för de närmaste åren visar att elevantalet kommer att stiga något i Donnerska skolan.

Så här beskriver rektor **Kaj Holmbäck** den språkliga verkligheten i Donnerska skolan:

– Styrkan i vår skola är tvåspråkigheten, men ibland blir den styrkan en svaghet för det svenska. Mycket av kommunikationen med föräldrarna sker på finska och vi har nog en stor utmaning i att klara av att lära elever prata svenska och skapa en svensk identitet. Vi får lägga in en hel del extra resurser för att stödja elever med svag svenska.

– Jag märker framför allt en stor förändring i språkanvändningen på rasterna. Under de fem-sex senaste åren har finskan börjat dominera. Nog har det alltid hörts finska här på rasterna, men jag märker en förändring. En annan förändring är att rastspråket allt tydligare har flyttat in i klassrummet, vissa elever vill nu hellre tala finska med lärarna. Man kan säga att det numera finns "svenska bubblor" bland eleverna och i de bubblorna talar man mestadels dialekt. En del av de här eleverna kan ha svårt att uttrycka saker på standardsvenska och så märker jag också att engelskan har kommit allt starkare in i bilden på rasterna, säger rektor Kaj Holmbäck.

Under våren 2023 hade Donnerska skolan fyra parallellklasser i årskurs 9. I undersökningen deltog en klass med modersmålsinriktad finska och en klass med så kallad A-finska (9B och 9D). Totalt besvarade 34 elever från årskurs 9 enkäten. I klartext betyder det att knappt hälften av alla svenskspråkiga nior i Karleby deltog i undersökningen.

Karleby svenska gymnasium är det enda svenskspråkiga gymnasiet, och också den enda svenskspråkiga skolan på andra stadiet, i Karleby. Karleby svenska gymnasium har de senaste åren haft 140–150 studerande (cirka 40–50 studerande per årsklass, fördelade på två parallellklasser per årsklass). Ännu för 20 år sedan hade gymnasiet cirka 200 studerande. De flesta studerande kommer från Donnerska skolan (38 elever från Donnerska hade Karleby svenska gymnasium som sitt första val våren 2023).

Så här beskriver rektor **Milka Mattila** den språkliga verkligheten vid Karleby svenska gymnasium:

– Min uppskattning är att cirka 90 procent av våra studerande kan bägge språken. De flesta, cirka 80 procent, kommer från Donnerska skolan, och så har vi vissa som kommer från exempelvis Larsmo eller Kronoby. De som söker sig hit från grannkommunerna gör det ofta för att de har en tidskrävande hobby i Karleby, till exempel att de spelar ishockey i Hermes eller fotboll i KPV.

–Vi märker av den starka tvåspråkigheten i hur de studerande väljer att skriva finska i studentexamen. Nästan alla skriver den långa finskan. På lektionerna kan de studerande ibland söka ord på svenska och säga dem på finska istället. Jag har tänkt att det också kan bero på att ungdomarna läser allt mindre nuförtiden. Om du inte läser på svenska kan det också vara svårt att hitta lite svårare ord, säger rektor Milka Mattila.

I undersökningen deltog bägge parallellklasserna bland de som studerade andra året vid Karleby svenska gymnasium under våren 2023. Totalt 34 studerande besvarade enkäten, vilket betyder att det var cirka två tredjedelar av hela årskursen som deltog i undersökningen.

När man slår samman eleverna från årskurs 6 (37), årskurs 9 (34) och de studerande vid gymnasiet (34) blev det totala antalet som besvarade enkäten 105.

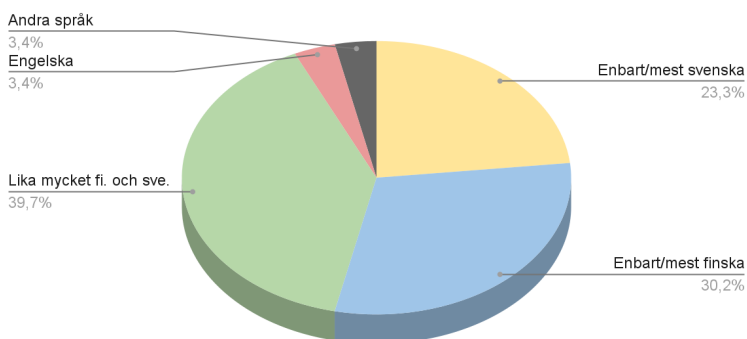
Samtliga respondenter fick samma frågor i enkäterna. Enkäterna utfördes med tryckta formulär och respondenterna fick vara anonyma. Som bakgrundsuppgifter efterfrågades endast skola och årskurs. Eleverna fick ställa frågor om det förekom saker de inte förstod i frågorna. Språket i enkäterna var dock enkelt och de frågor som eleverna ställde om enkäten kunde räknas på den ena handens fingrar.

När svaren redovisas i kommande kapitel redovisas de såväl sammantaget för alla, samt även separat per årskurs. I redovisningen har svaren från Chydenius och Öja slagits samman till ett gemensamt resultat för årskurs 6. Det här görs för att antalet elever i Öja är så pass litet. Med en sammanslagning av resultaten från Chydenius och Öja undviks att svaren från enskilda elever i Öja kan kännas igen.

Språkanvändningen

Den mest svenskspråkiga domänen (förutom klassrummet i skolan) är hemmet för barnen och ungdomarna i Karleby, men inte ens en fjärdedel av respondenterna uppger att de talar "enbart eller mest svenska" i familjen/familjerna (se bild 8). Svarsalternativet "lika mycket svenska som finska" var det mest frekventa svaret oberoende av åldersgrupp och skillnaderna mellan åldersgrupperna var överlag små.

Hemspråk - samtliga stadier

*Bild 8: Vilket/vilka språk talar du med din familj/dina familjer?
Samtliga respondenter.*

För att nyansera bilden av respondenternas hemspråk fick de även **uppskatta sina hemspråk i procent** så att den totala summan av språken skulle bli 100 procent.

Bland samtliga respondenter är det jämnt mellan finskan och svenskan, inte ens en procentenhet skiljer de bägge språken från varandra när samtliga 105 uppskattar sin språkanvändning (bild 9).

Bilden blir något annorlunda när man synar de tre olika åldersgrupperna separat. På årskurs 6 är finskan tämligen klart i topp, på årskurs 9 är det en knapp fördel för finskan och i gymnasiet når svenskan över 50 procent. **Bland gymnasisterna förefaller svenskan som hemspråk med andra ord att vara något starkare än i grundskolan.**

Hemspråk - uppskattat i procent

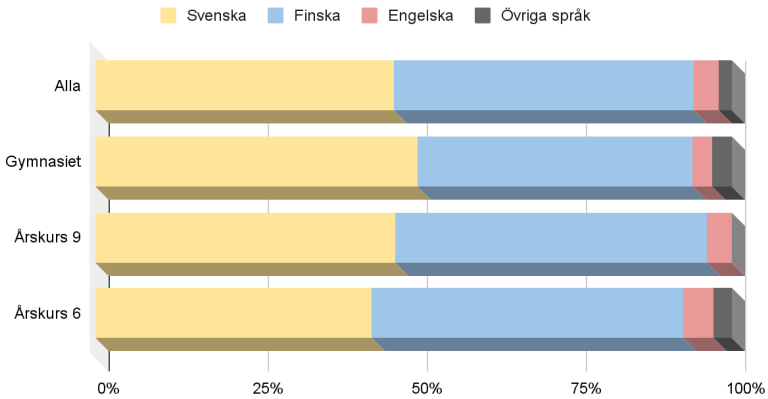

Bild 9: Vilket/vilka språk talar du med din familj/dina familjer? Uppskatta i procent hur du använder olika språk, så att den totala procenten blir 100. Samtliga respondenter.

Finskan är det dominerande språket **utanför hemmet**. Bland samtliga respondenter svarar nästan hälften att de använder “enbart/mest finska” utanför hemmet (se bild 10). Det näst vanligaste svaret är “lika mycket finska och svenska”. Ungefär en fjärdedel svarar att de använder lika mycket finska och svenska utanför hemmet. **18 procent uppger att de använder “enbart/mest svenska” utanför hemmet.** En knapp tiondel uppger att de också talar engelska utanför hemmet. Ordningsföljden på de olika svarsalternativen är densamma i samtliga åldersgrupper. **Anmärkningsvärt är att årskurs 6 är den grupp som uppger att de använder mest engelska utanför hemmet.**

Språk utanför hemmet - samtliga stadier

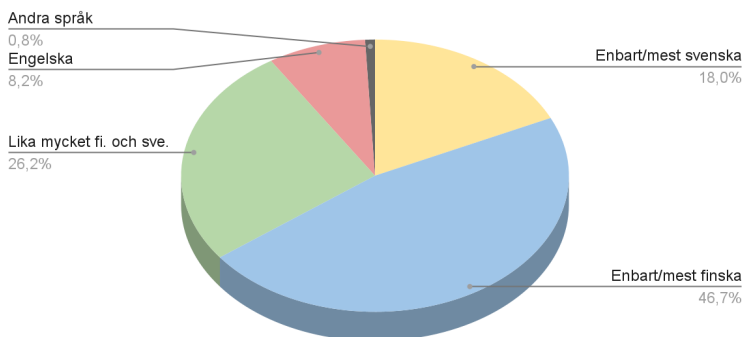

Bild 10: Vilket/vilka språk talar du utanför familjen (exempelvis med vänner, på rasterna, i hobbyer)? Samtliga respondenter.

För att bena ut och precisera frågan om språkanvändningen utanför hemmet fick respondenterna uppskatta sin språkanvändning i procent inom fyra områden. De fyra områdena var: **bland vänner, i hobbyerna, ute på stan i Karleby** och **i sociala medier**. Inom varje område skulle den totala summan av den uppskattade språkanvändningen bli 100 procent.

Språket **med vänner** är mestadels finska. När man slår samman de tre grupperna (bild 11) landar summan för finska som språk med vänner på drygt 55 procent. Andelen svenska med vänner ligger på cirka 37 procent.

Ordningsföljden är densamma i samtliga tre grupper: finskan är det populäraste språket med vänner oberoende av stadium och andelen svenska med vänner är tämligen konstant oberoende av åldersgrupp. I det här sammanhanget kan man notera att siffrorna för Chydenius skola och Öja skola skiljer sig markant på den här punkten. Bland eleverna i Öja är andelen svenska med vänner cirka 60 procent, medan den i Chydenius skola ligger på cirka en tredjedel.

Språket med vänner - uppskattat i procent

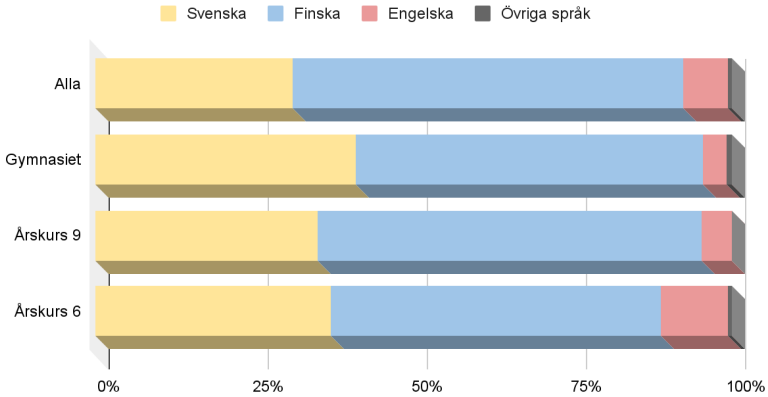

Bild 11: Vilket/vilka språk talar du med dina vänner: Uppskatta i procent hur du använder olika språk, så att den totala procenten blir 100. Samtliga respondenter.

Språket i **hobbyerna** och vid fritidsaktiviteterna är också i hög grad finska. Av samtliga respondenter uppger nästan två tredjedelar att språket i hobbyerna är finska (bild 12).

På den här frågan kan man notera att antalet respondenter var lägre. 18 respondenter uppger att de inte har någon hobby eller deltar i någon organiserad fritidsaktivitet. Att inte ha en hobby korrelerar med åldern i den här studien. I årskurs 6 uppger cirka sex procent att de inte har en hobby, medan cirka 29 procent av gymnasisterna svarar att de inte har någon hobby.

Bland de som har en hobby är uppskattningen att drygt 28 procent går på svenska.

Siffrorna för årskurs 6 och för gymnasieeleverna är i det närmaste identiska. **I den här jämförelsen sticker årskurs 9 ut med en högre andel hobbyer på svenska** (cirka 35 procent i jämförelse

med 25 på årskurs 6 och i gymnasiet). **I samtliga grupper uppger man att cirka fem procent av hobbyerna går på engelska.**

Språket i hobbyerna - uppskattat i procent

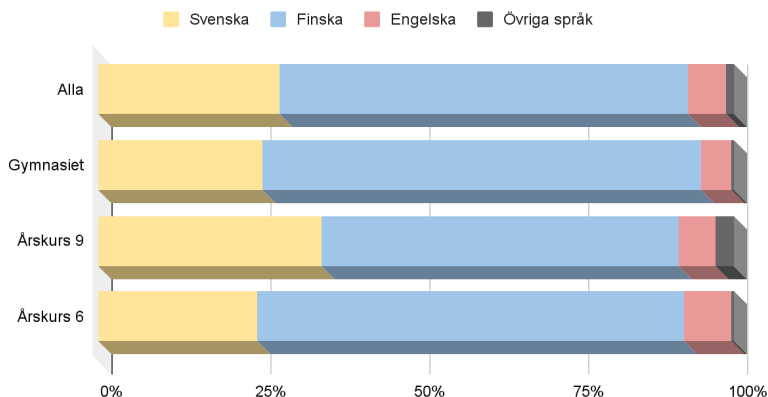

Bild 12: Vilket/vilka språk talar du i dina hobbyer/fritidsaktiviteter? Uppskatta i procent hur du använder olika språk, så att den totala procenten blir 100. De respondenter som har svarat att de har en hobby/hobbyer.

I enkäten fick respondenterna också ta ställning till följdfrågan: Finns det för dig intressant hobbyverksamhet på svenska i Karleby? På den här frågan svarar en tredjedel “jag vet inte” (bild 13). Cirka en fjärdedel svarar “ja, och jag deltar i den”, medan var femte svarar “ja, men jag deltar inte i den”/ “nej”.

Åldersgrupperna skiljer sig åt på den här punkten. I årskurs 6 svarar cirka 57 procent att det finns för dem intressanta hobbyer som de antingen deltar i eller inte deltar i, medan motsvarande procent för både årskurs 9 och gymnasiet är cirka 41. Man kan även notera att var tredje respondent på årskurs 9 svarar att det inte finns någon intressant hobby för dem på svenska i Karleby.

Hobbyutbudet på svenska i Karleby - i procent

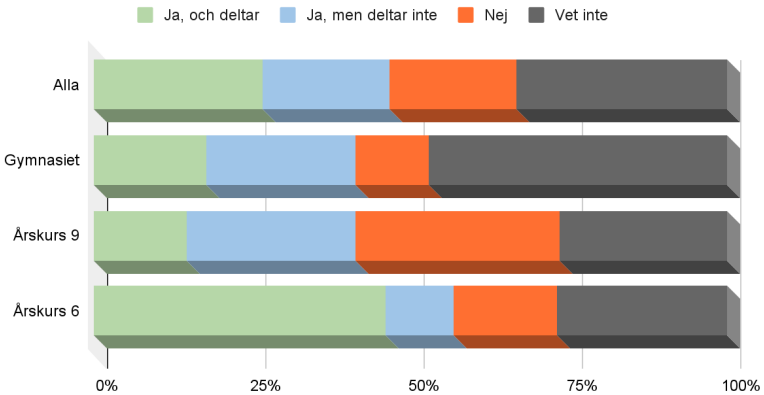

Bild 13: Finns det för dig intressant hobbyverksamhet på svenska i Karleby? Samtliga respondenter.

Respondenterna fick också med öppna svar besvara frågan: **Vilka hobbyer/fritidsaktiviteter önskar du att skulle ordnas/ordnas mera av på svenska i Karleby?**

Årskurs 6 önskade: innebandy, volleyboll, basket, frisbee, fotbolls-och ridläger.

Årskurs 9 önskade: skytte, bågskytte, basket, ishockey och gym på svenska.

Gymnasisterna önskade: skidåkning, "saker att göra tillsammans", yoga, "ett ställe där man bara kan umgås", pilates, basket och ishockey.

När respondenterna rör sig **ute på stan i Karleby** dominerar finskan totalt. En sammanslagning av samtliga tre grupper visar att drygt 77 procent av språkanvändningen ute på stan i Karleby är finska och endast cirka 20 procent är svenska (bild 14).

En notering från jämförelsen av grupperna är att **andelen finska ute på stan ökar i takt med åldern**. Årskurs 6 uppger att cirka 27 procent av deras språk ute på stan är svenska, medan motsvarande siffra för gymnasisterna är 15 procent.

Också i det här sammanhanget är det skäl att poängtera de stora skillnaderna mellan respondenterna i Chydenius skola och i Öja skola. Bland respondenterna från Öja var procentsatsen för svenska ute på stan över 50, medan den för Chydenius låg på drygt 20 procent.

Språket ute på stan i Karleby - uppskattat i procent

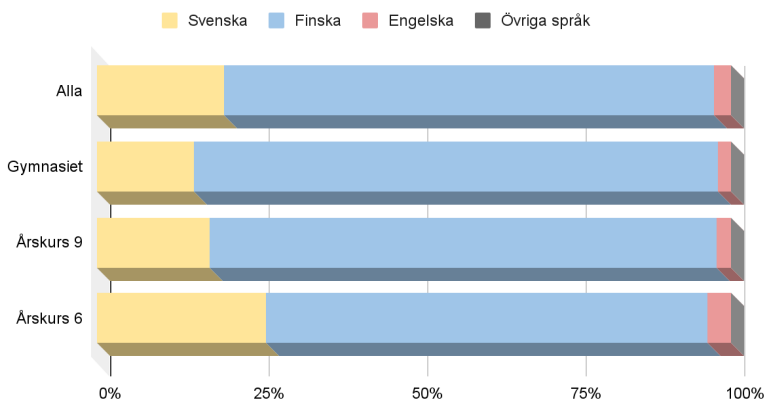

Bild 14: Vilket/vilka språk talar du när du är ute på stan i Karleby? Uppskatta i procent hur du använder olika språk, så att den totala procenten blir 100. Samtliga respondenter.

För att bättre förstå svaren om språkanvändningen ute på stan fick respondenterna också ta ställning till påståendet: Jag vågar alltid tala svenska, om jag vill tala svenska, när jag rör mig på stan i Karleby. På den här frågan var det vanligaste svaret "stämmer helt" (bild 15). När man slår samman alternativen "stämmer helt" och "stämmer delvis" utgör de cirka 86 procent av svaren.

I jämförelsen mellan åldersgrupperna kan man konstatera att andelen som svarar “stämmer helt” korrelerar med åldern i den här studien. Ju yngre respondent desto fler som svarar “stämmer helt”.

Jag vågar tala svenska på stan i Karleby - i procent

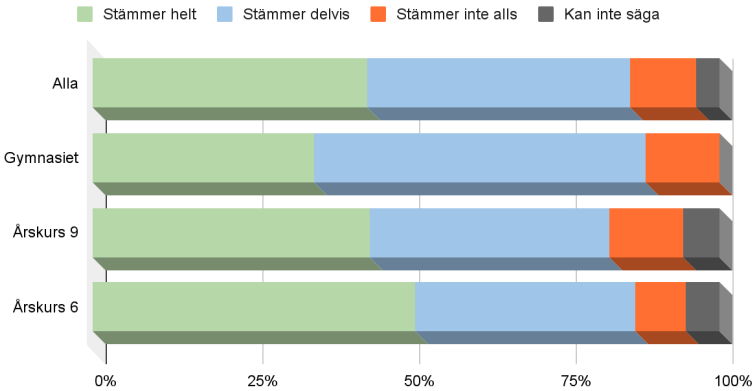

Bild 15: Hur väl stämmer följande påstående för dig? “Jag vågar alltid tala svenska, om jag vill tala svenska, när jag rör mig på stan i Karleby”. Samtliga respondenter.

Den andra följdfrågan om språkanvändningen ute på stan handlade om språkanvändningen i butiker och restauranger i staden. Respondenterna fick ta ställning till påståendet: Jag kan tala svenska med dem som jobbar i butiker och restauranger i Karleby? Det mest frekventa svaret på den här frågan var “stämmer delvis” (bild 16). Av samtliga respondenter var det cirka 54 procent som svarade “stämmer delvis”.

När man jämför de olika åldersgrupperna framträder ett mönster som korrelerar med åldern. Ju äldre respondent desto oftare förekom svaret “stämmer inte alls”.

Svenska i butiker och restauranger i Karleby - i procent

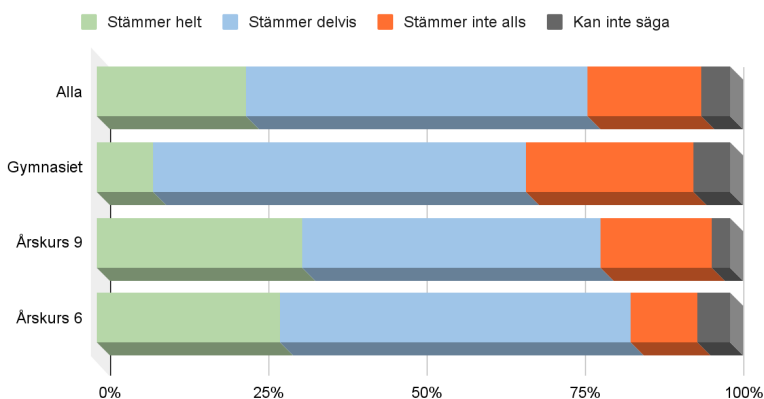

Bild 16: Hur väl stämmer följande påstående för dig? "Jag kan tala svenska med dem som jobbar i butiker och restauranger i Karleby?". Samtliga respondenter.

När man synar respondenternas språkanvändning i **sociala medier** framträder en helt ny bild. **I sammanslagningen av grupperna (bild 17) är finskan det mest använda språket, men engelskan får i det närmaste en lika hög siffra.** Finskan och engelskan ligger bägge på cirka 40 procent, medan svenskan ligger på cirka 18 procent.

I jämförelsen mellan de tre grupperna kan man iaktta att användningen av finska minskar i takt med stigande ålder medan svenskan går i motsatt riktning.

Bland gymnasisterna i Karleby svenska gymnasium är engelskan det populäraste språket i sociala medier.

Språkanvändningen i sociala medier - uppskattat i procent

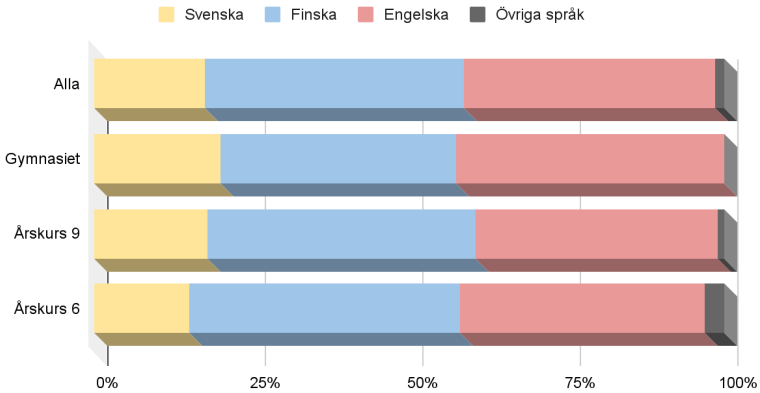

Bild 17: Vilket/vilka språk använder du i sociala medier? Uppskatta i procent hur du använder olika språk, så att den totala procenten blir 100. Samtliga respondenter.

Språklig tillhörighet

I enkäten fick respondenterna också ta ställning till sin språkliga tillhörighet (bild 18). Frågan löd: **Vad känner du dig MEST som?**

Av samtliga respondenter definierade sig cirka 60 procent som tvåspråkiga (finska och svenska). Andelen som definierade sig som svenskspråkiga var på ungefär samma nivå som andelen som definierade sig som finskspråkiga (cirka 17 procent svenskspråkiga och cirka 15 procent finskspråkiga). I klartext betyder det här att endast var sjätte känner sig mest som svenskspråkig.

När de tre åldersgrupperna synas separat kan man konstatera att andelen som definierar sig som svenskspråkiga är på ungefär samma nivå i alla tre grupper.

Anmärkningsvärt är att 20 procent av respondenterna i årskurs 6 definierar sig som antingen trespråkiga eller valde alternativet “annat”.

Språklig tillhörighet - i procent

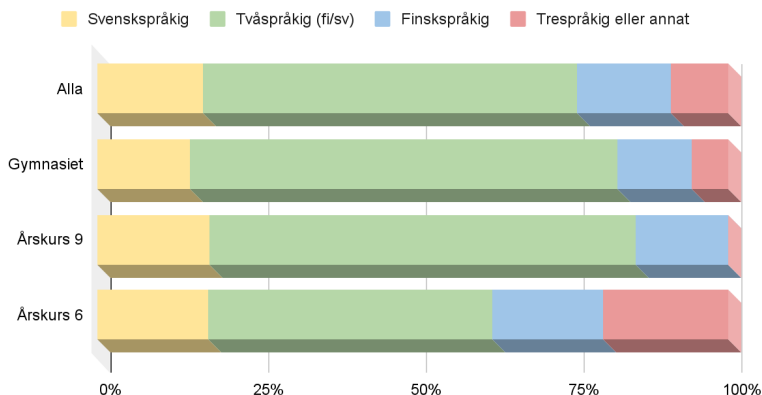

Bild 18: Vad känner du dig MEST som? Samtliga respondenter.

En intressant notering om den språkliga tillhörigheten handlar om en annan fråga som ställdes i enkäten. Respondenterna fick i slutet av enkäten besvara framtidsfrågan: Om du själv någon gång blir förälder så vilket språk tänker du tala med ditt barn? När man jämför svaren på den frågan med svaren om deras egen språkliga tillhörighet kan man konstatera att svaren på de bägge frågorna är i det närmaste identiska. Respondenterna ämnar med andra ord föra den egna språkliga tillhörigheten vidare till följande generation.

Respondenterna fick också ta ställning till påståendet: Det känns viktigt att vara del av en svenskspråkig gemenskap. Sammantaget var det vanligaste svarsalternativet “ganska viktigt” (bild 19). 39 procent ansåg att det känns ganska viktigt att vara en del av en

svenskspråkig gemenskap. Det näst vanligaste svarsalternativet var “varken viktigt eller oviktigt” (cirka 28 procent) och det tredje vanligaste var “mycket viktigt” (cirka 25 procent).

Sammantaget ansåg 64 procent att det kändes mycket viktigt eller ganska viktigt att tillhöra en svenskspråkig gemenskap.

I jämförelsen mellan de tre grupperna finns dock tydliga skillnader. I årskurs 6 var det vanligaste alternativet “ganska viktigt”, i årskurs 9 var det vanligaste alternativet “varken viktigt eller oviktigt” och bland gymnasisterna fick alternativen “mycket viktigt” och “ganska viktigt” flest svar.

Del av svenskspråkig gemenskap - i procent

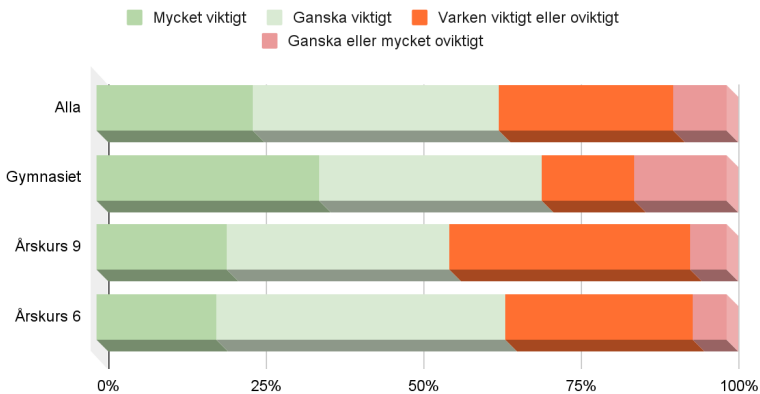

Bild 19: Ta ställning till följande påstående: Det känns viktigt att vara del av en svenskspråkig gemenskap. Samtliga respondenter.

När respondenterna fick ta ställning till påståendet: Det är viktigt för mig att svenskan är ett officiellt språk i Finland dominerade svarsalternativet “mycket viktigt” (cirka 38 procent) följt av alternativet “ganska viktigt” (cirka 32 procent). **Med andra ord**

svarade cirka sju av tio att det är mycket viktigt eller ganska viktigt att svenskan är ett officiellt språk i Finland (bild 20).

Svaret på den här frågan korrelerar i den här studien med ålder. I årskurs 6 var det cirka 62 procent som svarade "mycket viktigt" eller "ganska viktigt", i årskurs 9 var det cirka 71 procent och i gymnasiet var det cirka 79 procent.

Svenskan officiellt språk i Finland - i procent

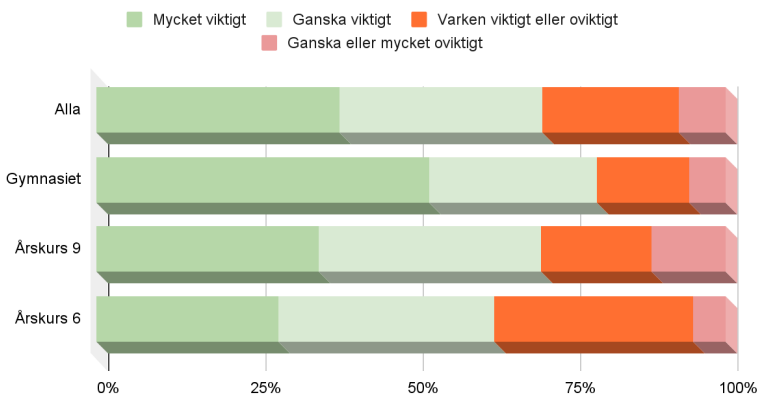

Bild 20: Ta ställning till följande påstående: Det är viktigt för mig att svenskan är ett officiellt språk i Finland. Samtliga respondenter.

Språk och framtid

I den avslutande delen av enkäten fick respondenterna svara på några frågor om deras språkanvändning i framtiden.

Den första frågan handlade om **vilket språk de kommer att studera vidare på** efter att de har gått ut den nuvarande skolan. I det

här sammanhanget är svaren från årskurs 6 inte relevanta eftersom automatiken är att samtliga från årskurs 6 i de svenska skolorna fortsätter i Donnerska skolan på årskurs 7.

När man ser sammantaget på årskurs 9 och gymnasieeleverna svarar cirka 60 procent att de kommer att fortsätta sina studier på svenska (bild 21). En dryg fjärdedel svarar att de fortsätter sina studier på finska.

Bland gymnasieeleverna är ovissheten om det framtida studiespråket större eftersom de flesta av respondenterna var endast drygt halvvägs i sina gymnasiestudier när enkäten gjordes. Men man kan notera att andelen som svarade "svenska" var ungefär lika stor i årskurs 9 som i gymnasiet.

I årskurs 9 svarar cirka 62 procent att de fortsätter studierna, på det andra stadiet, på svenska. Cirka 35 procent svarar att de fortsätter i en finskspråkig skola efter grundskolan.

Studiespråk på nästa stadium - i procent

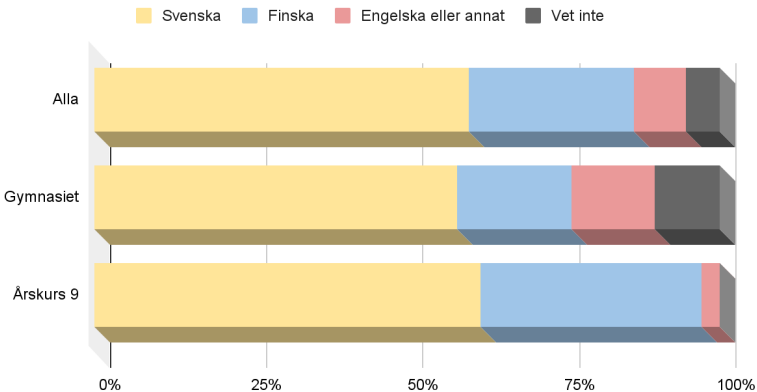

Bild 21: Vilket språk tänker du studera vidare på efter att du har blivit klar i den här skolan? Årskurs 9 och gymnasiet.

De här siffrorna överensstämmer väl med de förstahandsval årskurs 9 gjorde under våren 2023. Enligt de siffrorna var de överlägset populäraste alternativen Karleby svenska gymnasium (cirka 49 procent hade det som sitt förstahandsval) och det finskspråkiga yrkesinstitutet i Karleby (cirka 31 procent hade det som sitt förstahandsval).

Den andra framtidsfrågan handlar om jobb och yrke. Respondenterna fick ta ställning till frågan: Hur viktigt är det för dig att få jobba på svenska i ditt framtida jobb eller yrke?

När man slår samman samtliga respondenter (bild 22) är alternativet "lite viktigt" det mest frekventa (cirka 35 procent svarar så). Det näst mest frekventa alternativet är "inte alls viktigt" (cirka 25 procent av svaren). Andelen som svarar "mycket viktigt" är cirka 20 procent.

I jämförelsen mellan de tre åldersgrupperna kan man notera att alternativet "inte alls viktigt" blir vanligare ju äldre respondenten är.

Jobba på svenska i framtiden - i procent

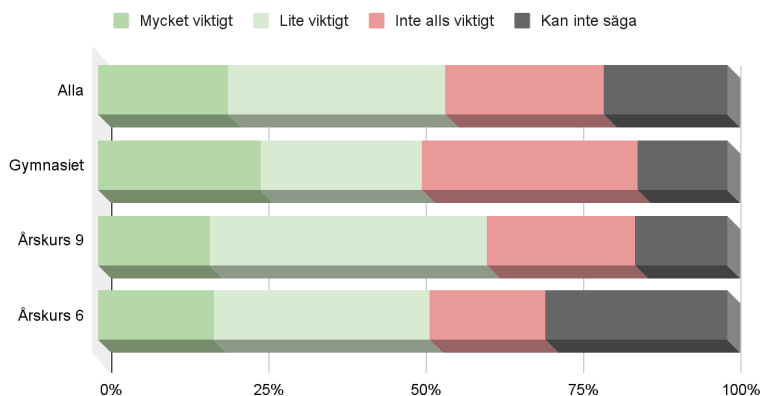

Bild 22: Hur viktigt är det för dig att få jobba på svenska i ditt framtida jobb eller yrke? Samtliga respondenter.

En jämförelse med andra studier

En del av frågorna i enkäten till skoleleverna i Karleby ställdes på samma sätt som i några andra motsvarande undersökningar. Målet med det här förfarandet var att kunna jämföra svaren från Karleby, och därmed få ett bredare perspektiv på frågeställningarna.

Flera av frågorna ställdes därför på samma sätt som i **Magmas svenskspråkiga ungdomsbarometer**. Ungdomsbarometern undersöker hur svenskspråkiga unga i åldern 15–19 ser på sitt liv och på sin framtid. Ungdomsbarometern har utförts tre gånger: 2018, 2020 och 2022.

Den svenskspråkiga ungdomsbarometern samlar svar från hela Svenskfinland och fungerar därför som en måttstock på hur finlandssvenska unga överlag ser på sitt liv och sin framtid. År 2020 besvarades enkäten av 545 svenskregistrerade unga och år 2022 besvarades den av 889 svenskregistrerade unga.

I Magmas svenskspråkiga ungdomsbarometer är respondenterna 15–19 år. För att jämförelsen med svaren från Karleby ska bli korrekt måste därför svaren från årskurs 6 subtraheras. Respondenterna från årskurs 9 och gymnasiet överensstämmer åldersmässigt med respondenterna i ungdomsbarometern. Antalet respondenter från Karleby, som ingår i den här jämförelsen, blir därmed 68 (34 från årskurs 9 och 34 från gymnasiet).

En vattentät jämförelse kan man dock inte göra. Inte minst av den orsaken, att respondenterna i ungdomsbarometern är utvalda på basis av registrerat modersmål, medan enkäten i Karleby riktar sig till alla i de utvalda klasserna. Registrerat modersmål efterfrågas inte. Tidpunkterna för enkäterna är också olika, sammanhanget är ett annat, felmarginalerna varierar och ungdomsbarometern

har ett bredare och större urval av respondenter (exempelvis studieinriktning på andra stadiet). Men i och med att frågorna är ställda på samma sätt, och till samma målgrupp, kan man åtminstone se jämförelsen som riktgivande.

I ungdomsbarometern finns svaren även grupperade enligt hur respondenterna definierar sin språkliga tillhörighet (svenskspråkig, finskspråkig, tvåspråkig osv). I ungdomsbarometern definierar 30 procent sig som tvåspråkiga (finska och svenska). Majoriteten av de ungdomar som definierar sig som tvåspråkiga i ungdomsbarometern kommer från huvudstadsregionen.

I enkäten i Karleby definierar sig cirka 68 procent (46 av 68) som tvåspråkiga (finska och svenska). En närmare jämförelse mellan Karleby och de respondenter som definierar sig som tvåspråkiga i ungdomsbarometern är därför motiverad.

Både i ungdomsbarometern år 2020 och i undersökningen i Karleby fick respondenterna uppskatta sin procentuella språk användning i olika sammanhang, så att den totala summan blir 100 procent.

När man jämför **användningen av svenska** mellan respondenterna i Karleby och i ungdomsbarometern ser man riktgivande skillnader (bild 23). I jämförelsen mellan Karleby och de som definierar sig som tvåspråkiga i ungdomsbarometern är det framför allt inom områdena “svenska med vänner” och “svenska i sociala medier” man kan se tydliga skillnader. **Respondenterna i Karleby använder betydligt mindre svenska med sina vänner (-20 procentenheter) och i sociala medier (-19 procentenheter) än de tvåspråkiga ungdomarna i ungdomsbarometern.**

Även inom de tre övriga områdena (svenska med familj, i hobbyer och på stan/i byn) är användningen av svenska lägre i Karleby än

bland övriga tvåspråkiga ungdomar i Svenskfinland. Men differensen ligger under tio procentenheter och på grund av skillnaderna i samplen ska man därför vara försiktig med att dra alltför långtgående slutsatser inom de här områdena.

Användningen av svenska - i procent

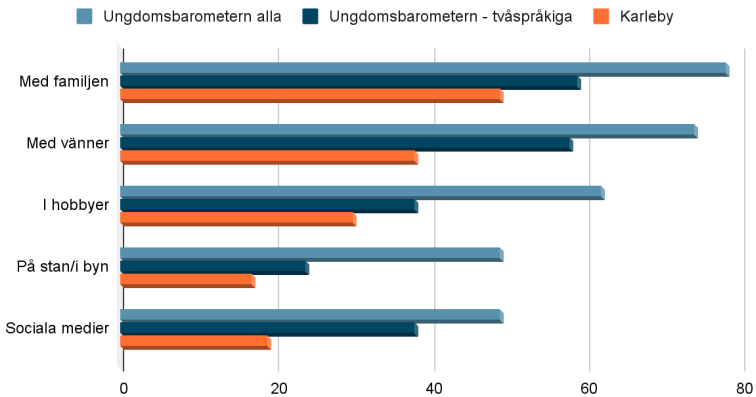

Bild 23: Uppskatta i procent hur mycket svenska du använder i olika sammanhang. En jämförelse mellan samtliga respondenter i ungdomsbarometern, de som definierar sig som tvåspråkiga i ungdomsbarometern och ungdomarna i Karleby.

När man på motsvarande sätt jämför **användningen av finska** framträder det omvända mönstret (bild 24). Enligt den här jämförelsen använder ungdomarna i Karleby mera finska i samtliga sammanhang än övriga tvåspråkiga ungdomar i Svenskfinland. Speciellt i umgänget med vänner är skillnaden så pass stor (+24 procentenheter) att man vågar tala om en tydlig skillnad.

Också inom området “finska i sociala medier” är skillnaden mellan Karleby och övriga tvåspråkiga ungdomar över tio procentenheter. **Intressant att notera är att skillnaden mellan användningen**

av engelska i sociala medier är marginell. Karlebyungdomarna uppger att 40 procent av deras språk på sociala medier är engelska, medan det sammantagna svaret i ungdomsbarometern 2020 är 35 procent.

Användningen av finska - i procent

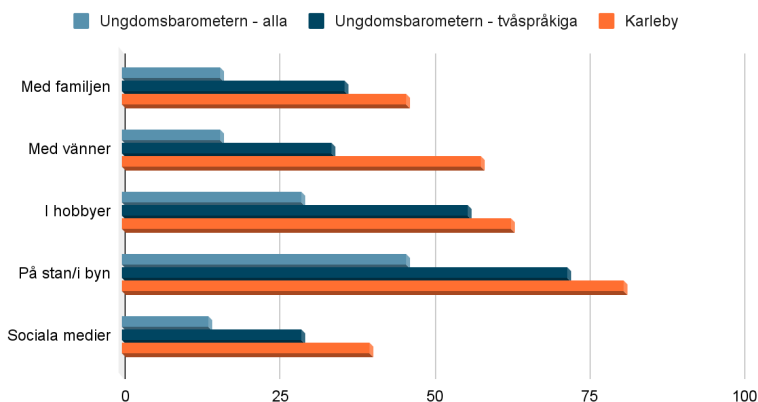

Bild 24: Uppskatta i procent hur mycket finska du använder i olika sammanhang. En jämförelse mellan samtliga respondenter i ungdomsbarometern, de som definierar sig som tvåspråkiga i ungdomsbarometern 2020 och ungdomarna i Karleby.

Såväl i ungdomsbarometern år 2020 som i enkäten till ungdomarna i Karleby ställdes några frågor **om hobbyer**. Andelen som uppger att de inte har någon hobby var i det närmaste identisk i ungdomsbarometern och i Karleby (cirka 40 procent i bägge studierna).

Respondenterna fick både i ungdomsbarometern och i enkäten i Karleby ta ställning till om det finns (för dem intressant) hobbyverksamhet på svenska där de bor. Här kan man jämföra andelen som svarade "ja, och jag deltar i den". I och med att majoriteten av de tvåspråkiga i ungdomsbarometern kommer från Nyland och i och med

att Karleby är en del av Österbotten, kan en jämförelse med de här två regionerna i ungdomsbarometern och Karleby vara av intresse.

Andelen ungdomar som deltar i en hobby på svenska är ungefär på samma nivå i tvåspråkiga Nyland som i Karleby (se bild 25), men skillnaden mellan Karleby och övriga Österbotten är markant.

Hobbyer på svenska - i procent

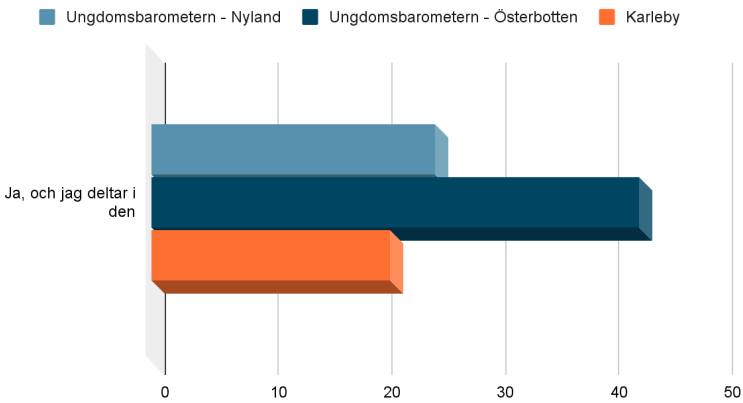

Bild 25: Finns det (för dig intressanta) hobbyer som ordnas på svenska på din hemort? En jämförelse mellan respondenterna från Nyland och Österbotten i ungdomsbarometern 2020 och ungdomarna i Karleby.

I ungdomsbarometern 2020 och i enkäten i Karleby ställdes även frågan: Hur viktigt är det för dig att få jobba på svenska i ditt framtida jobb eller yrke? I det här sammanhanget jämförs Karleby med de övriga tvåspråkiga ungdomarna samt med samtliga respondenter i ungdomsbarometern (bild 26).

När samtliga respondenter i ungdomsbarometern tar ställning svarar 73 procent att det är "mycket viktigt" eller "lite viktigt" att få jobba på

svenska i framtiden. Bland de tvåspråkiga i ungdomsbarometern och bland ungdomarna i Karleby är andelen som svarar “mycket viktigt” eller “lite viktigt” på exakt samma nivå (cirka 56 procent).

Man kan notera att andelen som svarar “mycket viktigt” är högre i Karleby än bland övriga tvåspråkiga ungdomar i Svenskfinland (+14 procentenheter).

Jobba på svenska i framtiden - i procent

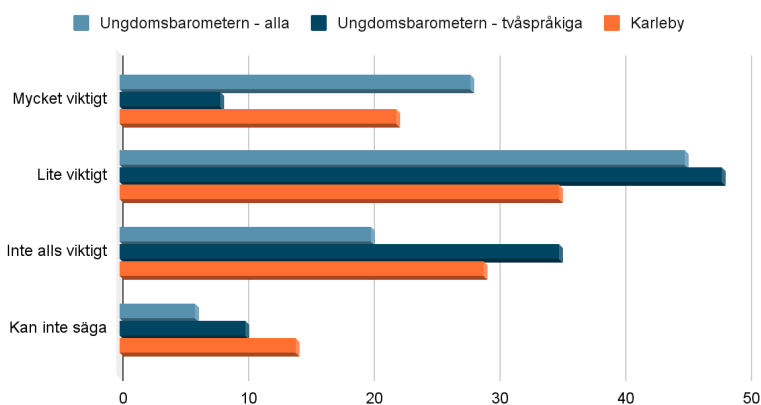

Bild 26: Hur viktigt är det för dig att få jobba på svenska i ditt framtida jobb eller yrke? En jämförelse mellan samtliga respondenter i ungdomsbarometern, de som definierar sig som tvåspråkiga i ungdomsbarometern 2020 och ungdomarna i Karleby.

I ungdomsbarometern 2022 och i enkäten i Karleby fick respondenterna ta ställning till påståendet: Det känns viktigt att vara del av en svenskspråkig gemenskap. I det här sammanhanget jämförs svaren från Karleby med samtliga svar i ungdomsbarometern 2022 och med svaren bland de som definierar sig som tvåspråkiga i ungdomsbarometern 2022.

Bland samtliga respondenter i ungdomsbarometern 2022 svarar 77 procent att det känns "mycket viktigt" eller "ganska viktigt" att vara en del av en svenskspråkig gemenskap (se bild 27). Bland dem som definierar sig som tvåspråkiga i ungdomsbarometern är motsvarande andel i det närmaste identisk, 76 procent.

I det här sammanhanget sticker svaren i Karleby ut. Andelen som uppger att det känns "mycket viktigt" eller "ganska viktigt" att vara en del av en svenskspråkig gemenskap ligger på 63 procent (-13 procentenheter).

I sammanhanget är det värt att nämna att trenden i ungdomsbarometern på den här frågan är nedåtgående. När samma fråga ställdes i ungdomsbarometern 2018 svarade 89 procent av samtliga respondenter att det känns "mycket viktigt" eller "ganska viktigt" att vara en del av en svenskspråkig gemenskap. År 2020 var motsvarande siffra 85 procent och år 2022 var den 77 procent.

Tillhöra en svenskspråkig gemenskap - i procent

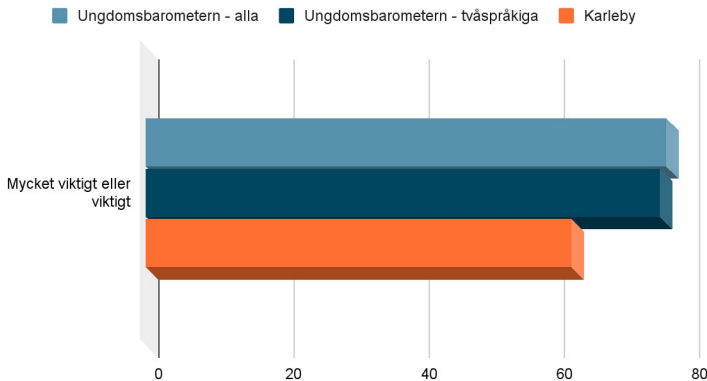

Bild 27: Ta ställning till följande påstående: Det känns viktigt att vara del av en svenskspråkig gemenskap. En jämförelse mellan samtliga respondenter i ungdomsbarometern, de som definierar sig som tvåspråkiga i ungdomsbarometern 2022 och ungdomarna i Karleby.

I ungdomsbarometern 2022 och i enkäten i Karleby fick respondenterna också ta ställning till påståendet: Det är viktigt för mig att svenskan är ett officiellt språk i Finland. Också i det här sammanhanget jämförs svaren från Karleby med samtliga svar i ungdomsbarometern 2022 och med svaren bland de som definierar sig som tvåspråkiga i ungdomsbarometern 2022.

Bland samtliga respondenter i ungdomsbarometern 2022 uppgav 88 procent att det är "mycket viktigt" eller "ganska viktigt" att svenskan är ett officiellt språk i Finland (bild 28). Bland de som definierade sig som tvåspråkiga i ungdomsbarometern var motsvarande andel 82 procent.

Också i det här sammanhanget är det en lägre andel bland ungdomarna i Karleby som anser det "mycket viktigt" eller "ganska viktigt" att svenskan är ett officiellt språk i Finland. 75 procent svarar så i enkäten i Karleby. Som nämnt tidigare korrelerade svaren med åldern i Karleby. Bland respondenterna i årskurs 9 var det cirka 71 procent som svarade "mycket viktigt" eller "ganska viktigt", medan motsvarande andel bland gymnasisterna var cirka 79 procent.

Den sista jämförelsen görs med en fråga från **Språkbarometern 2020** (Språkbarometern presenteras i kapitel 2.3). I Språkbarometern har bland annat Karlebybor sedan 2004 fått svara på frågan: Hur skulle du beskriva förhållandet mellan svensk- och finskspråkiga i Karleby? Samma fråga ställdes nu till barnen och ungdomarna i enkäten i Karleby.

År 2020 var det 151 Karlebybor som besvarade frågan i Språkbarometern. I enkäten i skolorna i Karleby svarade 105 barn och unga nu på samma fråga.

Svenska som officiellt språk i Finland - i procent

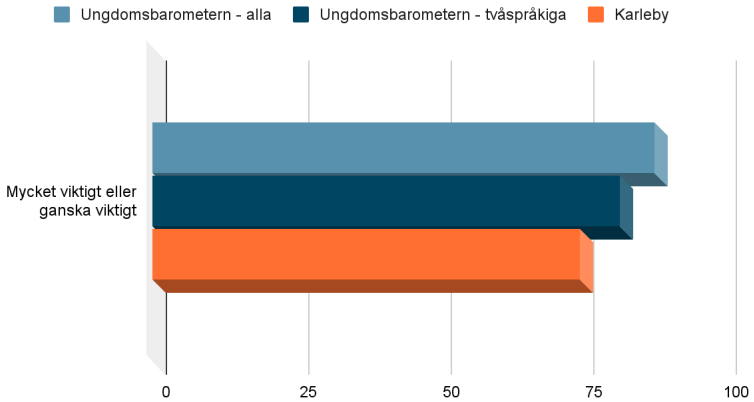

Bild 28: Ta ställning till följande påstående: Det är viktigt för mig att svenskan är ett officiellt språk i Finland. En jämförelse mellan samtliga respondenter i ungdomsbarometern, de som definierar sig som tvåspråkiga i ungdomsbarometern 2022 och ungdomarna i Karleby.

I jämförelsen mellan svaren i Språkbarometern 2020 och enkäten utförd i skolorna i Karleby kan man se en relativt tydlig skillnad (bild 29). **Barn och unga beskriver i högre grad förhållandena mellan svensk - och finskspråkiga i Karleby som “mycket goda” eller “ganska goda”.** 52 procent av barnen och unga beskriver förhållandet som positivt, i jämförelse med 39 procent i Språkbarometern 2020. Andelen som beskriver förhållandet som “mycket dåligt” eller “ganska dåligt” är även högre i Språkbarometern (+ 4 procentenheter).

Andelen som anser att språkförhållandena är “mycket goda” eller “ganska goda” har trendmässigt sjunkit för Karlebys del i Språkbarometern. År 2012 beskrev 59 procent förhållandet som positivt, år 2016 var siffran 54 procent och år 2020 var den 39 procent.

Förhållandet mellan språkgrupperna i Karleby - i procent

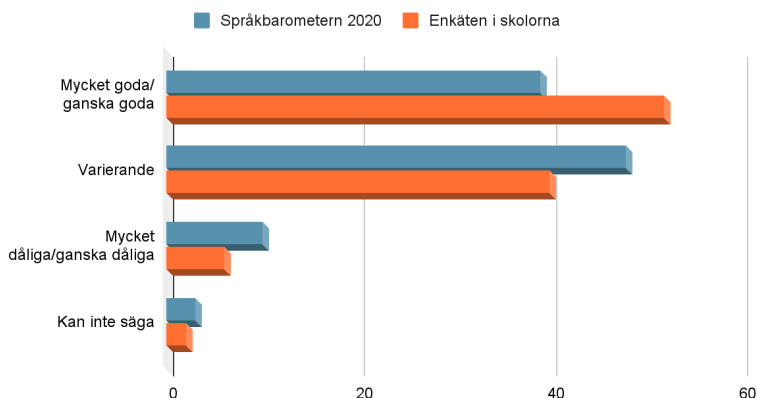

Bild 29: Hur skulle du beskriva förhållandet mellan svensk- och finskspråkiga i Karleby? En jämförelse mellan svaren i Språkbarometern 2020 och enkäten i skolorna i Karleby.

En delorsak till att ungdomarna beskriver förhållandet mellan språkgrupperna som mer positivt än respondenterna i Språkbarometern, kan vara de vänskapsband som ungdomarna beskriver. På en följdfråga, till frågan om förhållandet mellan svensk - och finskspråkiga i Karleby, fick respondenterna uppge om de har vänner som går i de finska skolorna i Karleby. **Cirka 85 % av respondenterna svarade att de har vänner i de finska skolorna i staden.** Andelen som svarade jakande på den här frågan var ungefär lika stor i samtliga tre åldersgrupper (det varierade mellan 80 och 90 procent).

Sammanfattande reflektioner

Bilden som framträder utifrån enkäterna är tudelad. Å ena sidan verkar svenskan ha en mindre framträdande roll bland ungdomarna i Karleby än i jämförelse med andra svenskspråkiga/svenskregistrerade ungdomar i Svenskfinland.

Inom inget av de undersökta områdena bedömer respondenterna i Karleby att de använder mer än 50 procent svenska. Den största skillnaden i jämförelse med övriga tvåspråkiga ungdomar i Svenskfinland är umgängesspråket med vänner. I Karleby uppger ungdomarna att nästan 60 procent av kommunikationen med vänner sker på finska. Motsvarande andel bland övriga tvåspråkiga ungdomar i Svenskfinland är 34 procent.

Å andra sidan framträder bilden av en genuint två- eller flerspråkig generation, som klarar sig bra på åtminstone två språk. Cirka 60 procent definierar sig i första hand som tvåspråkiga och bland de äldre respondenterna är andelen ännu högre. Språkanvändningen i den egna familjen/familjerna vittnar om en mycket jämn fördelning mellan svenska och finska.

Nästan samtliga respondenter uppger också att de har vänner som går i de finskspråkiga skolorna i staden och en majoritet svarar att språkförhållandena mellan svensk- och finskspråkiga i Karleby överlag är goda. Betydligt fler barn och unga bedömer språkförhållandena som goda i jämförelse med de Karlebybor som deltog i den senaste Språkbarometern.

Årskurs 9 fungerar som en språklig vattendelare. Efter grundskolan väljer hela 35 procent av de som går i Donnerska skolan att fortsätta studierna på finska. Det är framför allt de elever som väljer en yrkesinriktad utbildning som väljer att studera vidare på finska. Det geografiskt närmaste alternativet på svenska finns i Jakobstad (Optima). Bland de elever i Donnerska skolan som (våren 2023) valde yrkesutbildning var det hela 75 procent (24 av 32) som valde fortsatta studier på finska.

Engelskan framträder som ett alternativ till svenskan och finskan. Speciellt i sociala medier är engelskan ett lika frekvent använt språk som finskan bland respondenterna. Bland gym-

nasieleverna i Karleby är engelskan det mest använda språket i sociala medier.

Överlag är det framför allt i årskurs 6 man betonar användningen av engelska. Orsakerna till det här kan vara flera. En orsak kan vara, det som rektorerna har iakttagit, att engelskan fungerar som det gemensamma språket mellan de grupper som inte känner sig bekväma på antingen svenska eller finska. En annan orsak kan vara att det är "coolare" att uppge, eller att tala, engelska än svenska och finska.

Engelskan blir i varje händelse ett tillskott till ungdomarnas redan starka språkliga verktyglåda. Man kan anta att barnen och ungdomarna i Karleby kan verka och kommunicera på åtminstone tre olika språk i framtiden.

Myntets andra sida är att den svenskspråkiga identiteten verkar lida. Att tillhöra en svenskspråkig gemenskap anses överlag inte vara lika viktigt i Karleby som på andra tvåspråkiga orter i Svenskfinland. De unga i Karleby anser dock att det är viktigt att få jobba på svenska i framtiden. Det kan tolkas som att många unga i Karleby ser svenskan ur ett nyttoperspektiv.

En tolkning av svaren i enkäten är att kunskaper i svenska ses som en viktig individuell färdighet, men att svenskan som en kollektiv identitetsskapare inte är lika viktig som på andra håll i Svenskfinland.

4. Svenskan i Karleby - hur mår den?

I det här kapitlet kommer de intervjuade till tals. Vad ligger bakom de siffror och bilder som har redovisats i de tidigare kapitlen?

Har språkanvändningen bland ungdomarna i Karleby förändrats? Hur tvåspråkig är staden Karleby? Finns det fungerande svenska rum i Karleby? Och pratas det svenska ute på stan i Karleby?

Kapitlet bygger på djupintervjuer med 17 personer med insikt i språkfrågan i Karleby.

Åldersfördelningen på de intervjuade är 23–81. De flesta av de intervjuade är tvåspråkiga Karlebybor.

Som en avslutning på kapitlet redovisas för den idéinsamling som utfördes i Karleby sommaren 2023. Hur kan svenskan i Karleby stärkas?

Har språkanvändningen bland ungdomarna förändrats?

Att skolelever i de svenska skolorna i Karleby använder mycket finska är inget nytt fenomen. **Många av de som intervjuades för det här projektet berättar att även de, när de gick i skolan för**

tiotals år sedan, pratade mycket finska med sina vänner i de svenskspråkiga skolorna.

– Nog pratades det mycket finska också för 30 år sedan när jag gick i skolan här i Karleby. Om man hade börjat tala finska med någon kompis så var det sedan svårt att byta till svenska. Skillnaden är att man kunde bättre svenska tidigare. Jag märker nu att våra studerande har svårt med begrepp på svenska och att de oftare tar till finska ord, säger Milka Mattila som är rektor för Karleby svenska gymnasium.

– Som ung var jag en av dem som hellre pratade finska på rasterna med mina kompisar. Också hemma pratade vi mestadels finska trots att jag alltid har gått i svenskspråkiga skolor. Det är svårt att säga hur mycket som egentligen har förändrats sedan jag gick i skolan. Som lärare märker jag kanske främst att andelen elever som läser modersmålsinriktad finska har ökat och grupperna med så kallad basfinska blir mindre för varje år, säger Lotta Åström som, förutom att hon är ordförande för föreningen Nordan, är lärare för årskurs 6 i Chydenius skola.

– Jag har varit orolig en längre tid, men det är under de fem-sex senaste åren jag tycker mig ha märkt en större förändring. Jag har bland annat följt med våra tre barn och deras kretsar. Vårt mellanbarn, som nyligen vikarierade på Donnerska skolan, berättade att eleverna i skolan hade talat finska med honom, säger Mia Holmbäck.

Samtidigt är det viktigt att understryka att den språkliga verkligheten ser olika ut i centrum och på landsbygden. Exempelvis i Öja skola är svenskan och Karlebydialekten dominerande bland eleverna. Gemensamt för skolorna i centrum och på landsbygden är dock att engelskan har stigit fram som ett starkt tredje språk bland eleverna.

Flera av de intervjuade, med ett längre perspektiv på språkutvecklingen i skolorna i Karleby, säger att de speciellt har märkt av en förändring under de senaste 5–10 åren. **De som jobbar i skolorna återkommer ofta till vikten av språklig konsekvens i hemmen, redan från att barnen föds i tvåspråkiga familjer.**

– Vi måste backa ända till föräldrarådgivningen och till de diskussioner man för där. Det är helt avgörande att föräldrarna är konsekventa med de språk de använder. Jag märker också tydligt att många av de tvåspråkiga familjerna inte alls följer med svensk-språkig eller finlandssvensk kultur, säger Charlotta Uusitalo som är rektor för Chydenius skola.

– Det är svårt för oss på högstadiet att börja bygga upp elevernas svenska. Det är ett jobb som måste börja redan på mödrarådgivningen med tips till unga föräldrar om hur de konsekvent ska använda språk med barnen. Följande steg blir sedan daghemmen och så vidare, säger Kaj Holmbäck som är rektor för Donnerska skolan.

Kaj Holmbäck, som har varit rektor i Donnerska skolan sedan 2007, säger vidare att en konsekvens av den ökade avsaknaden av ett gemensamt språk i skolan blir att “det är svårare att bygga upp en samhörighet i skolan”.

Frågan om rådgivningsbyråernas centrala roll kommer även fram i intervjun med politikern Margita Lukkarinen.

– Vi har identifierat att det finns problem med att rekrytera tvåspråkig personal till rådgivningsbyrån. Rådgivningen måste påminna de tvåspråkiga familjerna om konsekvensen i språkanvändning och om att det också kan vara pappan som talar svenska med barnet. I kampanjen *Fortseti* på svensk samarbetade vi mycket med rådgivningen, säger Margita Lukkarinen.

I sitt långvariga arbete för det svenska i Karleby har Lukkarinen också noterat andra förändringar, som nu syns i den nya generationen av Karlebybor som växer upp.

– Bland tvåspråkiga barn och unga märker jag att språket inte spelar någon roll för dem. De säger “so what - vi kan ju bägge språken”. Överlag är trenden att vi pratar mycket om det globala och om världen, men vi glömmer Norden och svenskan. Det skulle kräva att vi “gräver mera där vi står”, säger Lukkarinen.

Även kyrkoherden Per Stenberg har ett långt perspektiv på att jobba med svenskspråkiga barn och unga i Karleby. Han har i två olika repriser jobbat totalt 20 år i Karleby svenska församling.

– Bland konfirmanderna ser jag en stor förändring. Det finns de som går i svensk skola men som har en så pass svag svenska att det blir svårt att undervisa dem i abstrakta saker som tro och teologi. De saknar helt enkelt begreppen på svenska. Sedan märker jag också tydligt att deras språk under fritiden på ett konfirmationsläger numera mestadels är finska, trots att det är ett svenskspråkigt läger, säger Per Stenberg.

Samtidigt, säger chefen för svenska bildningstjänster Ronnie Djupsund, är det värt att minnas att många elever också har en stark svenska och att hemspråket alla gånger inte korrelerar med skolframgången.

– Majoriteten av de mera finskspråkiga eleverna klarar sig bra, men visst syns de också i de stödbeslut vi gör. Om ett barn har utmaningar med inläringen i kombination med svag svenska blir det extra knepigt. Det kan också uppstå situationer där det är svårt att avgöra vad som är en inlärningssvårighet och vad som enbart beror på bristande språkkunskaper, säger Ronnie Djupsund.

Djupsund understryker skolornas viktiga uppgift att stödja det svenska när så mycket av omgivningen runt skolorna är finskspråkig.

– En annan central uppgift är att visa på alla fördelar som kommer med en genuin tvåspråkighet. För den svenska skolans framtid är det också helt avgörande att våra skolbyggnader är i bra skick. När många väljer skola utifrån läge och skolans skick, inte endast utifrån språk, måste vår infrastruktur vara på minst samma nivå som de finska skolorna. Det här är något jag strider för i mitt jobb, säger Djupsund.

En annan del av infrastrukturen och skolnätverket handlar om utbudet av svenskspråkiga alternativ på andra stadiet i Karleby. Flera av de intervjuade återkommer till den stora förändring som har skett i valet av skola efter årskurs 9.

– De elever som väljer en yrkesinriktad utbildning gick tidigare till Optima i Jakobstad, men nu har de börjat välja det finska alternativet i Karleby i stället. När språket inte spelar någon roll blir det praktiska saker, som till exempel kortare resor, och marknadsföring som påverkar valet, säger rektor Kaj Holmbäck.

– Vattendelaren sker efter årskurs 9. När eleverna känner sig minst lika starka på finska som på svenska blir det praktiska saker som avgör valet av skola. De flesta av eleverna som kommer hit till gymnasiet fortsätter sedan också på svenska på tredje stadiet. Novia och Åbo Akademi är de populäraste alternativen, endast några enstaka söker sig till finskspråkiga högskolor, säger Milka Mattila som har jobbat i Karleby svenska gymnasium i 19 år.

En av dem som valde mellan Optima i Jakobstad och Keski-Pohjanmaan ammattiopisto är Didrik Kinnari. Han gick lågstadiet och högstadiet på svenska, men valde sedan att fortsätta studera på finska.

– Jag är i princip helt tvåspråkig och jag jobbade redan då som 15-åring på en logistikfirma, så jag valde det alternativ som innebar kortare resor för mig. Jag valde alltså den finska yrkesskolan trots att jag hellre pratar svenska än finska. Eller allra helst pratar jag Kokkoladialekt, säger Didrik Kinnari som är ordförande för Karleby ungdomsförening.

Många av de Karlebybor som intervjuades i det här projektet önskar att det i Karleby skulle finnas fler studiealternativ på svenska på det andra stadiet.

– I tiderna fanns det en handelsskola på svenska i Karleby. Om det skulle finnas en sådan i dag tror jag att fler ungdomar skulle fortsätta att studera på svenska, säger Robban Hagnäs.

Hur tvåspråkig är staden Karleby?

De intervjuade, med ett längre perspektiv på utvecklingen i Karleby, återkommer ofta till år 1998 när de söker förklaringar till den förändrade språkliga verkligheten i staden.

– När Karleby blev en del av Mellersta Österbotten skedde en vridning norrut. Jag saknar blicken västerut och kontakten till Mittnorden. Jag har svårt att begripa att vi inte utnyttjar den styrkan som Norden ger bättre. Beslutet att lägga ner den Nordiska konstskolan 2018 känns fortfarande traumatiskt för mig. Till exempel Seinäjoki har fattat det här med Norden bättre och lockar nordiska turister till Power Park och till Tangofestivalen. Hela Karleby med omnejd borde vridas för att kunna vända blicken också västerut. En fungerande förbindelse över Kvarken skulle vara ytterst viktig, säger Brit Stenman som har varit engagerad i svenska frågor i Karleby de senaste 30 åren.

Som ordförande för Pohjola-Norden i Karleby anlägger hon ofta ett nordiskt nyttoperspektiv på språkfrågan.

– Det är sorgligt att se när finskspråkiga ska kommunicera med övriga nordbor. Jag har flera gånger märkt hur hopplöst det är när företag ska kommunicera med kunder eller andra företag från exempelvis Norge. Ibland har jag svårt att begripa varför man inte ser nyttan av att kunna svenska, det är på gränsen till självdestruktivt, säger Brit Stenman.

Även rektor Kaj Holmbäck sätter in nuläget i en historisk kontext.

– Det känns som om Karleby har knoppats av från Österbotten och Svenskfinland, vi ligger utanför. För det svenska var landskapsreformen illa. När vi i första hand ska söka vårt samarbete i Mellersta Österbotten påverkar det oss svenskspråkiga och vår identitet för det finns endast finskspråkiga samarbetspartner, och våra elever byter då till finska, säger Kaj Holmbäck.

Kaj Holmbäck exemplifierar det här med evenemang som ordnas från stadens sida i skolorna.

– De som kommer för att leda ett evenemang eller en workshop kan säga några ord på svenska men så frågar de om det är ok att ta det på finska i och med att “ni alla ju kan finska”. När den frågan kommer sitter de starkt svenskspråkiga oftast tysta, nickar och känner sig utanför. Att rekrytera tvåspråkigt till staden är en utmaning när en stor del av de som anställs kommer från finskspråkiga trakter där man är ovan med att någon är finlandssvensk, säger Kaj Holmbäck.

Kaj Holmbäck får medhåll av sin kollega, rektor Charlotta Uusitalo.

– Ibland får vi problem med att motivera att det är viktigt att kunna svenska i Karleby. När vi besöker olika platser i Karleby

förväntas våra elever kunna agera på finska. Det här leder till att de enspråkigt svenska eleverna får trubbel och resten av eleverna får en signal om att svenskan inte är så viktig. Det känns som om mattan dras undan för det jobb vi gör i skolorna, säger Charlotta Uusitalo.

Flera av de intervjuade är nöjda med att staden marknadsför sig som en tvåspråkig stad, men de saknar mera konkreti i strategin.

– Jag ger tummen upp för staden som har brandat Karleby som tvåspråkig. Men jag saknar följande steg: Hur ska den här tvåspråkigheten se ut på riktigt? Jag vet att det inte är enkelt, men till exempel i rekryteringar borde språkkunskaper vara ännu högre prioriterade. Jag har träffat familjer som har lockats till Karleby tack vare den tvåspråkiga imagen men som snart, till sin besvikelse, har märkt att staden trots allt inte är så värst tvåspråkig, säger Charlotta Uusitalo.

– Karleby stad är bra på att skapa olika strategier inom olika områden. Jag önskar mig nu en ordentlig språkstrategi som skulle genomsyra alla sektorer och som också kunde användas av skolorna, både finska och svenska skolor. Den skulle till exempel innehålla minimikrav på språkkunskaper för de personer som jobbar med service. Språket behöver ingalunda vara perfekt, det handlar om grundkunskaper, säger rektor Jussi Roiko i Öja skola.

Susann Forsberg har jobbat inom Karleby stads biblioteksväsende sedan 1989. Hon har fungerat som biblioteksdirektör sedan 2006. Under de här årtiondena i stadens tjänst har hon märkt en förändring.

– I mitt jobb och i kontakten med staden går det mesta på finska numera. Tidigare kom anvisningar och information från staden au-

tomatiskt på bägge språken, men nu får vi vänta länge på att en anvisning ska komma på svenska. Vi översätter själv de texter vi behöver i kundbetjäningen här på biblioteket, säger Susann Forsberg.

När man vänder på frågeställningen, och frågar av dem som inte jobbar för staden utan som enbart använder sig av den service staden erbjuder, framträder en annan bild. **De flesta av de intervjuade uppger att de för det mesta får service på svenska av staden.**

– Jag tycker att man för det mesta kan uträtta sina ärenden med staden på svenska. Om jag har ärenden till exempelvis bygg- eller ungdomssektorn får jag oftast service på svenska om jag vill. Och hela den högsta stadsledningen kan ju också svenska, säger Robban Hagnäs.

– Staden försöker nog ta vara på tvåspråkigheten och gör säkert sitt bästa. Det kan finnas underavdelningar i staden där de inte sköter det språkliga, det är mycket bundet till person. Och visst finns det också de som ser oss svenskspråkiga som “en invasiv art”, säger Brit Stenman.

– Jag upplever ingen förändring från stadens sida, till exempel kan de flesta i stadens högsta ledning svenska och de använder också svenskan. Jag tycker också att man oftast får service på svenska när man har ärenden till staden. Staden är också bra på att informera på svenska, både traditionellt och i sociala medier. Förändringen syns tydligare i själva gatubilden och genom att de svenska rummen antingen krymper eller försvinner, säger Mia Holmbäck.

Ett återkommande ämne i intervjuerna är behovet av att synliggöra svenskan via exemplets makt.

– Det är viktigt att synliggöra svenskan i staden, till exempel att Karleby stad och ledande personer inom staden även kommu-

nicerar på svenska i sociala medier. Det här hänger ihop med jobbet i skolorna där vi försöker få eleverna att förstå vikten av att kunna språk. Om eleverna inte ser svenskan användas i staden blir det svårare för oss att motivera dem, säger läraren Lotta Åström.

– Rent generellt är det viktigt att synliggöra behoven av språklig service. Det här behöver vi svenskspråkiga överlag bli bättre på. Svenskspråkiga skyltar och symboler är viktiga för att skapa acceptans för att svenskan finns och behövs. Framträdande politiker har också en viktig symbolisk roll. Hur de kommunicerar kring svenskan och hur de förhåller sig till svenskan kan ha en stor inverkan, säger akademiforskare Marina Lindell.

Stadsdirektör Stina Mattila betonar att de i högsta stadsledningen försöker efterleva tvåspråkigheten även i praktiken.

– Förvånansvärt mycket av mitt jobb går på svenska, men det hänger också ihop med att jag gärna pratar svenska i olika sammanhang. I ledningsgruppen är vi flera tvåspråkiga, men våra möten går nog på finska trots allt. I andra sammanhang har jag märkt en lite konstig sak: Vi kan vara fem svenskspråkiga och en finskspråkig på ett möte och så talar vi alla finska med varandra på mötet. Är det så att vi tvåspråkiga vill ta alla i beaktande, frågar sig Stina Mattila som har gått hela sin skolstig på svenska.

Stina Mattila berättar vidare att staden även måste reagera på den generella språkutvecklingen vi ser i landet.

– Karleby växer nu tack vare invandring och via en del större investeringar som görs i trakten. Det betyder samtidigt att vi måste börja tänka flerspråkighet, snarare än att göra enbart tvåspråkiga strategier. Engelskan blir allt viktigare och vi måste kunna reagera på det, säger Stina Mattila.

Ett återkommande tema i intervjuerna är rekryteringarna och behovet av att staden gör allt för att rekrytera tvåspråkig personal.

– Under de 30 år jag jobbat för staden har jag märkt att det blir allt svårare att rekrytera personer som kan svenska. Ibland kan jag häpnas när vi intervjuar finskspråkiga unga som inte alls begriper varför vi önskar kunskaper i svenska, säger biblioteksdirektör Susann Forsberg,

Även för den högsta stadsledningen är rekryteringarna ofta en utmaning.

– Vi vill ju rekrytera personer med både substans- och språkkunskaper. Alla gånger får man inte både och, trots att man vill ha det. Jag märker också att en del sökande till olika tjänster blir skraja när vi skriver att det krävs kunskaper i svenska. Min åsikt är att inställningen och viljan att lära sig svenska i vissa situationer är viktigare än att strikt tolka språkkraven. Man behöver inte vara perfekt på svenska, men om viljan finns kan man ganska snabbt lära sig att åtminstone prata lite svenska, säger stadsdirektör Stina Mattila.

Det svenska och finska bildningsväsendet är tätt integrerat i Karleby. Nämnden för utbildning och fostran har en finsk och en svensk sektion, men i praktiken fattas de avgörande besluten i den gemensamma nämnden. **Den högsta tjänstemannen inom bildningsväsendet, bildningsdirektören, har en dubbelroll. Bildningsdirektören leder hela bildningsväsendet och ansvarar samtidigt för de finskspråkiga undervisningstjänsterna.** Den svenska chefen för bildning rapporterar med andra ord till sin finska kollega.

– En konsekvens av det nuvarande systemet med läroplanerna, där staden vill att det ska se likadant ut i alla skolor, blir att det

svenska marginaliseras och ibland glöms bort. Till exempel kulturdelen blir något vi själva får hitta på och försöka förverkliga här i skolan. Det går åt en hel del resurser i skolan för att försöka skapa det här, säger rektor Kaj Holmbäck.

– Jag är inte så nitisk med att allt måste vara på svenska. Jag är den enda rektorn i ett svenskspråkigt gymnasium i staden och därför är det jätteviktigt för mig att jag har ett nära samarbete med de finska gymnasierectorerna i staden. Det är ju inte bort från det svenska, säger rektor Milka Mattila.

– Vi har ett gott samarbete med de andra skolorna i Karleby men väldigt lite samarbete med de svenskspråkiga grannkommunerna. Jag skulle önska mera samarbete med till exempel skolorna i Kronoby och Jakobstad, men på något sätt känns det som om Karleby är skilt från resten av det svenska Österbotten, säger rektor Charlotta Uusitalo.

Chefen för de svenska bildningstjänsterna Ronnie Djupsund ser att volymen på den svenska bildningssektorn är både en styrka och svaghet.

– Fördelen är att vi kan vara smidiga och nackdelen är att vi stöter på tjänster som inte finns på svenska. För mig blir frågan då: Ska vi välja igelkottsförsvar eller skapa samarbeten över språkgränserna? Situationen blir ofta knepig i och med att många av de här servicefrågorna berör en minoritet inom minoriteten. De flesta svenskspråkiga i Karleby är i det närmaste helt tvåspråkiga, men så finns det en liten minoritet som verkligen behöver servicen uttryckligen på svenska, till exempel inom ungdomspsykiatri. Frågan hur mycket man ska kräva och hur mycket man skall vara pragmatisk är inte enkel och förhållningssättet till det här varierar bland svenskspråkiga i Karleby, säger Ronnie Djupsund.

Djupsund påpekar att det under de senaste åren har skett en positiv förändring inom stadens bildningstjänster.

– Jag är förstås jävig i den här frågan, men jag påstår att samarbetet mellan den finska och den svenska skolsidan åtminstone på ett administrativt plan har blivit mycket bättre. Nu jobbar vi som ett team där pedagogiken är viktigare än språket. Vi gör utredningar tillsammans och den administrativa personalen stöder båda delarna, säger Ronnie Djupsund.

När det svenska bildningsväsendet volymmässigt är litet kräver det mycket samarbeten för att kunna ro i land större projekt.

– Vi har ett tätt samarbete också med de svenskspråkiga kommunerna i regionen. Vi kan till exempel inte skapa större utvecklingsprojekt på egen hand, därför är vi aktiva för att hitta gemensamma projekt med exempelvis Jakobstad och Pedersöre. Bland annat har vi utvecklingsprojekt på gång om elevhandledning och frånvaroregistrering med grannkommunerna. Här på svenska sidan försöker vi hitta samarbeten både med den finska sidan i Karleby och med de svenska grannkommunerna. Samarbetsformen beror på vad projektet handlar om, säger Ronnie Djupsund.

Stadsdirektör Stina Mattila ser både plus och minus med stadens nuvarande struktur på bildningsväsendet.

– Å ena sidan skulle det vara dumt om inte det finska och det svenska samarbetade. Det är på många sätt en vettig resursanvändning, till exempel vid olika upphandlingar. Å andra sidan måste vi se till att de språkliga särdragen beaktas, till exempel inom kultur och fortbildning av lärarna. Och i det här sammanhanget behöver vi ibland påminnelser om de svenska behoven och de särdrag som finns på svenska, säger Stina Mattila.

Till syvende och sist är det de förtroendevalda i staden som i hög utsträckning styr hur tvåspråkigheten konkretiseras i Karleby. **Den största förändringen på den politiska kartan under de senaste årtiondena är att SFP har gått från att vara det största partiet i stadsfullmäktige till att numera vara det femte största partiet**, med endast fyra invalda ledamöter.

– Det senaste kommunalvalet var en ögonöppnare för mig när jag noterade åldern på de invalda för SFP. Alla är långt över 60 år. Är det så att svenskan och svenska frågor inte intresserar yngre Karlebybor? SFP var ju ett stort parti i staden, men nu har antalet ledamöter minskat med en i varje val. En annan skillnad är att det tidigare fanns flera svensk- och tvåspråkiga också i andra partier. Jag tolkar det här som att allt fler svenskspråkiga inte bryr sig så mycket om språk när de röstar, säger Mia Holmbäck.

Mia Holmbäck för medhåll av Brit Stenman, som med sitt långa perspektiv på språkutvecklingen i Karleby på nära håll har följt med hur svenskan har krympt på den politiska arenan.

– SFP har allt mindre att säga till om och det finns färre starka personligheter som lyfter fram svenska frågor. Om man jämför med 1970-talet när frågan om namnet Gamlakarleby debatterades är det en enorm skillnad. Nu gör vi fortfarande försök att föra fram svenska frågor, men språkklimatet är annorlunda i dag. Det syns tydligt i politiken att andelen svenskspråkiga procentuellt har minskat. Sannfinländarnas frammarsch har påverkat. Tidigare hade SFP ordförandeposten i fullmäktige men numera är partiet litet i fullmäktige. Jag märker trots det att SFP kanske har större inflytande än vad antalet fullmäktigeledamöter berättar. De SFP:are som sitter i fullmäktige har varit med länge och besitter en stor sakkunskap, därför har de respekt bland många i de övriga partierna, säger Brit Stenman.

Margita Lukkarinen är en av de invalda SFP:arna i stadsfullmäktige.

– Alla gånger får vi inte gehör av de andra partierna för frågor som har tydliga språkliga förtecken. Det här märks tydligast i skolfrågor. Vi fick vänta nästan tio år på ett beslut om att renovera Donnerska skolan och gymnasiet, det dök alltid upp andra projekt som rent politiskt prioriterades högre. En annan het fråga har varit indragningen av Öja och Såka skola. Samtidigt var även några finskspråkiga skolor hotade och det ledde till en höjning av minimiantalet elever för de berörda skolorna. Men rent generellt kan man säga att vi har mycket kompetenta tjänstemän som framför allt på bildningssidan ger oss mycket bra faktabaserade beslutsunderlag. Det här har lett till att allt färre numera ifrågasätter de svenskspråkiga behoven, säger Margita Lukkarinen.

Parallellt med arbetet i stadsfullmäktige sker nu arbetet i fullmäktige för välfärdsområdet. Margita Lukkarinen är invald även där.

– De språkrelaterade frågor som nu finns på bordet inom välfärdsområdet gäller språktilläggen och språkutbildningen av personalen. Vi inom SFP har gjort en motion om att se över grunderna för språktillägg. De är ganska flummiga idag. Det finns en del som får språktillägg trots att de inte använder det andra språket. Vi vill se över det här och höja språktilläggen för de anställda som på riktigt använder bägge språken, säger Margita Lukkarinen.

För Margita Lukkarinen och de övriga aktiva SFP:arna är rekryteringen av nya krafter till partiet en stor utmaning,

– Via Kvinnoförbundet har vi försökt aktivera yngre men de trivs inte i partiet och slutar. I grund och botten handlar det om kulturkrockar. För många äldre i partiet är språket den största frågan och det kan ibland bli ganska "gnälligt" om exempelvis servicefrågor. Den yngre generationen vill samarbeta över alla gränser och

de ser inte varför man ska göra ett så stort nummer av språket. Det här leder till att vi har svårt att skapa aktiviteter som bägge grupperna sku kunna omfatta. Vi har funderat mycket på att aktivera unga, men vi har svårt att hitta former och aktiviteter som intresserar dem. Jag tycker att vi har kört in i en återvändsgränd. Ett talande exempel är att huvudaktiviteten i höst är att städa upp i medlemsregistret för att plocka bort de som inte längre är aktiva, säger Margita Lukkarinen.

Finns det fungerande svenska rum i Karleby?

Rektorerna i de svenskspråkiga skolorna återkommer ofta till kulturen och vikten av att de svenska eleverna kommer i kontakt med den svenskspråkiga kulturen.

– Vi måste pusha och uppmuntra eleverna att söka sig till svenskspråkiga sammanhang. Vi försöker aktivt locka elever att delta i exempelvis Kulturkarnevalen och ganska bra har vi lyckats med det. Det är intressant att sedan höra eleverna överraskande konstatera att “alla pratade svenska där!” På samma sätt är samarbetet med de mera svenskspråkiga grannkommunerna centralt, till exempel med Kronoby, säger rektor Kaj Holmbäck.

– Det är jätteviktigt att vi har resurser för att kunna erbjuda olika svenskspråkiga kulturupplevelser till våra studerande. I och med att utbudet i Karleby är begränsat är exempelvis teaterresor till Vasa, Åbo och Helsingfors centrala. Vi ordnade nyligen en klassresa till Helsingfors och eleverna beskrev att höjdpunkten var när de fick se pjäsen *Själarnas ö* på Svenska Teatern. Vi behöver överlag flera svenska sammanhang utanför klassrummet för att de ska förstå att det också finns andra som talar svenska i Finland, säger rektor Milka Mattila.

– Det handlar om att komma åt inställningen hos eleverna. Vi jobbar mycket med att de ska bli bekanta med den finlands-svenska kulturen och med finlandssvenska förebilder. Nu har vi till exempel haft besök av fotbollsdomaren Lina Lehtovaara och fotbollsspelaren Sebastian Mannström. De här besöken är mycket omtyckta bland eleverna. Vi försöker hela tiden visa på alla de möjligheter man får som tvåspråkig. Det behövs uthållighet och kontinuitet i arbetet med att skapa fler kontaktytor till det svenska i Finland, säger rektor Charlotta Uusitalo.

Det ord rektorerna använder i sammanhanget är *identitet*. **När en stor del av omgivningen är finskspråkig måste skolorna jobba mycket med att påminna om det svenska, om den svenskspråkiga kulturen och om de svenska rummen som finns både i staden och i hela Svenskfinland.**

– Jag ser att vi konsekvent måste bygga upp den svenskspråkiga identiteten. Det kan till exempel handla om evenemang där eleverna och föräldrarna samlas och gör något på svenska. Det handlar också om synligheten i medierna. Med olika evenemang kan också de finska medierna oftare uppmärksamma att det finns svenskspråkiga i Karleby, säger rektor Kaj Holmbäck.

Brit Stenman ser samma utmaningar som rektorerna.

– Det skulle behövas en djupare kunskap om vilken roll trakten har spelat i Finlands historia. Det är anmärkningsvärt hur många kulturfostrare som kommer härifrån eller som har bott här, man kan ta Snellman och Chydenius som exempel. I stället för enbart ögonblicksinformation skulle det behövas mera kunskap och förståelse om vår historia och språkens betydelse, säger Brit Stenman.

Brit Stenman påpekar att det dock **fortfarande finns många svenska rum i Karleby.**

– Vi har bland annat Jungsborg, svenska församlingen, Anders Chydenius prästgårdsförening med sitt kulturcentrum, Luckan, pensionärsföreningen och flera körer. Utmaningen är att det ofta är rätt ålderstigna människor som är aktiva och att kretsarna är ganska små. Om man ser på “kulturmänniskor” är det ofta samma personer som är aktiva på flera ställen, säger Brit Stenman,

Även rektor Kaj Holmbäck har noterat att de svenskspråkiga kretsarna i Karleby har blivit mindre.

– Vi är fast i våra gamla föreställningar och lever på gamla framgångar. Ibland undrar jag hur inkluderande vi riktigt är om vi tänker “så här har vi alltid gjort och det har ju gått bra”? Det saknas ett svenskspråkigt forum för det svenska i Karleby. Biblioteket finns, Karleby UF är viktigt och skolorna kämpar på, men vem håller i helheten? På den politiska arenan verkar de svenskspråkiga invalda vara väldigt splittrade och därmed försvagade i att driva ärenden kring svenska frågor. Det skulle behövas någon form av samlande kraft på stadsnivå, men också tydligare för de svenska skolorna, säger Kaj Holmbäck.

Flera av de intervjuade säger att det finns många “på pappret” svenskspråkiga föreningar, men att de i verkligheten inte fungerar tvåspråkigt.

– Trots att det finns föreningar där många svenskspråkiga barn deltar, tenderar språket att bli finska. Det räcker att några barn är finskspråkiga för att funktionärerna helt byter till finska. Samma ser man också i olika Whatsapp-grupper. Om en person i gruppen skriver att hen inte förstår svenska leder det ofta till att alla i gruppen byter språk till finska. Som svenskspråkig vill man inte uppfattas som besvärlig, säger Kaj Holmbäck.

Milka Mattila är, förutom rektor för Karleby svenska gymnasium, styrelsemedlem i Stiftelsen Kulturfonden för Gamlakarlebynejden

r.s.. Stiftelsens ändamål förverkligas bland annat genom att *understödja svenskspråkiga organisationer med ideellt syfte att bedriva svenskt kulturarbete* och att *stödja sammanslutningar som arbetar för den svenskspråkiga kulturen i nejden*. Stiftelsen äger även det svenska rummet Sällskapsklubben i Karleby.

– Vi delar ut betydande summor varje år till projekt och verksamheter som gynnar det svenska och den svenskspråkiga kulturen i området. Det kan till exempel handla om en bok på dialekt, teaterverksamheten i Jungsborg, en byaförening, en kör eller en verksamhet i någon fotbollsförening. Ett allmänt problem vi kan se är att folk inte längre orkar, eller har tid, att engagera sig i föreningar. Speciellt unga förstår inte varför man ska aktivera sig i en förening och begreppet “talkoanda” saknas. Som individ tänker man kanske “inte kan nu lilla jag påverka något”, säger Milka Mattila.

Vid den nygrundade föreningen Kulturgaraget har Tina och Robban Hagnäs noterat samma utveckling som Milka Mattila.

– Vi har nu ett projekt i startgroparna med ungdomar i fokus. Målet är att de ska skapa egna evenemang för andra ungdomar i trakten. Vi söker lite av den anda som finns, eller fanns, i ungdomsföreningar när de skulle skaffa pengar för att ordna verksamhet eller ordna talkokvällar för att renovera lokalerna. Hos oss görs det här tvåspråkigt och vi hoppas att det samtidigt blir ett projekt som påverkar ungdomarnas attityder till den andra språkgruppen, säger Robban Hagnäs.

Ett av de största svenska rummen i staden är Karleby svenska församling. Med sina cirka 5 500 medlemmar är den svenska församlingen en central institution för Karlebybor i olika skedet av livet,

– Vi är en institution där man känner av förändringen, det blir så konkret hos oss. Min fingertoppskänsla säger att det har skett

en stor förändring under de 25 år jag har jobbat här. Antalet tvåspråkiga förrättningar har ökat och också förrättningarna på finska har blivit fler. Jag brukar tillmötesgå önskemålen om någon önskar att exempelvis en begravning enbart går på finska, säger kyrkoherde Per Stenberg.

Per Stenberg berättar att språket under förrättningarna oftast är en av de första frågorna som diskuteras.

– De flesta har funderat allvarligt på saken. Språkvalet handlar sedan om hur profilerat svenskspråkig exempelvis den avlidne var. Sedan påverkar också släktingarnas och vännernas språkanvändning och numera vill de ofta att finskan åtminstone ska vara med på ett hörn. Vid dop är det vanligt att den ena föräldern är svenskspråkig och den andra finskspråkig. Regeln är att barnet följer mammans språk om inte annat sägs. Här försöker jag “dra hemåt” och be dem överväga svenska även om mamman är finskspråkig. Vid dopet blir det första gången de måste välja språk för barnet när de ska fylla i magistratens blankett. Tvåspråkig är inte ett alternativ på blanketten, du måste välja ett språk, säger Per Stenberg.

Per Stenberg anser att de svenskspråkiga i Karleby överlag borde bli bättre på att ordna genuint tvåspråkiga tillställningar.

– För mig gäller det speciellt tvåspråkiga förrättningar och gudstjänster. När vi ordnar något tvåspråkigt finns en överhängande risk att det blir 95 procent på finska och sedan några ord på svenska. Om vi ska göra saker tvåspråkigt ska de också på riktigt vara tvåspråkiga, säger Per Stenberg.

I intervjuerna betonar många mediernas viktiga roll att lyfta fram vad som händer på svenska i Karleby. Flera av de intervjuade

återkommer till tiden när Karleby hade "sin egen" svenskspråkiga tidning.

– Mediebevakningen har en stor betydelse. Jag upplever att Österbottens Tidning (ÖT) nonchalerar oss svenskspråkiga i Karleby. Både distributionen av papperstidningen och själva bevakningen av svenska frågor har blivit sämre. Jag vet inte om det handlar om tid, kunskap eller intresse? Däremot tycker jag att Yle Vega sköter sig bättre, jag har egentligen ingenting att anmärka på hur de rapporterar härifrån, säger Brit Stenman.

– Jag tycker att mediebevakningen har gått upp och ner, men för det mesta tycker jag att det rapporteras ganska lite om vad som händer på svenska här. När ÖT grundades föll mycket av bevakningen från Karleby bort, men nu tycker jag kanske att det är lite bättre igen. Det kan också hänga ihop med vad medierna inkluderar i begreppet Svenska Österbotten. Åtminstone tidigare vacklade ÖT med det här, medan Svenska Yle alltid har varit bättre på att inkludera oss i Svenska Österbotten. Det är svårt att säga vad allt det här beror på. Är det så att det händer så lite eller är det så att allt färre är intresserade av att ta del av det som sker på svenska här, frågar sig Mia Holmbäck.

En färsk händelse som har upprört känslorna hos en del Karlebybor är den förändrade distributionen av papperstidningen.

– En beklaglig sak som hände i somras var att Keskipohjanmaa slutade ge ut sin söndagstidning. Det betydde att vi mitt i allt inte hade någon distributör för vår söndagstidning, som nu når läsarna i Karlebyområdet först på tisdagen. Det här har vi fått en del negativt respons på, men vissa saker såsom distributionen av papperstidningen kan vi inte ensamma bestämma över. Vi kan inget annat än blicka

framåt och fokuset är nu stenhårt på att bygga ut den digitala utgivningen, säger Ann-Sofi Berger som är ansvarig utgivare för ÖT.

I takt med att den digitala utgivningen byggs ut, förbättras även möjligheterna att analysera vilka texter som läses av vem. Med de här analysverktygen kan redaktionerna också följa med vilka åldersgrupper som intresserar sig för olika ämnen.

– När vi jämför läsningen mellan Jakobstad och Karleby ser vi flera intressanta skillnader. Bägge orterna har fotbollslag i division 1. När vi skriver om Jaro ser vi att det engagerar massor av läsare, men när vi skriver om KPV engagerar det inte alls lika mycket. Samma fenomen märks i frågor som gäller de svenska skolorna. Vår statistik visar att svenska skolfrågor inte engagerar Karlebyborna lika mycket som skolfrågor gör på andra orter. Vi försöker ständigt klura ut vilka frågor som också de yngre Karlebyborna är intresserade av. Vilka är särdragen? Det finns en stor grupp av yngre Karlebybor som vi gärna skulle vilja nå bättre, säger Ann-Sofi Berger.

När 23-åriga Didrik Kinnari berättar om sina medievanor, passar han bra in i den bild Ann-Sofi Berger målar upp.

– Det är nog jättesällan jag använder medier på svenska. Jag lyssnar till exempel inte alls på de svenskspråkiga radiokanalerna när jag åker bil, det blir mest Nova eller andra finska kanaler. På sociala medier blir det också mest finska. Om jag till exempel är på en resa gör jag mina uppdateringar på finska i och med att nästan alla finlandssvenskar ju också kan finska. Men om jag uppdaterar något för Karleby UF blir det på svenska eller på dialekt eller på en blandning av svenska och dialekt, säger Didrik Kinnari som är ordförande för Karleby UF.

Ann-Sofi Berger säger att det finns en skevhet i den respons hon får av läsarna i Karleby. Det är främst de äldre läsarna som hör av sig.

– De ringer ofta till mig och det har jag absolut ingenting emot. Men vi behöver mera kunskap om de yngre generationerna i Karleby. För mig är det ibland lite av ett mysterium vilka ämnen som kunde engagera dem. Varken vi på ÖT, eller någon annan heller, kan ju komma utifrån och säga att “ni måste ha ett liv på svenska”, säger Ann-Sofi Berger.

I varje intervju som gjordes för den här utredningen får den intervjuade komma med konkreta förslag på vad de tycker att kunde göras för att stärka det svenska i Karleby. Stadsdirektör Stina Mattila var inte ensam om sitt önskemål.

– Nu uttalar jag mig enbart som privatperson och inte officiellt som stadsdirektör: Jag tycker att det skulle vara viktigt med en egen tidning på svenska i Karleby. Jag läser gärna ÖT och jag tycker också att ÖT under de senaste åren har blivit bättre på att uppmärksamma Karleby, men ibland kan jag längta tillbaka till tiden när vi hade en egen tidning på svenska, säger Stina Mattila.

Pratas det svenska ute på stan i Karleby?

När de intervjuade kommer in på språkanvändningen ute på stan, är de flesta eniga i sin bedömning.

– Jag ser den största förändringen ute på stan. Tidigare försökte finskspråkiga unga betjäna på svenska, men nu hör jag nästan ingenting av det här. Är det så att de faktiskt inte kan ett enda ord svenska eller är det så att de låser sig när de ska tala svenska? Jag har svårt att tro att de inte ens skulle kunna säga “hej” och “tack” på svenska. De här små signalerna är viktiga för att Karleby ska kännas tvåspråkigt. Om man jämför med till exempel Vasa är skillnaden enorm, säger rektor Jussi Roiko.

Jussi Roiko säger vidare att de som svenskspråkiga också gör det enkelt för sig själva genom att tala finska på stan.

– Vi borde ha ryggrad att oftare börja på svenska för att påminna de finskspråkiga om att vi finns. Första gången någon börjar tala svenska kanske den andra får en chock, men nästa gång kanske personen har funderat ut ett svar? Vi svenskspråkiga får nog jobba med oss själva också, säger Jussi Roiko.

Susann Forsberg märker av den största förändringen i själva stadsbilden.

– Tidigare var det en regel att exempelvis caféer och butiker skyltade på bägge språken. Nu finns inte ens öppettiderna på svenska. Jag tänker ofta på det här på veckosluten när det är mycket människor från exempelvis Terjärv och Nedervetil som kommer in till stan. Jag har också märkt att vi tvåspråkiga allt oftare talar finska på stan. Det hänger ihop med att man så sällan får service på svenska och då känns det som en lättare utväg att tala finska. Vi svenskspråkiga får nog också skylla oss lite själva för att det har blivit så här, säger biblioteksdirektör Susann Forsberg.

Susann Forsberg beskriver även de kulturkrockar som numera sker i Karleby.

– På landsbygden, till exempel i Öja, följer många mest med sverigesvenska medier och ser enbart på svensk tv. När de sedan kommer in till Karleby är det en helt annan värld med helt andra referenser, säger Susann Forsberg.

Susann Forsberg upplever också att det finns en paradox i Karleby.

– De finskspråkiga tycker att det är för mycket svenska och de svenskspråkiga tycker att det är för lite svenska. För oss på bibli-

oteket blir det här svårt. Hur vi än gör är det någon som tycker att det blir fel. Vi försöker att allt ska finnas parallellt på två språk och om det inte finns på två språk får vi nog höra av vissa kunder, säger Susann Forsberg.

Robban och Tina Hagnäs har även noterat att det har skett en förändring i språkbilden ute på stan.

– Förändringen märks framför allt ute på stan, det är mera finska nuförtiden. Men om man inte själv använder svenskan så märker man ju inte heller om den andra också är svenskspråkig, säger Robban Hagnäs.

– Jag har noterat en stor förändring under de senaste 40 åren. Jag minns att min mamma pratade svenska hela tiden när vi rörde oss på stan på 1970-talet. Jag minns att svenskan dominerade stadsbilden då. Nu har finskan tagit över och det påverkar också på något sätt själva stämningen i staden. Språket är mera än bara språket, det handlar också om kultur och tankesätt, säger Tina Hagnäs.

Politikern Margita Lukkarinen säger att hon konsekvent använder svenska, både i kontakten till myndigheter och ute på stan.

– Också i affärer börjar jag alltid på svenska och byter till finska först om jag märker att den andra inte förstår. Jag var nyligen i butiken med min finskspråkiga svärmor och vi pratade finska med varandra vid kassan. När damen i kassan sedan märkte att mitt bonuskort var på svenska bytte hon genast till svenska och sa att hon gärna pratar svenska om vi vill, säger Margita Lukkarinen.

Margita Lukkarinen, som var en av bakgrundskrafterna i kampanjerna “Byri på svensk” och “Fortseti på svensk”, ser att något liknande skulle behövas nu.

– Vi har länge pratat om att det skulle behövas en ny kampanj med moderna medel. Vi som är födda på 1950- och 60-talen har “Byri på svensk” i ryggmärgen, men de yngre generationerna har det inte. Fokus kunde ligga på skolorna, både i de svenska och i de finska skolorna. Vi borde försöka vända det här sluttande planet till något positivt och lyfta fram den unika möjligheten att lära sig två språk parallellt, säger Margita Lukkarinen.

I många intervjuer reflekterar de intervjuade över skillnaden mellan Karleby och andra städer i det tvåspråkiga Österbotten.

– Jag använde svenska med familjen och en del på jobbet när vi har svenskspråkiga kunder. Men ute på stan blir det nog väldigt lite svenska. Om jag pratar med en okänd på stan börjar jag alltid på finska och då kan det ibland vara så att den jag talar med också är svenskspråkig. Det är intressant att det är så stor skillnad mellan Karleby och Jakobstad och Vasa. När jag är i Jakobstad eller Vasa börjar jag nästan alltid på svenska, säger Didrik Kinnari.

När Kinnari får frågan varför det männe är så, kommer han in på hur svenskspråkiga Karlebybor ofta förhåller sig till språk.

– Jag tror att det handlar om oss människor här och vår grundinställning till språk. Automatiken är att vi börjar på finska och sedan också fortsätter på finska. Det är ju så jag själv också gör, och jag vet inte varför jag gör det. Det här borde vi ändra på, säger Didrik Kinnari.

Mediechefen Ann-Sofie Berger har delvis ett utanförperspektiv på språkutvecklingen ute på stan i Karleby.

– Som Jakobstadsbo var jag väl ganska typisk under min uppväxt. Vi åkte framför allt till Karleby för att shoppa i och med att de hade ett större utbud där. Men numera blir det alltmer sällan vi

åker någonstans för att shoppa, det som inte finns i den absoluta närheten köper vi från nätet. Men visst händer det fortfarande att vi ibland åker till Karleby för att till exempel köpa byggvaror. Då märker jag samma sak som jag märker i Helsingfors, det vill säga att man blir förvånad om man får betjäning på svenska. Det är någon form av bonus, eller en positiv överraskning, om någon kan svenska i kassan, säger Ann-Sofi Berger.

Den senaste Språkbarometern (från år 2020) vittnar om att förhållandet mellan språkgrupperna under de senaste åren har blivit sämre. **De intervjuade i den här utredningen upplever inte att de skulle ha märkt av något försämrat språkklimat i staden under de senaste tio åren.**

– Jag upplever inte att det finns tvister mellan språkgrupperna i Karleby. Ofta försöker finskspråkiga Karlebybor i butiker eller annars ute på stan säga några ord på svenska. Visst händer det sedan att man ofta byter till finska, men inställningen till det svenska är för det mesta välvillig. I det sammanhanget har jag svårt att förstå att vissa svenskspråkiga retar upp sig för att man inte får service på svenska, säger Milka Mattila.

Inte heller Charlotta Uusitalo har märkt av någon negativ stämning mellan språkgrupperna, varken i skolmiljön eller ute på stan.

– Också när jag var ung blev jag “finskspråkig” när jag rörde mig på stan. När det inte finns betjäning på svenska kan man känna sig lite snobbig om man väljer att börja på svenska med någon man antar inte kan svenska. Samtidigt är ju det här dumt, vi borde tala mera svenska på stan. Men om jag vet att någon kan svenska, då använder jag alltid svenska med den, säger rektor Charlotta Uusitalo.

I Chydenius skola har Charlotta Uusitalo och hennes kollegor konkret jobbat med att skapa band till de finskspråkiga skolorna.

– Ett lyckat försök har varit det samarbete vi har med sjätteklassister från finska skolor. De har kommit till oss på studiebesök och så har våra elever övat svenska med dem. Det ger ett ökat självförtroende bland våra elever och förhoppningsvis ser alla inblandade en nytta av att kunna flera språk, säger Charlotta Uusitalo.

Inte heller när man vänder på perspektivet, och ber de intervjuade som jobbar i finskspråkiga miljöer att beskriva förhållandet mellan språkgrupperna, ser de intervjuade att det skulle finnas någon utbredd osämja mellan de finsk- och de svenskspråkiga i staden.

– I yrkeshögskolan Centria märker jag inte av någon negativ inställning till det svenska eller någon konflikt mellan språkgrupperna, snarare är det tvärtom. Eleverna är ivriga och kurserna i svenska fylls snabbt. Är det många så att problemet snarare finns bland oss svenskspråkiga, frågar sig Mia Holmbäck som är lektor i svenska i den finskspråkiga yrkeshögskolan Centria i Karleby.

Däremot är det flera av de intervjuade som beskriver att det tidigare kunde råda en mer fientlig stämning mellan språkgrupperna i staden.

– När jag växte upp här förekom det en hel del "hurrittelu" och attityderna mot det svenska var alla gånger inte så bra. Men nu tycker jag mig märka en klar förändring mot det bättre. Åtminstone i de kretsar där jag rör mig värdesätter de finskspråkiga svenskan. Min finska är stark och ibland blir finskspråkiga överraskade, och då på ett positivt sätt, att jag också pratar svenska, säger stadsdirektör Stina Mattila.

– Jag upplever inte att det skulle råda någon negativ stämning mellan språkgrupperna, så var det kanske tidigare när man kunde få höra glåpord om man talade svenska på stan. Det handlar mera om att svenskan i dag glöms bort. Inom SFP försöker vi synlig-

göra att vi finns också på ställen där vi inte får några röster. Inför välfärdsområdesvalet satte vi upp affischer till exempel i Lestijärvi bara för att visa att vi finns, säger politiker Margita Lukkarinen.

I boken Karleby-projektet (från år 1990) skriver sociologen och forskaren Kjell Herberts att *“man kan notera att det finns vissa kulturella skillnader i synen på tvåspråkigheten, som skiljer karlebysvenskarna från andra svenskösterbottningar. Man har aldrig gjort något större problem av tvåspråkigheten i Karleby, man förefaller att ta det hela med en klacksark och med humor och ganska oreflekterat gå vidare”*.

En omskrivning av det Kjell Herberts beskriver är att **många Karlebybor verkar att ha en tämligen pragmatisk syn på språkfrågan**. I intervjuerna för den här utredningen är det många som bekräftar den här pragmatiska synen.

– För många av de svenskspråkiga jag känner är språket ingen issue i Kokkola. Vissa ser enbart problemen men de flesta ser pragmatiskt på frågan. För många spelar det ingen roll vilket språk man uträttar sitt ärende på, säger rektor Milka Mattila.

– För oss som bor och lever här är det sällan någon skillnad vilket språk vi pratar. Jag försöker prata svenska så mycket som möjligt och för mig lever “grundsprååtsi” (Karlebydialekten) starkt, trots att jag har märkt att dialekten allt mer har suddats ut. Tidigare kunde man höra från vilken by någon kom, men numera är det svårare att avgöra, säger Robban Hagnäs.

Margita Lukkarinen har ett långt perspektiv på språkfrågan i Karleby. Hon säger att “det skedde något med oss svenskspråkiga under 1960- och 70-talen när många finskspråkiga flyttade till staden”.

– Vi har alltid varit pragmatiska och flexibla med språket, men utvecklingen har varit att vi allt mer tänjer på de egna kraven.

Vi är nuförtiden alltför snabba att ta till finskan, säger Margita Lukkarinen.

Biblioteksdirektör Susann Forsberg märker av den pragmatis- ka inställningen till språk när svenskspråkiga kunder besöker centrumbiblioteket.

– Kunderna talar svenska med de i personalen som de vet att kan svenska, men när kunden inte vet vilket språk den andra talar så blir det finska. Det här är synd när jag uppmuntrar alla i persona- len att använda sin svenska. Ibland kan också den starka dialekten ställa till det. En finskspråkig i personalen betjänade en gång en kund som sa att han bara vill “skåda”. Då undrade hon om han manne var intresserad av böcker om bilar och speciellt av märket Skoda, säger Susann Forsberg.

Även stadsdirektör Stina Mattila upplever det som problema- tiskt om de svenskspråkiga inte använder svenskan i de offentliga rummen.

– Min pappa lärde mig i tiderna att börja med “päivää, god dag” när man mötte någon man inte kände i Karleby. Nu har vi glömt bort det här och även jag syndar ofta med att börja enbart på finska. Det är synd när man till exempel tänker på personalen vid Soite som har gjort ett enormt arbete med att rekrytera tvåspråki- ga och även lärt ut svenska till finskspråkiga, säger Stina Mattila.

Mia Holmbäck ser att de svenskspråkiga Karlebybornas förhåll- ningssätt till språkanvändningen “antingen är en identitetsfråga eller att vi svenskspråkiga vill vara hyggliga”.

– Ett exempel är när vi inte hade någon Lucia i fjol. Det här ledde inte till något uppror eller till några oroliga kommentarer, beslu- tet möttes mest med en axelryckning och ett “jaha”. En jättebra

kampanj skulle sannolikt göra susen. En kampanj som påminner oss om svenskan och om att faktiskt använda den. Det sku framför allt behövas att unga människor kommer med i det arbetet. Kampanjen kunde synas inom många olika områden i staden, till exempel inom idrotten. När jag var på ishockey i Helsingfors blev jag så glad när jag hörde tvåspråkigheten på HIFK:s hemmamatcher, varför kunde vi inte ha något liknande när Hermes spelar, säger Mia Holmbäck.

Flera av de intervjuade lyfter även fram att tvåspråkigheten, när den används rätt, är ett stort plus för Karleby.

– Styrkan i Karleby är att man i flera sammanhang kan använda språken parallellt. Det här görs ofta med en speciell humor som blomstrar när man kombinerar språken. Till exempel på våra möten i Pohjola-Norden är det helt naturligt att alla använder sitt eget modersmål eller blandar språken. Efter ett möte kan jag ha svårt att säga vilket språk någon deltagare har använt på mötet, säger Brit Stenman.

Avigsidan med tvåspråkigheten blir när svenskan förvandlas till något som enbart används i ”mindre viktiga sammanhang”.

– Många av oss svenskspråkiga Karlebybor följer “minsta motståndets väg”. När du är osäker på om mottagaren förstår svenska tar du till finska för att minimera risken för missförstånd. Till exempel om du besöker en läkare kan ett potentiellt missförstånd kosta mer än den nytta du får av att använda svenska, säger Brit Stenman.

Så här vill Karlebyborna stärka svenskan i staden

Under maj-juli 2023 fick Karlebybor lämna in förslag på hur man kunde stärka svenskan i Karleby. Den här idéuppsamlingen gjordes i samarbete med biblioteket i Karleby. Biblioteket skickade ut information om projektet i sitt informationsbrev till kunderna i maj och på biblioteket fanns även fysiska skyltar som informerade om insamlingen. Uppropet gjordes på både finska och svenska.

Så här formulerades önskemålet på svenska: *Vi vill gärna höra dina förslag på hur man kunde stärka svenskan i Karleby. Kom med konkreta förslag! Det kan vara allt från mindre saker till större projekt.*

Karlebyborna fick sedan välja mellan att fysiskt fylla i ett formulär på biblioteket eller att skicka in sina förslag elektroniskt.

Totalt kom det in cirka 30 förslag på hur man kunde stärka svenskan i Karleby. Språkfördelningen på svaren var ganska jämn, cirka hälften av förslagen var skrivna på finska och cirka hälften på svenska.

Här redovisas idéerna så att direkta dubletter, eller snarlika förslag, har utelämnats. De finska svaren har översatts till svenska.

En del av förslagen handlar om att **öka synligheten** för det svenska och genom att bli bättre på att uppmärksamma och informera om det svenska i Karleby.

Öka synligheten på olika some-kanaler. Till exempel genom att börja på svenska och sedan fortsätta på finska. Synligheten i samhället borde ökas. Marknadsför Karleby även på svenska.

Föreningarna kunde marknadsföra sin svenskspråkiga verksamhet bättre, till exempel GBK och GIF. Nu är info på svenska så gott som omöjlig att hitta.

Vi borde bli bättre på att locka svenskspråkiga studerande hit, exempelvis inom småbarnspedagogiken.

Unga tvåspråkiga familjer skulle behöva mera stöd i hur de skall använda språk med sina barn. Jag märker det med våra barn och deras familjer där de mest talar finska. Information för hur unga föräldrar skall använda svenska skulle behövas.

De som anställer folk till restauranger och butiker borde bli bättre på att anställa personer som också kan svenska.

Anställda inom serviceyrken skulle bära flaggsymboler enligt språkkunskaper. Nu börjar man på finska onödigt ofta, fast det skulle funka på svenska lika bra. Ibland till och med bättre.

Egentligen är det engelskan som nu är det största hotet mot svenskan - och också mot finskan. Vi borde sluta använda engelska i onödan.

En del av svaren kretsade kring att stärka svenskan genom **kulturen** och via **olika evenemang**.

Sagostunder och "boktipstillfällen" för barn och vuxna med möjlighet att låna hem böcker på kvällstid i skolor och dagisar runt om i staden, till exempel som en del av föräldramöten eller klubbverksamhet. Jag är skolbiblioteksansvarig på en skola och jag hoppas på att under kommande läsår göra vår skolas bibliotek, med cirka 5 000 exemplar, mer tillgänglig för elevernas familjer. Just nu är det bara barnen som lånar på skoltid men det vore toppen om föräldrarna involverades mera, att de får upp ögonen för vad som finns och hur viktig läsningen är.

En bestående utställning om historia och kultur i Karleby.

Jag sku gärna se fler svenska författare som besöker Karleby och presenterar sina böcker. Helt enkelt mera svenska besök i staden. Kanske också unga trubadurer som skriver och sjunger på svenska.

Skapa en tävling: de bästa historierna från Kokkola. Gör det sedan till en bok.

Genom att se till att vi Karlebybor får vår söndagstidning (ÖT) i postlådan på söndagen och inte som nu på tisdagen!

Skapa fler synliga evenemang. Till exempel finlandssvensk musik på Salutorget och en tvåspråkig skördefest på hösten. Gör dem i positiv anda så gynnas alla Kokkolabor.

De flesta svaren kretsade kring önskemål om **fler kontaktytor mellan finsk- och svenskspråkiga** i staden. Bland de finskspråkiga svaren innehöll nästan samtliga önskemål om att få höra svenska och öva sina svenska mera än i dag.

Involvera oss finskspråkiga mera, till exempel genom "tandem-språkkompis" eller i olika fritidsaktiviteter. Jag använder aldrig svenska i Karleby, även om jag kan språket.

Betona glädjen och det positiva med att kunna många språk! Skapa en positiv bild bland skolelever så att finskspråkiga elever får träna svenska med svenskspråkiga barn. Olika svenska och finska barngrupper kan ha aktiviteter på båda språken tillsammans.

Som finskspråkig skulle jag gärna vilja träffa mera svenskspråkiga så att vi lärde känna varandra bättre.

Vi borde bli bättre på att våga prata språk som vi inte kan perfekt. Det gör ingenting även om man inte kan alla ord på det andra språket. Vi måste prata, prata och prata. Och sedan lyssna!

Mera samarbete mellan de finska och svenska skolorna. Elever från finsk- och svenskspråkiga skolor borde träffas åtminstone en gång i veckan för att parvis eller i smågrupper prata det andra språket med varandra. Learning by speaking!

Karleby stad, eller någon annan, kunde ordna olika talkon där vi städdar upp parker eller gör andra saker för att förbättra miljön. De här tillfällena är perfekta för att samtidigt lära sig språk. När man jobbar med något praktiskt är det ofta avslappnat att använda olika språk. Alla som är svenskspråkiga skulle då tala svenska och vi finskspråkiga skulle få öva upp vår passiva svenska.

Som finskspråkig önskar jag mera kontakt med de svenskspråkiga i staden. Kan man hitta på sätt där vi träffas inofficiellt och pratar svenska med varandra? Och hur kan vi bli mera uppmuntrande i vårt förhållningssätt till "det andra språket"? Kanske bjuda in finska småbarn att se på olika svenskspråkiga föreställningar och evenemang? Många bäckar små gör en stor å.

Jag är finskspråkig och saknar "öppna diskussionsklubbar" på svenska. Man kunde bestämma ett visst ämne för varje gång som sedan diskuteras. Det kunde finnas små och enkla ordlistor för just det ämnet. Beroende på de egna språkkunskaperna kunde man bara komma och lyssna, eller så delta i diskussionen om man vågar. Viktigt skulle vara att det här sker på skriftspråk och inte på dialekt. Den svenska dialekten blir för svår för mig att förstå.

Vi är med i fotbollsföreningen GBK. Vi anmälde ett av våra barn dit för vi trodde att man pratar svenska där. Både tränaren och de flesta av spelarna kan svenska men ändå talar laget nästan bara finska

under träningarna och matcherna. Kan man inte göra så att man talar både svenska och finska så att också de finskspråkiga lär sig lite svenska?

5. Analys och åtgärdsförslag

I det här kapitlet används en variant av den klassiska SWOT-analysen för att strukturera svaren och kommentarerna i den här utredningen.

En SWOT-analys är ett hjälpmedel där man benar ut styrkor, svagheter, möjligheter och hot för att få en strategisk överblick av en utmaning. I det här fallet är utmaningen svenskans nuläge och framtid i Karleby. SWOT är en engelsk akronym av orden Strengths, Weaknesses, Opportunities och Threats.

Den här analysen bygger på de styrkor, svagheter, hot och möjligheter som antingen har uttalats av de intervjuade eller som har kommit fram mellan raderna i intervjuerna. Svaren från enkäterna i skolorna och svaren från idéinsamlingen är också en del av materialet.

Först redovisas svagheter, styrkor och hoten. Som avslutning följer möjligheterna. Möjligheterna fungerar samtidigt som konkreta åtgärdsförslag på hur man kan stärka svenskan i Karleby.

Svagheter

Antalet svenskspråkiga minskar trendmässigt i Karleby. Minskningen blir ännu tydligare när man synar andelen svenskspråkiga i staden. Sedan mitten av 1950-talet har andelen svenskspråkiga i staden gått från drygt 40 procent av befolkningen till cirka 12 procent i dag. Enligt uppgifter från Karleby svenska församling är den största orsaken till minskningen att unga svenskspråkiga Karlebybor flyttar bort för att studera. De flesta flyttar sedan inte tillbaka efter avslutade studier. Karleby har vridit sig norr- och österut efter landskapsreformen 1998. Nästan samtliga flyktingar och asylsökande integreras på finska i Karleby.

Det är svårt att rekrytera tvåspråkig personal i Karleby. Inflyttningen till staden har skett framför allt från de enspråkigt finska kommunerna norr och öster om Karleby. Under de senaste åren har antalet personer med andra modersmål än finska och svenska ökat. I praktiken leder det till att man i vissa rekryteringar måste välja mellan kunskaper i svenska och annan kompetens när centrala tjänster skall tillsättas.

Antalet förtroendevalda som använder svenska i stadsfullmäktige är rekordlågt. I dagsläget är det enbart de fyra invalda från SFP som pratar svenska i fullmäktige. För 50 år sedan var SFP det största partiet i fullmäktige och även flera andra invalda, från andra partier, använde svenska i salen.

Det svenska utbildningsväsendet i staden är hierarkiskt underställt det finska. När de kommunala läroplanerna görs upp blir de i det närmaste identiska för de finska och de svenska skolorna. Språkliga och kulturella särdrag slipas bort i de strömlinjeformade processerna. Skolorna samarbetar mest med andra skolor inom stadens gränser. Samarbetet med de mera svenskspråkiga grann-

kommunerna sker mestadels på ett administrativt plan, inte i det praktiska arbetet i skolorna. Kontakten till andra svenskspråkiga sammanhang blir lidande.

Språkregistreringen är haltande. Den svenska skolektorn har svårt att planera sin verksamhet utifrån de officiella elevprognoserna som finns tillgängliga. Det leder till att tjänstemännen måste uppskatta elevantalet utifrån historiska data. Det leder i sin tur till att det politiska utrymmet för att ifrågasätta de svenska behoven ökar.

Elever och studerande i de svenskspråkiga skolorna i Karleby använder mera finska än svenska. Endast i hemmet uppger eleverna att de använder lika mycket svenska och finska. Språket bland vänner, i hobbyer och ute på stan är övervägande finska. I sociala medier dominerar finskan och engelskan. Elever uppger att det inte är "cool" att tala svenska.

Cirka en tredjedel av de unga Karlebyborna uppger att det saknas, för dem intressanta, hobbyer på svenska i staden. Endast var tionde i de svenska skolorna säger att det huvudsakliga språket i deras hobbyer är svenska.

I jämförelse med andra tvåspråkiga ungdomar anser unga i Karleby att det är mindre viktigt att vara en del av en svenskspråkig gemenskap. Även andelen som anser att det är viktigt att svenskan i Finland är ett officiellt språk är lägre i Karleby än i jämförelse med andra tvåspråkiga ungdomar.

Det saknas yrkesinriktade utbildningsalternativ på svenska i staden. När de flesta elever är tvåspråkiga blir valet av skola en praktisk fråga. Tre fjärdedelar av de som går ut nian i det svenska högstadiet och som väljer att studera vidare vid ett yrkesinstitut väljer den finskspråkiga yrkesutbildningen i Karleby.

Karlebyborna använder sällan svenska ute på stan. Automatiken är att börja på finska. En konsekvens är att de tvåspråkiga personer som jobbar till exempel i butiker och restauranger sällan får använda sin svenska. En annan konsekvens är att två svenskspråkiga kan tala finska med varandra i en servicesituation. En tredje konsekvens är att unga Karlebybor vänjer sig vid att språket ute på stan är finska.

Tvåspråkiga sammanhang, evenemang och tillställningar tenderar att bli enspråkigt finska. Den pragmatiska inställningen till språk bland tvåspråkiga Karlebybor leder ofta till att exempelvis tvåspråkiga idrottslag, tvåspråkiga kyrkliga förrättningar och tvåspråkiga evenemang i praktiken blir finskspråkiga.

De kretsar som jobbar för svenskan och de svenska rummen i Karleby är små. Samma aktiva personer tenderar att sitta på många stolar samtidigt. Flera av de aktivaste personerna börjar bli ålderstigna. Det verkar vara svårt att locka med de yngre generationerna i aktiviteter på svenska i Karleby.

Styrkor

De svenska rötterna sitter djupt i Karleby. Tack vare sin historia som en gammal svensk- och tvåspråkig stad har Karleby anor som, i stadsbilden och i litteraturen, ständigt påminner om det svenska språkets ställning i staden. Tack vare flera kända kulturpersonligheter och samhällspåverkare genom tiderna finns Karleby med på kartan över betydelsefulla tvåspråkiga städer i Finland.

Staden betonar tvåspråkigheten i sin marknadsföring och strategi. Flera i stadens högsta ledning är tvåspråkiga och använder också

gärna svenska både i officiella och inofficiella sammanhang. För det mesta fungerar servicen i staden på två språk.

I välfärdsområdet Soite ser man nyttan av att kunna erbjuda service även på svenska. Välfärdsområdet är ekonomiskt beroende av att också svenskspråkiga från grannkommunerna använder sig av servicen i Karleby. Bland annat därför är svenskan inom vården inte ifrågasatt.

Det svenska bildningsväsendet söker, på ett administrativt och strategiskt plan, många olika samarbeten som gynnar de svenska skolorna. Samarbetet med den finska skelsektorn är smidigt och i språkrelaterade projekt kan staden samarbeta med de mera svenskspråkiga grannkommunerna.

Det svenska skolnätverket, från förskola till gymnasium, är fungerande. Flera större projekt med att skapa nya, och renovera gamla, skolbyggnader är nyligen avslutade eller på gång. En konsekvens av de fräscha skolbyggnaderna är att även flera finskspråkiga familjer placerar sina barn i svenska skolor. Elevantalet i de svenska skolorna ser därför positivt ut för de kommande åren.

Det finns ett brett utbud av svenska rum i staden. Biblioteket erbjuder tvåspråkig service och har ett stort urval av svenskspråkiga böcker, tidningar och tidskrifter. Det finns både nya och äldre föreningar som skapar svenska och tvåspråkiga evenemang. Speciellt för eleverna på lågstadiet finns det goda möjligheter att utöva hobbyer på svenska.

Medieutbudet på svenska är komplett. Det består av tidning, radio, tv, webb och sociala medier. Österbottens Tidning bevakar Karleby och söker nya sätt att fånga upp även yngre läsare i staden. Svenska Yle rapporterar dagligen från Karleby i radio, tv, sociala medier och på webbplatsen.

De unga Karlebyborna har breda språkkunskaper. De allra flesta klarar sig obehindrat på svenska och finska. Engelskan stiger samtidigt fram som ett starkt tredje språk. Det växer upp en generation Karlebybor som rent språkligt är synnerligen väl rustade för en allt mer global värld.

Förhållandet mellan språkgrupperna är mestadels gott. Eleverna och de studerande i de svenska skolorna uppger att de har många vänner i de finska skolorna och att språkklimatet är gott i staden. Även äldre Karlebybor vittnar om att relationen mellan finsk- och svenskspråkiga har blivit bättre under de senaste åren.

Åtminstone utifrån materialet i den här utredningen verkar det på finskt håll finnas en nyfikenhet på det svenska. Kurser i svenska är populära och de finskspråkiga som deltog i idéuppsamlingen önskar lära sig bättre svenska och få mera kontakt med de svenskspråkiga i staden. Förutsättningarna för att skapa en ännu mer levande tvåspråkighet i staden förefaller med andra ord att vara goda.

Unga i de svenska skolorna i Karleby uppger att det är viktigt för dem att få jobba på svenska i framtiden. Andelen som anser det vara mycket viktigt att få jobba på svenska i framtiden är högre i Karleby än bland övriga tvåspråkiga ungdomar i Svenskfinland.

Den geografiska närheten till Sverige och övriga Mittnorden placerar in Karleby i ett större geografiskt språkområde. Endast cirka 100 kilometer från Karleby ligger Skellefteå som nu är en av de städer i Sverige där flest investeringar görs. Närheten till Sverige och övriga Norden skapar en större ram för det svenska i Karleby.

Det finns flera lokala och finlandssvenska stiftelser och fonder som gärna stödjer det svenska i Karleby. Om projekten är trovärdiga finns det goda möjligheter att lyckas med finansieringen.

Hot

Om nuvarande trend i kommunalvalen håller i sig lämnar den sista svenskspråkiga ledamoten fullmäktigesalen på 2030-talet. I dagsläget är det enbart politikerna från SFP som använder svenska i stadsfullmäktige. Den yngsta av de invalda från SFP närmar sig 70 och flera av de nuvarande invalda har meddelat att de inte ställer upp för omval. Partiet har svårt att hitta nya förmågor och risken för att ännu färre talar svenska i stadsfullmäktige efter nästa val är överhängande. De andra partierna har än så länge inte profilerat sig tvåspråkigt i stadspolitiken. Utan svenskspråkiga bland beslutsfattarna finns det en risk att intressebevakningen av så kallade svenska frågor faller i glömska.

Tvåspråkigheten i stadsledningen är personbunden. Nu innehas flera av de tyngsta posterna i ledningen av svenskspråkiga. Men den levande tvåspråkigheten i staden är skör. När det blir allt svårare att rekrytera tvåspråkigt till staden finns det en risk att de tvåspråkiga nyckelpersonerna på sikt blir färre. Den ensidiga flyttrörelsen bland unga svenskspråkiga studerande på tredje stadiet minskar även den tvåspråkiga rekryteringsbasen. Utan svensk-kunniga på de tyngsta posterna i staden riskerar synligheten för det svenska att krympa ytterligare.

Engelskan flyttar fram sina positioner, också i Karleby. Nu är engelskan det vanligaste språket i sociala medier bland de studerande i Karleby svenska gymnasium. Unga beskriver engelskan som ett "coolare" språk än svenskan. Invandring och internationella företag skapar tillväxt i Karleby. Karleby stad funderar därför nu på hur den framväxande flerspråkigheten också kunde synas i stadens strategier. Risken finns att svenskan klumpas ihop med de övriga språken i en "flerspråkighetsstrategi." Svenskan blir en del av "den internationella kryddan" i staden och inte ett parallellt

nationalspråk vid sidan av finskan. I och med karlebysvenskarnas pragmatiska inställning till språkval är det inte osannolikt att vi i framtiden ser alltmer tvåspråkig skyltning i Karleby: på finska och engelska.

De svenskspråkiga eldsjälarna inom den tredje sektorn dör ut. Flera av de nuvarande trotjänarna inom det svenska kultur- och föreningslivet har varit aktiva länge. De vittnar nu om att återväxten saknas. När de svenska strukturerna är sköra blir även kultur- och föreningslivet personbundet. Trenden är att föreningar får svårare att locka nya medlemmar. Om språket inte spelar någon roll, för många av de yngre tvåspråkiga Karlebyborna, blir utmaningen ännu större för de svenskspråkiga föreningarna att locka nya medlemmar.

Långa anor och en framgångsrik historia kan ibland leda till en viss grad av konservatism. Även i Karleby finns det en risk med att tänka "vi gör som vi alltid har gjort". Flera i den här utredningen vittnar om de generationskrockar som sker både inom politiken och i de svenska rummen i staden. De yngre generationerna söker nya aktiviteter och nya verksamhetsformer, medan en del av den äldre generationen ogärna ändrar på invanda mönster. Resultatet blir i värsta fall att de nya potentiella aktivisterna tröttnar på föreningen eller partiet. För de svenska rummen blir situationen extra besvärlig i och med att allt fler i de yngre generationerna inte ser att språket i verksamheten spelar någon roll. De svenska rummen kan likaväl vara två- eller flerspråkiga, så länge själva aktiviteten är den rätta. Det framtida valet kan därför stå mellan att avsluta verksamheten eller att förändra språket i verksamheten.

Kommersiella tidningshus tampas med en gemensam utmaning. Pengarna kommer fortfarande från den tryckta tidningen medan framtidens pengar finns i de digitala kanalerna. Kostnaderna för att trycka och distribuera en papperstidning stiger hela tiden. I

Karleby syns det här tydligt. Många bland de äldre karlebysvenskarna vill ha sin tryckta tidning i postlådan, och tycker att ÖT missköter sitt uppdrag när distributionen försämras. De äldre hör av sig till redaktionen, medan den yngre generationen är tyst. På redaktionen försöker man samtidigt klura ut vilka ämnen som kunde intressera de yngre Karlebyborna? Klassiska ämnen som idrott och skolfrågor lockar inte Karlebybor till läsning i lika hög grad som på de andra orterna i tidningens bevakningsområde. I vilket kommersiellt företag som helst blir den här utvecklingen på sikt ohållbar. Om det inte finns läsare minskar bevakningen. Om bevakningen minskar krymper antalet läsare ytterligare. Tills det en dag inte längre är lönsamt att upprätthålla en tidning på orten.

Det "praktiska" språket blir finska (och/eller engelska). Under de senaste åren har en majoritet bland de unga svenskspråkiga som väljer en yrkesinriktad utbildning valt ett finskspråkigt alternativ. Det betyder att all terminologi och allt som kretsar kring det framtida yrket lärs ut på finska. Framtida merkonomer, närvårdare, chaufförer och frisörer blir därmed finskspråkiga i sin yrkesroll. För den svenskspråkiga servicen i staden är utvecklingen oroväckande. Om du saknar orden på ett språk i ditt yrke, är det lätt hänt att du enbart håller dig till det språk du behärskar. I framtiden kan detta språk också vara engelska.

Den finlandssvenska identiteten, och samhörigheten med Svenskfinland, är en generationsfråga. För äldre Karlebybor är kopplingen till det övriga svenskspråkiga Österbotten, och också till övriga delar av Svenskfinland, tämligen självklar. Man lyssnar på finlandssvensk radio, man läser tidningen på svenska och man intresserar sig för vad som sker i andra delar av Svenskfinland. Man är stolt över den egna dialekten och har ett "hatkärleksförhållande" till exempelvis de svenskspråkiga i Jakobstad. För den yngre generation som har vuxit upp efter landskapsreformen år 1998 är den svenska/finlandssvenska identiteten inte lika själv-

klar. Karleby är en del av Mellersta Österbotten som sträcker sig norrut och österut från Karleby. Förutom de svenska rummen i Karleby är resten finskspråkigt. För den här generationen av svenskspråkiga Karlebybor känns det sannolikt som att leva på en språkö. Kanske besläktat med känslan på språköarna Kotka, Tammerfors, Björneborg och Uleåborg?

Det största hotet är den onda cirkeln, som delvis är förorsakad av de svenska i Karleby själva. Om man inte använder svenska kan man knappast heller förvänta sig service på svenska. Om det hos en myndighet, i biblioteket, i en restaurang eller i en affär aldrig hörs svenska, rekryteras knappast heller svensk personal i framtiden. Vad som är hönan och vad som är ägget är svårt att säga. Den onda cirkeln kan ha inletts på grund av att den svenskspråkiga servicen successivt började minska i takt med att de språkliga styrkeförhållandena förändrades i staden. Att de svenskspråkiga i Karleby använder mycket finska ute på stan är ingen nyhet. Så har det sett ut i årtionden. Flera av de intervjuade berättar dock att skillnaden är att takten i den onda spiralen har försnabbats under de senaste tio åren. Svenskan i Karleby riskerar med nuvarande utveckling att marginaliseras till endast ett av hemspråken i tvåspråkiga familjer, och till ett språk man använder under lektionerna i de svenska skolorna.

Möjligheter och åtgärdsförslag

Konkretisera svenskan i stadens strategi. Staden slår i sin strategi fast att Karleby är en tvåspråkig stad. Staden sköter också mestadels sina lagstadgade uppgifter väl. Men många som har hörts i den här utredningen efterlyser nu följande steg: Vad betyder "en tvåspråkig stad" konkret? En levande tvåspråkighet fordrar mer än att man uppfyller ett minimum av de lagstadgade kraven. Ett gyllene tillfälle för att skapa en konkret språkstrategi uppstår när

Karleby stad nu funderar på hur man ska möta den nya flerspråkigheten i staden. I det arbetet borde svenskan ha en egen och given plats. Hur försäkras man sig om att servicekedjan på svenska håller inom olika centrala områden? Hur kan man göra det attraktivare för språkkunniga människor att söka jobb i staden? Vilka morötter kan man använda för att locka tillbaka de tvåspråkiga Karlebybor som flyttar bort från staden för att studera på annan ort? Även integrationsarbetet på svenska borde stärkas för nyanlända. Att börja erbjuda de nyanlända språkkurser också på svenska skulle vara ett nödvändigt första steg.

Om Karleby stad visar att man menar allvar med den tvåspråkiga imagen sänder det även tydliga signaler till övriga områden i Karleby.

Ge skolektionerna ett tyngre mandat. I dagsläget fattar nämnden för utbildning och fostran beslut om de kommunala läroplanerna. I praktiken har det lett till att stadens läroplaner i det närmaste är identiska för de finska och svenska skolorna. De språkliga och kulturella särdragen suddas ut i den strömlinjeformade processen. De leder i sin tur till att det är skolorna själva som får fundera ut hur de språkliga och kulturella särdragen kan bakas in i den övriga verksamheten. Nämnden för utbildning och fostran har en finsk och en svensk sektion, som rapporterar till nämnden. Ett arbete för att se över arbetsfördelningen mellan sektionerna och nämnden är på gång i staden. I det här arbetet borde en tydligare delegering av arbetet med läroplanerna ske.

Om de språkbundna sektionerna fick ett tyngre mandat i utformandet av de kommunala läroplanerna skulle även skolorna få tydligare riktlinjer, resurser och mandat att förverkliga planerna.

Stärk de språkliga aspekterna vid mödra- och barnrådgivningen. Både i intervjuerna och i idéuppsamlingen är det flera som poängte-

rar vikten av att tvåspråkiga familjer i ett tidigt skede får upplysning och kunskap om språkanvändningen med sina barn. Från välfärdsområdet Soite vittnar man om att rådgivningen är ett område där det har varit särskilt utmanande att rekrytera tvåspråkig personal. Lärarna och rektorerna säger att de ofta ställs inför en hopplös uppgift när de i skolan ska försöka bygga upp elevernas kunskaper i svenska. De grundskoleelever som besvarade enkäten i den här utredningen uppger att de talar mer finska än svenska i hemmiljöerna.

Ett målmedvetet arbete med att rekrytera tvåspråkig personal till rådgivningen och en extra insats för att upplysa om behovet av konsekvens i språkanvändningen hemma skulle sannolikt hjälpa upp situationen.

Visa på de praktiska fördelarna med att kunna svenska. De svenska skolorna bjuder ibland in kända svenskspråkiga idrotts- och kulturprofiler som berättar om nyttan av att kunna språk. Besöken kunde utökas och urvalet av gäster kunde med fördel breddas även till andra yrkesgrupper. Enligt svaren i enkäten ser ungdomarna i Karleby pragmatiskt på språkvalet. Språket är mestadels ett praktiskt verktyg och svenskan är ett språk man kan ha nytta av i det framtida arbetslivet. Genom att ta in ett brett urval av yrkesgrupper i besöken kan den här nyttoaspekten på språk stärkas. Ett utökat samarbete mellan skolorna i Karleby och Språkambassadörerna rf kunde vara en väg framåt. Språkambassadörerna är *“en förening som arbetar för att främja och förstärka våra nationalspråk och deras ställning i Finland”*. Språkambassadörerna jobbar främst med skolbesök.

Även för personer med invandrabakgrund är den här typen av språkliga erfarenhetsexperter värdefulla.

Stärk banden till övriga Norden. En annan del av nyttoaspekten på språk handlar om den geografiska närheten till övriga

Mittnorden. Enligt flera av de intervjuade, och också enligt önskemål i idéuppsamlingen, är närheten till det stora nordiska språkområdet en underutnyttjad resurs. För företag i Karlebyregionen är de stora satsningar som görs i Skellefteåregionen en gyllene chans. För avdelningen företagstjänster inom Karleby stad är det här ett område det kunde vara värt att prioritera. Också inom andra områden kan kontakten till Norden användas för att stärka nyttoaspekten av kunskaper i svenska. Karleby har hela tre vänorter i Sverige: Härnösand, Mörbylånga och Ullånger. Karlebys vänort i Norge är Kristiansund.

Ett logiskt första steg är att stärka banden till vänorterna genom olika utbyten. Skolbesök på vänorterna och utbyte av kultur mellan orterna är aktiviteter som skulle öppna upp större svenskspråkiga sammanhang för speciellt unga Karlebybor.

Öka samarbetet mellan Optima och Keski-Pohjanmaan ammattiopisto. I dagsläget väljer hela 75 procent av de svenskspråkiga 9:orna som söker sig till en yrkesutbildning det finska alternativet Keski-Pohjanmaan ammattiopisto i Karleby. Tidigare var svenskspråkiga Optima det första valet. I minister **Ole Norrbacks** förtjänstfulla utredning *”Rapport om den svenskspråkiga yrkesutbildningen med förslag till förändringar”* (2015) föreslår han en tydligare arbetsfördelning mellan Keski-Pohjanmaan ammattiopisto och Optima. Han skriver bland annat att *”antalet studerande på svenska inom Keski-Pohjanmaan ammattiopisto är litet, ca 20.”* Under de senaste åtta åren har antalet dock tredubblats och mätt med Karlebymått är antalet numera mycket stort. Norrback föreslog bland annat att studieplatserna för de här svenskspråkiga kunde flyttas över till svenska utbildningsarrangörer. Många av Norrbacks förslag skulle ha åtgärdat situationen i Karleby, om de hade förverkligats. Frågan är om utvecklingen under de senaste åtta åren kräver nya förslag? Hur kunde Optima och Keski-Pohjanmaan ammattiopisto hitta ett samarbete som gynnar både

utbildningarna och tvåspråkigheten i regionen? Ett pilotprojekt med en tvåspråkig utbildning inom en utbildningsinriktning kunde vara en väg framåt. Sannolikt finns det också studerande på Optima som i dag skulle må bra av mera kunskaper i finska. I Karleby skulle det definitivt finnas ett behov av att de studerande inom yrkesutbildningen även får en yrkesvokabulär på svenska.

I sin enklaste form kunde samarbetet handla om parallella språkkurser i svenska och finska, eller om så kallad tandemundervisning där studerande övar språk med varandra. En mer avancerad form av pilotprojektet kunde handla om att de båda skolorna ansvarade för olika examenshelheter i utbildningen.

Ta in språken som en del av hobbyverksamheten. Både i intervjuerna och i idéuppsamlingen vittnar flera Karlebybor om att verksamheten i traditionellt svensk- och tvåspråkiga föreningar numera går mestadels på finska. Enligt flera informanter räcker det med att en eller två deltagare är finskspråkiga för att alla i gruppen ska byta till finska. Forskarna **Anna Slotte** och **Ronja Schüller** har författat handboken *Bolla med flera språk - En liten handbok för flerspråkig idrottsverksamhet* (2018). Handboken är utgiven av Finlands Svenska Idrott i samarbete med Helsingfors Universitet och HIFK Soccer r.f. Handboken grundar sig på det konkreta arbete som fotbollsföreningen HIFK gör för att stärka tvåspråkigheten i Helsingfors. Handboken kryllar av nyttiga tips på hur man som tränare eller lagledare kan utnyttja tillgången till två eller flera språk under träningarna. Tipsen består av konkreta handlingar som gör det lätt för barnen att hänga med, i kombination med att de samtidigt utvecklar barnens språk och öppenhet för olika språk. Ett motsvarande projekt skulle behövas i Karleby. Modell kunde tas från handboken och projektet kunde rikta sig till de tvåspråkiga föreningar där finskan nu har tagit över i Karleby. Även i det här förslaget finns en integrationsdimension. Hobbyer kan vara centrala för integrationen och via genuint två-

och flerspråkiga hobbyer får nyanlända ett naturligt sammanhang att integreras i en svensk- eller tvåspråkig miljö.

Ett alternativ kunde vara att ansöka om bidrag från Svenska kulturfondens strategiska program Hallå Två. Programmet stöder en levande flerspråkighet via olika språkmöten och språkprojekt.

Starta diskussionsgrupper på svenska för finskspråkiga.

Signalerna från de finskspråkiga som bidrog till den här utredningen vittnar om en nyfikenhet på svenskan. Nästan samtliga finskspråkiga som deltog i idéinsamlingen önskade mer kontakt med de svenskspråkiga och också avslappnade sammanhang där de kunde öva upp sin svenska. Även språkkurserna i svenska är fullbokade i den finska yrkeshögskolan i staden och invandrare som har integrerats på finska besöker frekvent de språkcaféer där de får lära sig svenska. Det finns med andra ord en grund för den här språkverksamheten i det arbete Pohjola-Norden gör för nyfinländare i samarbete med Luckan. Det här konceptet kunde breddas till att gälla även finskspråkiga i staden. I grundskolan har man gjort försök med att svenskspråkiga skolelever lär ut svenska till finska skolelever. De här försöken har varit lovande. Det här utbytet kunde sättas i system. Förutom att det sannolikt motiverar de finskspråkiga eleverna att använda mer svenska kan det även höja motivationen hos de svenskspråkiga eleverna.

Om man speglar sig i majoriteten och söker acceptans hos de finskspråkiga kan den här typen av projekt höja de svenskspråkiga elevernas stolthet över att använda svenska.

Skapa en ny kampanj. Den här möjligheten är den mest uppenbara. De språkkampanjer som gjordes 2005–2012 gav goda resultat. Bland äldre Karlebybor lever de här kampanjerna kvar i minnet. Yngre Karlebybor har dock inte upplevt de här kampanjerna. En ny kampanj borde därför fokusera på yngre Karlebybor och

använda medel som är anpassade för målgruppen. En annan målgrupp kunde vara de nyanlända. Målen kunde dock vara samma som i tidigare kampanjer: Att synliggöra svenskan i staden och att påminna svenskspråkiga om att använda svenskan. Kampanjen och projektledaren blir samtidigt ”den samlande kraft” som har efterlysts av många i den här utredningen.

Kan det här vara ett framtida projekt för nygrundade Kulturgaraget i samarbete med Luckan?

Yhteenveto

Tässä selvityksessä on yritetty vastata muutamiin keskeisiin kysymyksiin ruotsin kielen asemasta Kokkolassa. Onko Kokkolassa ylipäätään ruotsinkielistä yhteisöä, ja miltä sen tila näyttää nyt ja tulevaisuudessa? Mitä kieltä oppilaat käyttävät ruotsinkielisissä kouluissa? Miten ruotsi toimii Kokkolan tämän päivän arjessa, ja mitä kaupungissa voitaisiin tehdä sen vahvistamiseksi.

Vastauksia on haettu kolmella tavalla.

Kokkolan ruotsinkielisissä kouluissa jaettuihin kyselylomakkeisiin vastasi 105 oppilasta, jotka olivat iältään 12–18-vuotiaita. Sen lisäksi haastateltiin 17 henkilöä, joilla on näkemyksiä ruotsin kielen asemasta Kokkolassa. Valikoitu joukko edusti kaupungin johtoa, poliitikkoja, seurakuntaa, kouluja, yhdistyksiä, mediaa ja tutkijoita. Haastateltavat olivat 23–81-vuotiaita, useimmat kaksikielisiä kokkolalaisia.

Kokkolan kirjaston kanssa kerättiin myös suoraan kokkolalaisilta ehdotuksia, miten ruotsin kieltä voitaisiin kaupungissa vahvistaa konkreettisesti. Saatiin kolmisenkymmentä vastausta, joiden kieli-jako oli liki tasan suomen ja ruotsin välillä. Kokonaisuudessaan selvitykseen on siten vaikuttanut noin 150 henkilöä, jotka lähes kaikki ovat kokkolalaisia.

Koulukyselyn antaman kuvan mukaan suomen kieli dominoi kaikilla alueilla. Luokkahuoneen ulkopuolella ruotsinkielisin vaikutuspiiri on koti, mutta vain noin neljäsosa oppilaista ilmoitti puhuvansa yksinomaan tai pääasiassa ruotsia perheessä/perheissä.

Koululaisilta kysyttiin myös heidän kielivalintaansa ystävien seurassa, harrastuksissa, kaupungilla ja sosiaalisessa mediassa. Missään näistä oppilaat eivät käyttäneet enemmän ruotsia kuin suomea. Lukiolaisten keskuudessa englanti oli käytetyin kieli sosiaalisessa mediassa.

Noin 60 prosenttia oppilaista määritteli itsensä lähinnä kaksikieliseksi. Ruotsinkieliseksi ilmoittautui vain joka kuudes, ja lähes yhtä moni luonnehti itseään ensi sijassa suomenkieliseksi.

Vertailu muihin ruotsinkielistä Suomea koskeviin tutkimuksiin paljastaa muutamia selviä eroja. Kokkolassa koululaiset käyttävät huomattavasti enemmän suomea ystäviensä kanssa kuin kaksikieliset nuoret muualla. Eivätkä kokkolalaisnuoret pidä yhtä usein tärkeänä kuulumistaan ruotsinkieliseen yhteisöön.

Suhdetta suomen- ja ruotsinkielisten välillä pidetään pääsääntöisesti hyvänä. Ammatilliseen koulutukseen peruskoulun jälkeen suuntaavista ruotsinkielisistä kolme neljäsosaa valitsee suomenkielisen opintien.

Haastateltujen henkilöiden mukaan Kokkolan ruotsinkieliset ovat aina käyttäneet paljon suomea, mutta viime vuosikymmenen aikana ruotsi on enemmän tai vähemmän kadonnut katukuvas-
ta. Useimmat kertovat, että keskustelut aloitetaan nykyisin automaattisesti suomeksi.

Muutos näkyy puhtaina lukuina. Kokkolassa sekä ruotsinkielisten määrä että osuus ovat laskusuunnassa. Ruotsia puhuvien luotta-

mushenkilöiden määrä kaupunginvaltuustossa on viime kunta-vaalien jäljiltä ennätyksellisen alhainen.

Kaupungin tarjoamat julkiset palvelut toimivat pääosin myös ruotsiksi. Kokkola pitää yllä kaksikielistä imagoa, ja sen johtotehtävissä työskentelee useita kaksikielisiä henkilöitä. Koulusektorilla ruotsinkielinen päällikkö toimii suomenkielisen kollegansa alaisuudessa. Kaupungille on kuitenkin haaste löytää kaksikielisiä hakijoita rekrytointeihin.

Kokkolassa on monta toimivaa ruotsinkielistä tahoa, mutta niiden avainhenkilöt ovat alkaneet ikääntyä. Moni haastateltava kertoi jälkikasvun puutteesta heidän edustamissaan yhdistyksissä tai toiminnassa. Nuoremmille kaksikielisille kokkolalaiselle kieli ei ole erityinen ongelma vaan pragmaattinen kysymys, mikä ohjaa käyttämään suomea.

Kaupunkilaisilta kerätyt ehdotukset pyörivät kolmen teeman ympärillä. Ruotsin kielen näkyvyyttä tulee lisätä ja panostaa ruotsin- ja kaksikielisiin tapahtumiin sekä kannustaa suomenkielisiä osallistumaan niihin.

Ruotsinkielinen Kokkola on joutunut heikkenevään kierteseen, jonka katkaisemiseksi esitetään joukko toimenpide-ehdotuksia. Panostuksia tarvitaan monella eri tasolla.

Kokkolan kaupungin tulisi kirkastaa kaksikielistä imagoaan. Mitä se käytännössä merkitsee? Kaupungin tulisi nostaa selvemmin esille kielelliset ja kulttuuriset erityispiirteensä myös kunnallisissa opetussuunnitelmissa.

Yhteisötasolla vaaditaan aktiivisempaa otetta kieliin liittyviin kysymyksiin. Kaksikielisten osallistujien voima esimerkiksi ur-

heiluseuroissa pitäisi hyödyntää niin, että itse aktiviteetti yhdistyy kielikylvyn kanssa.

Monet suomenkieliset kokkolalaiset suhtautuvat uteliaasti ruotsin kieleen. Heidät tulee kutsua osallistumaan ruotsinkielisiin tilaisuuksiin tai keskusteluryhmiin ja epämuodollisiin tilaisuuksiin, joissa on mahdollisuuksia harjoittaa ja harjoitella ruotsia.

Tarvitaan myös uusi kampanja, joka rohkaisee ruotsinkielisiä kokkolalaisia käyttämään enemmän äidinkieltään. Jos ei itse käytä ruotsia, ei voi myöskään odottaa, että tulee kohdelluksi ruotsiksi.

Källor

Herberts, Kjell & Högnäs-Sandström, Ann (1990) Karlebyprojektet. Svenska Österbottens landskapsförbund.

Herberts, Kjell (2004, 2008 och 2012) Språkbarometern. Justitieministeriet, Finlands kommunförbund och Institutet för samhällsforskning vid Åbo Akademi.

Karleby stad (2022) Situationen för skolnätet för den svenska grundläggande utbildningen och förutredning gällande Såka skola.

Karleby stad (2017) Tjänster för småbarnspedagogik och utbildning i Karleby. Vision för servicenätverken på 2020-talet.

Kepsu, Kaisa & Markelin, Lia (2020) Den svenskspråkiga ungdomsbarometern 2020. Tankesmedjan Magma.

Lindell, Marina (2016 och 2020) Språkbarometern. Justitieministeriet.

Lindell, Marina, Näsman, Marina, Nyqvist, Fredrica, Björklund, Siv, Nygård, Mikael & Hemberg, Jessica (2023) The role of ethnolinguistic identity, vitality and trust in perceived language climate change: the case of Swedish speakers in Finland. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*.

Markelin, Lia (2022) Den svenskspråkiga ungdomsbarometern 2022. Tankesmedjan Magma.

Norrback, Ole (2015) Rapport om den svenskspråkiga yrkesutbildningen med förslag till förändringar. Rapport till Undervisnings- och kulturministeriet, 2015:1.

Saarela, Jan (2021) Finlandssvenskarna 2021- en statistisk rapport. Svenska Finlands folkting.

Slotte, Anna & Schüller, Ronja (2018) Bolla med flera språk: En liten handbok för flerspråkig idrottsverksamhet. Finlands Svenska Idrott.

Tack

Tack till alla elever och studerande i Chydenius skola, Öja skola, Donnerska skolan och Karleby svenska gymnasium som deltog i enkätundersökningen.

Tack till alla Karlebybor som bidrog till idéinsamlingen.

Tack till följande personer för intervjuerna: **Ann-Sofi Berger, Ronnie Djupsund, Susann Forsberg, Robban Hagnäs, Tina Hagnäs, Kjell Herberts, Kaj Holmbäck, Mia Holmbäck, Didrik Kinnari, Marina Lindell, Margita Lukkarinen, Milka Mattila, Stina Mattila, Jussi Roiko, Per Stenberg, Brit Stenman, Charlotta Uusitalo** och **Lotta Åström**.

Och tack till projektets styrgrupp: **Birgitta Forsström, Lia Markelin** och **Sonja Ollas-Airinen**.

Signalerna från det tvåspråkiga Karleby är oroväckande. Det svenska språket är utsatt.

Antalet svenskspråkiga ledamöter i stadens fullmäktige är rekordlångt, den senaste Språkbarometern visar på ett försämrat språkklimat och oroade lärare vittnar om att finskan har tagit över bland eleverna i de svenska skolorna. Samtidigt är det många som jobbar hårt för att upprätthålla det svenska i staden.

Vad är sant och vad är falskt? Och vilka är faktorerna som påverkar de språkliga förhållandena i staden?

Den här utredningen besvarar några centrala frågor. Finns det en fungerande svenskspråkig gemenskap i Karleby och hur ser den i sådant fall ut? Hur ser språkanvändning ut bland eleverna i de svenskspråkiga skolorna? Och vad kunde man göra för att stärka svenskan i staden?

Utredningen har beställts och finansierats av Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne sr. Stiftelsen grundades 1919 utifrån Karl Herman Renlunds testamente. Karl Herman Renlund var Brita Maria Renlunds son, född och uppvuxen i Karleby.

magma

ISBN: 978-952-7328-39-2

9 789527 328392